

Regeringskansliet

Promemoria

2020-07-17
U2020/04134/GV

Utbildningsdepartementet

Idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
1 Författningsförslag	7
1.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	7
1.2 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)	12
1.3 Förslag till förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet	19
2 Förändringar av riksidrottsgymnasierna och nationellt godkända idrottsutbildningar efterfrågas.....	20
2.1 Hur regleras utbildningen inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan i dag?	21
2.2 Problem med beslut, dimensionering och organisering av idrottsutbildningarna	25
2.3 Statsbidrag går endast till riksidrottsgymnasier och alla elever har inte rätt till inackorderingstillägg	27
2.4 Enligt skollagen får inte eleverna själva bekosta sin idrottsutrustning.....	29
2.5 Urvalsreglerna beaktar inte aspekter om jämställdhet och elevernas uppnådda elitnivå.....	31
2.6 Tas tillräcklig hänsyn till elitidrottsutövandet i ämnes- och kursplanerna?	31
2.7 Svårt att hitta legitimerade och behöriga lärare	32
2.8 Utbildning på entreprenad – vilka konsekvenser kan det få?	33
3 Dialog med organisationer, myndigheter och huvudmän.....	34
3.1 Både systemet med idrottsutbildning i gymnasie- och gymnasiesärskolan och beslutsprocessen bör förändras	35
3.2 Invändningar mot olikheter beträffande statsbidrag och inackorderingstillägg	38
3.3 Avgifter – det behövs särskilda regler i skollagen.....	39
3.4 Könsfördelning och annan urvalsproblematik	40
3.5 Ämnes- och kursplaner fungerar i huvudsak väl	42
3.6 Legitimerade och behöriga lärare – kan staten skapa förutsättningar eller behövs undantag?	42
3.7 Utbildning på entreprenad – tveksamt.....	43
4 Förslag om ett nytt system för idrottsutbildningar med specialidrott i gymnasie- och gymnasiesärskolan	43
4.1 Gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ersätter riksidrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning.....	44
4.2 Det ska finnas nationella krav för att få vara en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott	47

4.3	Bestämmelserna om var ansökan ska lämnas ska förbli oförändrade.....	51
4.4	Skolverket beslutar om utbildningen efter förslag från Riksidrottsförbundet och yttrande från ett specialidrottsförbund.....	53
4.5	Staten och kommunerna ska dela på kostnaden för ämnet specialidrott	55
4.6	Utbildningen ska vara avgiftsfri med undantag för den utrustning som behövs för elitidrotten	60
4.7	Lika möjligheter till utbildning oavsett kön samt andra frågor om urval.....	62
4.8	Vissa kurser i idrott och hälsa behöver ses över i särskild ordning – specialidrott kan ses över i det kontinuerliga arbetet med styrdokumentet	66
4.9	Insatser behövs för att få fler legitimerade och behöriga lärare i specialidrott	68
4.10	Utbildning på entreprenad i ämnet specialidrott bör även i fortsättningen bara tillåtas i undantagsfall när det medges av regeringen.....	71
4.11	En ny överklagandebestämmelse införs	72
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	73
6	Konsekvenser.....	76
7	Författningskommentar.....	85
Bilaga 1	Inbjudna till dialog med Utbildningsdepartementet hösten 2019	94
Bilaga 2	Samtalsguide – idrottsutbildning i gymnasie- och gymnasiesärskolan	95

Sammanfattning

Inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) har en översyn av riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar genomförts. Översynen har lett fram till förslag som innebär ett tydligare, mer transparent och hållbart system för idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan. Det föreslås ändringar i skollagen (2010:800), gymnasieförordningen (2011:2039) och förordningen (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Syftet är att elitidrottande ungdomar ska kunna kombinera en gymnasial utbildning med en elitidrottssatsning.

Det ska endast finnas en typ av utbildning med specialidrott, men andra ungdomar ska också få möjligheter att utvecklas inom idrotten

Det föreslås att det till skillnad från i dag endast ska finnas en typ av gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott som ska vara riksrekryterande. Ämnet specialidrott ska endast få erbjudas inom denna utbildning.

Ungdomar som inte når upp till elitnivå inom sin ålderskategori, men som har ett stort intresse av att vidareutvecklas inom sin idrott föreslås i stället få goda möjligheter till detta inom ramen för andra utbildningar genom att Statens skolverk får i uppdrag att se över innehållet i kurserna specialisering 1 och 2 inom ämnet idrott och hälsa så att de anpassas till att enbart avse utveckling inom en vald idrott.

Huvudmännen får ansöka om utbildning hos Skolverket – Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbunden är medaktörer i beslutsprocessen

Skolverket föreslås svara för att pröva ansökningar om att få anordna gymnasial utbildning med specialidrott. För att få ett godkännande ska det finnas ett nationellt intresse av utbildningen för att tillgodose elitidrottens krav och behovet av att elever kan kombinera gymnasial utbildning med elitidrott. Den idrottsliga miljön ska vara av god kvalitet och det ska finnas förutsättningar för ett etablerat samarbete med ett specialidrottsförbund. Innan Skolverket fattar beslut ska myndigheten inhämta ett yttrande från Riksidrottsförbundet med förslag om var utbildningen ska få anordnas och om antal platser. Förbundets yttrande ska inkludera ett yttrande från det specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen. Beslutet om att få anordna utbildningarna ska gälla för fyra antagningsomgångar.

Staten och kommunerna ska dela på kostnaden för utbildningen

Det föreslås att staten och kommunerna ska dela på kostnaden för utbildningen. Det är samma princip som ligger till grund för dagens system med riksidrottsgymnasier. Statens del av kostnaderna föreslås fördelas av Riksidrottsförbundet.

Elevernas hemkommuner föreslås stå för programkostnaden och den del av merkostnaden för specialidrott som inte täcks av statsbidrag. Merkostnaden för specialidrott föreslås fastställas av Skolverket i en riksprislista. Detta ökar likvärdigheten mellan huvudmän jämfört med nuvarande ord-

ning. Programkostnaden i övrigt föreslås ersättas genom sedvanlig interkommunal ersättning alternativt bidrag till fristående skolor.

Alla elever som går en utbildning med specialidrott får, om övriga förutsättningar är uppfyllda, med automatik rätt till inackorderingstillägg.

Elever eller vårdnadshavare ska bekosta den individuella utrustningen, men undantag får medges

Elever eller elevernas vårdnadshavare föreslås bekosta den individuella utrustning eller liknande som behövs för att utöva elitidrotten då det bedöms orimligt att huvudmännen med skattemedel ska stå för sådan utrustning. Det föreslås dock ett undantag som innebär att huvudmannen ska stå för kostnaden när en elev eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan svara för kostnaden.

Den som anses ha bäst förutsättningar för utbildningen inom respektive kön ska prioriteras vid urvalet till utbildningen

Utöver sedvanliga urvalsregler införs kompletterande urvalsregler som innebär att vid urval ska hänsyn tas till den elitnivå som den sökande uppnått i sin ålderskategori i den aktuella specialidrotten. Den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska ges företräde vid urval till utbildningen. Om idrotten bedrivs könsuppdelat ska en sökande enbart jämföras med andra sökande av samma kön.

Entreprenadreglerna ändras inte

Entreprenadbestämmelserna i skollagen föreslås kvarstå oförändrade. Någon generell möjlighet för en huvudman att lämna över undervisningen i specialidrott till någon annan föreslås alltså inte.

Bristen på legitimerade och behöriga lärare gäller även lärare i specialidrott

Det är önskvärt att Gymnastik- och idrottshögskolan utvecklar metoder för hur befintliga lärare i specialidrott som saknar legitimation och behörighet kan få tidigare kunskaper och erfarenheter validerade. Befintliga lärare bör i samband med en sådan validering också ges möjlighet till den kompletterande utbildning som behövs för att nå en lärarexamen.

Det förordas också att regeringen överväger ytterligare åtgärder för att tillgodose behovet av lärare i specialidrott i samband med andra åtgärder för att minska lärarbristen även i andra ämnen.

Ikraftträdande och behovet av övergångsbestämmelser

Bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022, de första ansökningarna kan göras i början av 2023, Skolverket föreslås kunna fatta beslut senast den 1 september 2023 och de första eleverna föreslås kunna börja hösten 2024. Tidpunkterna är satta utifrån att det behövs förberedelse för alla involverade.

Under en övergångsperiod behöver elever fortsatt kunna antas till riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar. Äldre bestämmelser ska därför fortsatt gälla för denna elevgrupp – till dess de gått klart sin utbildning.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)

dels att 16 kap. 50–52 §§, 19 kap. 43–45 §§ och 28 kap. 5 och 6 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 15 kap. 18 a §, 16 kap. 54 a §, 18 kap. 18 a § och 19 kap. 47 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

18 a §

Utöver sådana kostnader som anges i 18 § får det även förekomma kostnader som avser individuell idrottsutrustning och liknande som en elev behöver för en utbildning där elitidrott ingår och som eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för.

Regeringen får meddela föreskrifter om i vilka utbildningar det får förekomma ett sådant kostnadsansvar.

Kostnadsansvaret gäller inte när eleven eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden.

Huvudmannen prövar frågor enligt tredje stycket.

16 kap.

50 §¹

En kommun som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av dennes hemkommun (interkommunal ersättning).

Första stycket gäller även en region som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i samverkansområdet för utbildningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om interkommunal ersättning.

¹ Senaste lydelse 2019:947.

51 §

Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat, och annat inte heller följer av andra och tredje styckena, ska den interkommunala ersättningen motsvara anordnarens självkostnad.

Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat, och annat inte heller följer av andra–*fjärde* styckena, ska den interkommunala ersättningen motsvara anordnarens självkostnad.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om interkommunal ersättning. Sådana föreskrifter får avvika från bestämmelserna i första stycket när det gäller utbildningar där avgifter enligt 15 kap. 18 a § förekommer.

När eleven har tagits emot i andra hand enligt 47 §, ska ersättningen högst uppgå till den kostnad som hemkommunen själv har för motsvarande utbildning. Är anordnarens kostnad lägre, ska hemkommunen i stället ersätta den lägre kostnaden.

När det är fråga om riksrekryterande utbildning eller särskilda varianter inom de nationella programmen, ska hemkommunen betala det belopp som har beslutats i varje särskilt fall av Statens skolverk.

52 §²

Hemkommunen ska lämna bidrag till huvudmannen för varje elev på ett nationellt program vid skolenheten som hemkommunen, enligt 42 §, var skyldig att erbjuda utbildning på nationella program vid den tidpunkt när utbildningen påbörjades.

Bidraget består av ett grundbelopp enligt 53 § *och* i vissa fall ett tilläggsbelopp enligt 54 §.

Bidraget består av ett grundbelopp enligt 53 § och i vissa fall ett tilläggsbelopp enligt 54 § *samt i vissa fall merkostnadsbelopp enligt 54 a §.*

Första stycket gäller inte om statsbidrag lämnas för en elevs utbildning på grund av att eleven är utlandssvensk.

54 a §

Merkostnadsbelopp ska lämnas för elever som går på vissa av de utbildningar som avses i 13 § tredje stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om för vilka utbildningar merkostnadsbelopp

ska lämnas och hur merkostnadsbeloppet ska bestämmas.

18 kap.

18 a §

Utöver sådana kostnader som anges i 18 § får det även förekomma kostnader som avser individuell idrottsutrustning och liknande som en elev behöver för en utbildning där elitidrott ingår och som eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för.

Regeringen får meddela föreskrifter om i vilka utbildningar det får förekomma ett sådant kostnadsansvar.

Kostnadsansvaret gäller inte när eleven eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden.

Huvudmannen prövar frågor enligt tredje stycket.

19 kap.

43 §³

En kommun som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av hans eller hennes hemkommun (interkommunal ersättning).

Första stycket gäller även en region som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i samverkansområdet för utbildningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om interkommunal ersättning för de nationella programmen.

44 §⁴

Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat, och om annat inte heller följer av andra och tredje styckena, ska den interkommunala ersättningen enligt 43 §

Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat, och om annat inte heller följer av andra-*ffjärde* styckena, ska den interkommunala ersättningen enligt 43 §

³ Senaste lydelse 2019:947.

⁴ Senaste lydelse 2012:109.

första stycket motsvara anordnarens självkostnad.

första stycket motsvara anordnarens självkostnad.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om interkommunal ersättning. Sådana föreskrifter får avvika från bestämmelserna i första stycket när det gäller utbildningar där avgifter enligt 18 kap. 18 a § förekommer.

När eleven har tagits emot i andra hand enligt 39 §, ska ersättningen högst uppgå till den kostnad som hemkommunen själv har för motsvarande utbildning. Är anordnarens kostnad lägre, ska hemkommunen i stället ersätta den lägre kostnaden.

När det är fråga om riksrekryterande utbildning eller särskilda varianter inom de nationella programmen, ska Statens skolverk för varje utbildning eller variant besluta den ersättning som hemkommunen ska betala.

45 §⁵

Hemkommunen ska lämna bidrag till huvudmannen för varje elev på ett nationellt program vid skolenheten som hemkommunen enligt 18 kap. 27 § var skyldig att erbjuda utbildning i gymnasiesärskolan vid den tidpunkt när utbildningen påbörjades.

Bidraget består av ett grundbelopp enligt 46 § och i vissa fall ett tilläggsbelopp enligt 47 §.

Bidraget består av ett grundbelopp enligt 46 § och i vissa fall ett tilläggsbelopp enligt 47 § samt i vissa fall merkostnadsbelopp enligt 47 a §.

Första stycket gäller inte om statsbidrag lämnas för en elevs utbildning på grund av att eleven är utlandssvensk.

47 a §

Merkostnadsbelopp ska lämnas för elever som går på vissa av de utbildningar som avses i 12 § tredje stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om för vilka utbildningar merkostnadsbelopp ska lämnas och hur merkostnadsbeloppet ska bestämmas.

28 kap.

5 §

Beslut av en kommun eller en region får överklagas till allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. godkännande enligt 2 kap. 5 § eller återkallelse av sådant godkännande enligt 26 kap. 13 eller 14 §,

2. bidrag enligt 8 kap. 21 §, 9 kap. 19 §, 10 kap. 37 §, 11 kap. 36 §, 14 kap. 15 §, 16 kap. 52 §, 17 kap. 35 § eller 19 kap. 45 §,

3. avstängning enligt 5 kap. 17 eller 19 §,

4. föreläggande för vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter enligt 7 kap. 23 §,

5. skolskjuts enligt 9 kap. 15 b § första stycket, 9 kap. 15 c § första stycket, 10 kap. 32 § första stycket, 10 kap. 33 § första stycket, 11 kap. 31 § första stycket, 11 kap. 32 § första stycket, 18 kap. 30 § första stycket eller 18 kap. 31 § första stycket,

6. ekonomiskt stöd till inackordering enligt 15 kap. 32 § eller 18 kap. 32 § första stycket,

7. medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt eller återkallelse av sådant medgivande enligt 24 kap. 23 eller 24 §,

8. rätt till bidrag enligt 25 kap. 10 eller 15 § eller återkallelse av sådan rätt enligt 26 kap. 13 §,

9. bidrag enligt 25 kap. 11 §,

10. tillfälligt verksamhetsförbud enligt 26 kap. 18 §, *eller*

10. tillfälligt verksamhetsförbud enligt 26 kap. 18 §,

11. vitesföreläggande enligt 26 kap. 27 §.

11. vitesföreläggande enligt 26 kap. 27 §, *eller*

12. beslut enligt 15 kap. 18 a § fjärde stycket eller 18 kap. 18 a § fjärde stycket.

6 §

Beslut av en enskild huvudman får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol i fråga om avstängning enligt 5 kap. 17 eller 19 §. Den enskilde huvudmannen ska vara den enskildes motpart.

Beslut av en enskild huvudman får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. avstängning enligt 5 kap. 17 eller 19 §, *eller*

2. beslut enligt 15 kap. 18 a § fjärde stycket eller 18 kap. 18 a § fjärde stycket.

Den enskilde huvudmannen ska vara den enskildes motpart.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

1.2 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)

Härigenom föreskrivs i fråga om gymnasieförordningen (2011:2039)

dels att rubrikerna närmast efter 5 kap. 26 § och rubriken närmast före 5 kap. 30 § ska utgå,

dels att 2 kap. 4–6 §§ och 5 kap. 1 § och 23–31 §§, rubriken närmast efter 5 kap. 22 § och rubrikerna närmast före 5 kap. 27–29 och 31 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 5 kap. 1 § ska sättas närmast före den nya 5 kap. 1 a §,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 5 kap. 1 a § och 13 kap. 7 a §, och närmast före 13 kap. 7 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §¹

Ansökan om godkännande som enskild huvudman för gymnasieskola eller gymnasiesärskola ska innehålla uppgift om

– vilket nationellt program och, i förekommande fall, vilken nationell inriktning huvudmannen vill anordna, och

– huruvida huvudmannen vill anordna en särskild variant, avvikelse i form av riksrekryterande utbildning, *riksrekryterande idrottsutbildning vid riksidsrottsgymnasium* eller *nationellt godkänd idrottsutbildning*.

Någon särskild ansökan om att få anordna särskild variant, avvikelse i form av riksrekryterande utbildning, *idrottsutbildning vid riksidsrottsgymnasium* eller *nationellt godkänd idrottsutbildning* ska inte ges in till Statens skolverk.

– huruvida huvudmannen vill anordna en särskild variant *eller en avvikelse i form av en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning*.

Någon särskild ansökan om att få anordna särskild variant *eller en avvikelse i form av en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning* ska inte ges in till Statens skolverk.

5 §

Om huvudmannen ansöker om att anordna en särskild variant, avvikelse i form av *s.k.* riksrekryterande utbildning, *idrottsutbildning vid riksidsrottsgymnasium* eller *nationellt godkänd idrottsutbildning* ska Statens skolinspektion skicka ansökan till Statens skolverk för bedömning av om utbildningen ska

Om huvudmannen ansöker om att anordna en särskild variant *eller en avvikelse i form av en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning*, ska Statens skolinspektion skicka ansökan till Statens skolverk för bedömning av om utbildningen ska godkännas som en sådan utbildning.

godkännas som en sådan utbildning.

Skolverket beslutar i fråga om godkännande av sådana utbildningar som avses i första stycket. Beslutet ska skickas till huvudmannen och Skolinspektionen.

6 §

Efter Statens skolverks prövning enligt 5 § ska Statens skolinspektion pröva om huvudmannen ska godkännas. I de fall Skolverket har godkänt utbildningen som en särskild variant, avvikelse i form av s.k. riksrekryterande utbildning eller idrottsutbildning vid riks-idrottsgymnasium och beslutat om ett belopp enligt 5 kap. 11 §, 18 § eller 25 § tredje stycket ska bidragets grundbelopp fastställas till det belopp som Skolverket har beslutat om.

Oberoende av om Skolverket godkänt utbildningen som särskild variant, avvikelse i form av s.k. riksrekryterande utbildning eller nationellt godkänd idrottsutbildning ska Skolinspektionen fatta beslut enligt 3 §, om ansökan avser en ny utbildning.

Efter Statens skolverks prövning enligt 5 § ska Statens skolinspektion pröva om huvudmannen ska godkännas. I de fall Skolverket har godkänt utbildningen som en särskild variant eller avvikelse i form av en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning och beslutat om ett belopp enligt 5 kap. 11 eller 18 § ska bidragets grundbelopp fastställas till det belopp som Skolverket har beslutat om.

Oberoende av om Skolverket godkänt utbildningen som särskild variant, avvikelse i form av en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning ska Skolinspektionen fatta beslut enligt 3 §, om ansökan avser en ny utbildning.

5 kap.

1 §²

En särskild variant är en utbildning inom ett nationellt program där hela eller delar av det sammantagna utrymmet för, i förekommande fall, en nationell inriktning och för programfördjupning på ett nationellt program avviker från vad som annars gäller. Avvikelsen ska omfatta minst 300 gymnasiepoäng eller 300 gymnasiesärskolepoäng. På högskoleförberedande program i gymnasieskolan får det även finnas särskilda varianter inom det estetiska området.

Utbildningen ska ha en tydlig egen identitet men i huvudsak

I detta kapitel finns bestämmelser om

- särskild variant i 1 a–11 §§,*
- gemensamma bestämmelser om andra riksrekryterande utbildningar än idrottsutbildningar i 12–18 §§,*
- riksrekryterande yrkesutbildning i gymnasieskolan och riksrekryterande utbildning i gymnasiesärskolan i 19 och 20 §§,*
- riksrekryterande estetisk spetsutbildning i 21 och 22 §§, och*
- gymnasieutbildning och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott i 23–31 §§.*

² Senaste lydelse 2012:402.

rymmas inom examensmålet eller programmålet för ett program.

För en idrottsutbildning gäller i stället i 23–31 §§.

1 a §

En särskild variant är en utbildning inom ett nationellt program där hela eller delar av det sammantagna utrymmet för, i förekommande fall, en nationell inriktning och för programfördjupning avviker från vad som annars gäller för ett nationellt program. Avvikelsen ska omfatta minst 300 gymnasiepoäng eller 300 gymnasiesärskolepoäng. På högskoleförberedande program i gymnasieskolan får det även finnas särskilda varianter inom det estetiska området.

Utbildningen ska ha en tydlig egen identitet men i huvudsak rymmas inom examensmålet eller programmålet för ett program.

Riksidrottsgymnasium

En utbildning där ämnet specialidrott ingår får vara riksidrotts-gymnasium om det finns ett nationellt intresse av att tillgodose elitidrottens krav och det ställs särskilda krav på gemensam träning. En sådan utbildning som en kommun anordnar ska vara riksrekryterande.

Gymnasieutbildning och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott

23 §

En gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska godkännas om

1. det finns ett nationellt intresse av utbildningen för att tillgodose

a) elitidrottens krav, och
b) behovet av att elever kan kombinera utbildningen och elitidrott,

2. huvudmannen har tillgång till den idrottsliga miljö som behövs för en ändamålsenlig utbildning med specialidrott,

3. utbildningen är av god kvalitet, och

4. det finns förutsättningar för ett etablerat samarbete med ett specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen.

En utbildning enligt första stycket ska vara riksrekryterande.

Statens skolverk får meddela ytterligare föreskrifter om förutsättningarna för sådan utbildning.

24 §

En kommun eller en enskild huvudman får ansöka om att anordna idrottsutbildning vid ett riksidrotts-gymnasium.

En kommun får ansöka hos *Statens skolverk* om godkännande att få anordna en gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Enskilda huvudmän ska, enligt 2 kap. 1 och 4 §§, ge in en ansökan om godkännande att få anordna en gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott till Statens skolinspektion.

Skolverket får meddela ytterligare föreskrifter om ansökan att anordna en gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

25 §³

Statens skolverk får efter förslag från Sveriges Riksidrottsförbund besluta om var idrottsutbildning vid riksidrottsgymnasium får anordnas och om hur många platser dessa utbildningar får omfatta. Beslutet ska gälla för *tre* antagningsomgångar.

*Efter yttrande med förslag från Sveriges Riksidrottsförbund, inklusive yttranden från de specialidrottsförbund som är relevanta för respektive utbildning, ska Statens skolverk besluta om var gymnasieutbildningar och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott får anordnas och om hur många platser dessa utbildningar får omfatta. Beslutet ska gälla för *fyra* antagningsomgångar.*

Skolverket ska om möjligt fatta beslut senast den 1 september året innan utbildningen på programmet planeras att starta.

Beslutet ska innehålla uppgift om det belopp hemkommunen ska betala i interkommunal ersättning för de olika program som huvudmannen erbjuder elever som går på en sådan utbildning.

26 §

Den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska ges företräde vid

Behörighet och urval till det nationella program som den sökande ansökt till regleras i 7 kap.

³ Senaste lydelse 2012:117.

urval till utbildningen. Vid urval till programmen gäller 7 kap.

Kompletterande urvalsregler, som följer av tredje och fjärde styckena, tillämpas däreför för de sökande som inom de nationella programmen vill genomföra en gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Vid urval ska hänsyn tas till den elitnivå som den sökande uppnått i sin ålderskategori i den aktuella specialidrotten. Den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska ges företräde vid urval till utbildningen.

Om idrotten bedrivs könsuppdelat ska en sökande vid urvalet enligt tredje stycket enbart jämföras med andra sökanden av samma kön.

Förutsättningar

En utbildning där ämnet specialidrott ingår får godkännas som en nationell idrottsutbildning om den har en tydlig elitidrottskaraktär och ett etablerat samarbete med ett specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen.

Utbildningen ska tillstyrkas av specialidrottsförbundet.

Ämnesplan för specialidrott

27 §

Ämnesplanen för specialidrott får bara tillämpas inom godkända gymnasieutbildningar eller gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott. Specialidrott får ingå med 200 gymnasiepoäng eller gymnasiesärskolepoäng i programfördjupningen och med 200 gymnasiepoäng eller gymnasiesärskolepoäng i det individuella valet. Dessutom får ämnet läsas som utökad program med högst 300 gymnasiepoäng eller gymnasiesärskolepoäng.

Ansökan

En kommun eller en enskild huvudman får ansöka om nationellt godkänd idrottsutbildning hos Statens skolverk. Enskilda huvudmän ska, enligt 2 kap. 1 och 4 §§, ge in ansökan till Statens skolinspektion.

Avgifter

28 §

Av 15 kap. 18 a § första stycket och 18 kap. 18 a § första stycket skollagen (2010:800) framgår att vissa utbildningar får innebära att eleven eller elevens vårdnadshavare ska stå för kostnader för individuell idrottsutrustning och liknande som eleven behöver för att utöva elitidrott.

Kostnader enligt första stycket får, med de undantag som anges i

15 kap. 18 a § tredje stycket och 18 kap. 18 a § tredje stycket skollagen, förekomma inom gymnasieutbildning och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Beslut

Interkommunal ersättning

29 §⁴

Statens skolverk beslutar om var nationellt godkända idrottsutbildningar får anordnas och om hur många platser dessa utbildningar får omfatta.

Av beslutet ska det framgå vid vilken eller vilka skolenheter utbildningen ska anordnas. Beslutet ska gälla för fyra antagningsomgångar.

Statens skolverks beslut ska om möjligt fattas senast den 1 september året innan utbildningen på programmet planeras att starta.

Den interkommunala ersättningen inom gymnasieutbildning med specialidrott och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska motsvara anordnarens självkostnad, om elevens hemkommun inte erbjuder det aktuella nationella programmet.

Om hemkommunen erbjuder det aktuella nationella programmet, ska ersättningen högst uppgå till den kostnad som hemkommunen själv har för motsvarande utbildning. Är anordnarens kostnad lägre ska hemkommunen i stället ersätta den lägre kostnaden.

30 §

Den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska ges företräde vid urval till utbildningen. Vid urval till programmen gäller 7 kap.

Den del av ersättningen enligt 29 § som är hänförlig till merkostnader för ämnet specialidrott fastställs i en riksprislista för ämnet specialidrott.

Statens skolverk får meddela föreskrifter om sådan ersättning som avses i första stycket.

Specialidrott

Bidrag till huvudman för fristående gymnasieskola

31 §⁵

Ämnesplanen för specialidrott får bara tillämpas inom idrottsutbildningar vid riksidrottsgymnasium eller nationellt godkända idrottsutbildningar. Specialidrott får ingå med 200 gymnasiepoäng eller gymnasiesärskolepoäng i programfördjupningen och med 200 gymnasiepoäng eller gymnasiesärskole-

För bidrag från hemkommunen till en huvudman för fristående gymnasieskola, som anordnar en gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott, gäller det som framgår av 13 kap.

⁴ Senaste lydelse 2012:117.

⁵ Senaste lydelse 2012:745.

*poäng i det individuella valet.
Dessutom får ämnet läsas som utö-
kat program med högst 300 gymna-
siepoäng eller gymnasiesärskole-
poäng.*

13 kap.

Merkostnadsbelopp

7 a §

Merkostnadsbelopp enligt 16 kap 54 a § och 19 kap. 48 a § skollagen (2010:800) ska avse ersättning för merkostnader som är hänförliga till ämnet specialidrott inom ramen för en gymnasieutbildning med specialidrott eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Sådan ersättning fastställs i en riksprislista för ämnet specialidrott.

Statens skolverk får meddela föreskrifter om ersättning som avses i andra stycket.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2022.
 2. Förordningen tillämpas första gången på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2024.
 3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för utbildning som har påbörjats före utgången av juni 2024.
 4. Statens skolverks beslut om att få anordna idrottsutbildning vid ett riksidrottsgymnasium som meddelats 2020 ska gälla för fyra antagningsomgångar.
 5. Statens skolverks beslut om anordnande av nationellt godkända idrottsutbildningar som fattas 2022 ska gälla för två antagningsomgångar och beslut som fattas 2023 ska gälla för en antagningsomgång.

1.3 Förslag till förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet

Härigenom föreskrivs att 5 och 6 §§ förordningen (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5§¹

I enlighet med de syften som anges i 4 § får statsbidrag lämnas enligt denna förordning för att

1. utveckla intresse för idrott hos barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning och främja möjligheterna till allsidig träning efter vars och ens fysiska och psykiska förutsättningar,

2. utveckla kvaliteten i idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet utifrån ett barnrättsperspektiv och i idrottsverksamhet i övrigt så att verksamheten främjar en god etik, ökat deltagande, ideellt engagemang, jämställdhet och integration,

3. möjliggöra förberedelser inför och deltagande i internationell tävlingsverksamhet,

4. skapa bättre möjligheter för elitsatsande ungdomar att kombinera sin idrottsutövning med utbildning vid riksidsrottsgymnasier, eller

4. skapa bättre möjligheter för elitsatsande ungdomar, *kvinnor såväl som män*, att kombinera sin idrottsutövning med *gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott*, eller

5. aktivt motverka dopning inom idrotten.

6 §¹²

Statsbidrag får beviljas

1. organisationer på central, regional eller lokal nivå som arbetar med idrottsverksamhet,

2. Sveriges Olympiska Kommitté för förberedelser inför och deltagande i internationell tävlingsverksamhet, och

3. huvudmän som är ansvariga för utbildning vid riksidsrottsgymnasier.

3. huvudmän som är ansvariga för *gymnasieutbildningar eller gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott*.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2022.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för bidrag till utbildning vid riksidsrottsgymnasier, dock längst till och med läsåret 2027/2028.

¹ Senaste lydelse 2009:1589.

¹² Senaste lydelse 2009:1589.

2 Förändringar av riksidsrottsgymnasierna och nationellt godkända idrottsutbildningar efterfrågas

Inom gymnasie- och gymnasiesärskolan får det under vissa förutsättningar anordnas två typer av idrottsutbildningar som syftar till att elever ska kunna kombinera en gymnasieutbildning med en elitidrottssatsning. Dessa utbildningar benämns riksidsrottsgymnasium respektive nationellt godkänd idrottsutbildning. En nationellt godkänd idrottsutbildning var ursprungligen ett lokalt eller regionalt alternativ till riksidsrottsgymnasium (SOU 2008:27). Utbildningarna erbjuds inom ramen för nationella program i gymnasie- eller gymnasiesärskolan, men vissa avvikelser från programmen medges. Ämnet specialidrott får ingå i utbildningen med 200 gymnasiepoäng eller gymnasiesärskolepoäng i programfördjupningen och 200 poäng i det individuella valet. Dessutom får 300 poäng läsas som utökad program under förutsättning att rektorn bedömer att eleven kan genomföra såväl kurserna på den ordinarie studievägen som de frivilliga kurserna på ett tillfredsställande sätt (4 kap. 23 § och 5 kap. 31 § gymnasieförordningen (2010:2039)).

Under läsåret 2019/20 anordnas utbildning vid riksidsrottsgymnasier i cirka 35 idrotter av totalt 40 huvudmän vid 51 skolenheter (se www.rf.se). Av dessa är enbart en gymnasiesärskola riksidsrottsgymnasium. Det finns även sex platser totalt i landet som är reserverade för elever med funktionsnedsättning (uppgift från Svenska Parasportförbundet). Totalt får ungefär 1 200 elever sin utbildning på riksidsrottsgymnasier.

Samma läsår anordnas nationellt godkända idrottsutbildningar i cirka 45 idrotter av drygt 140 huvudmän vid cirka 350 skolor. För närvarande anordnar ingen gymnasiesärskola nationellt godkänd idrottsutbildning (se www.skolverket.se och <https://www.parasport.nu/>). Totalt får ungefär 7 800 elever sin utbildning på en nationellt godkända idrottsutbildning.

Ungefär lika många specialidrottsförbund berörs som antalet idrotter i utbildningarna. En del specialidrottsförbund, t.ex. Svenska Skidförbundet, Svenska Parasportförbundet och Svenska Friidrottsförbundet har dock flera grenar eller idrotter inom sitt förbund.

Riksdagen, Skolverket och Riksidsrottsförbundet har påtalat att nuvarande ordning bör förändras

Riksdagen har tillkänngett för regeringen att den bör utreda möjligheterna att införa särskilda regleringar för idrottsgymnasier som möter olika idrotters behov och förutsättningar och som möjliggör för elever att kombinera elitidrott och gymnasiestudier. Riksdagen anger att såväl effekter som konsekvenser av en sådan förändring också bör utredas (bet. 2018/19:UbU17 punkt 3, rskr. 2018/19:269). Riksdagen hänvisar bl.a. till en hemställan som Statens skolverk lämnat till regeringen där myndigheten bl.a. pekar på att utbildningen i vissa fall är förenad med betydande kostnader (Skolverket 2018) och till beslut från Statens skolinspektion som rör avgifter för individuell utrustning (se t.ex. Skolinspektionen 2018).

Skolverket (2018) anger att det är angeläget att det tillsätts en utredning om de gymnasiala idrottsutbildningarna beträffande avgiftsfri utbildning, fördelning av platser för flickor och pojkar samt finansiering, dimensionering och organisering av nuvarande system. Skolverket har tillsammans med Sveriges Kommuner och Regioner (tidigare Sveriges Kommuner och Landsting) och Riksidrottsförbundet funnit att kommunerna ser problem med ökande kostnader och likvärdighet kring processen avseende beslut om anordnande. Sveriges Kommuner och Regioner framför också att antalet elever som går en nationellt godkänd idrottsutbildning i hög grad har expanderat med en allt större otydlighet avseende idrottsrörelsens respektive skolans ansvar som följd (Sveriges Kommuner och Landsting 2017a). Riksidrottsförbundet har enligt Skolverkets hemställan angett att syftet, att kombinera elitidrott och studier, inte längre kan genomföras på ett ändamålsenligt sätt.

Vidare har svårigheter att rekrytera legitimerade och behöriga lärare i ämnet specialidrott lyfts fram som ett problem dels i en avhandling (Hedberg 2014), dels av huvudmän vid samtal som hållits under arbetet.

I denna promemoria, som har utarbetats inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet), behandlas de frågor som tas upp i riksdagens tillkännagivande samt övriga ovan angivna frågor.

Innan en fördjupning görs avseende de olika problemområden som har tagits upp av riksdagen, Skolverket, Sveriges Kommuner och Regioner, Riksidrottsförbundet m fl. lämnas nedan en kort redogörelse för den övergripande strukturen i regleringen av gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

2.1 Hur regleras utbildningen inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan i dag?

Skollagen och gymnasieförordningen är de viktigaste författningarna för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan

Skolväsendet i Sverige omfattar ett antal olika skolformer som regleras i skollagen (2010:800). Till dessa skolformer hör bl.a. gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Utbildningen vid gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan får anordnas både av det allmänna och av enskilda (1 kap. 1 § skollagen). Den som är anordnare av en skola benämns i de flesta fall huvudman. Om gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan anordnas av det allmänna (offentliga huvudmän) är huvudmannen antingen en kommun eller en region (2 kap. 2 och 3 §§). För att enskilda ska kunna vara huvudmän måste de ansöka om detta och bli godkända av Skolinspektionen (2 kap. 5–7 §§).

Allmänna bestämmelser om bl.a. gymnasieskolans syfte och målgrupp finns i 15 kap. skollagen. Närmare bestämmelser om bl.a. utbildningarnas innehåll och utformning finns i 16 kap. På motsvarande sätt finns allmänna bestämmelser för gymnasiesärskolan i 18 kap. och närmare bestämmelser om utbildningen i 19 kap. skollagen.

Bestämmelser om gymnasieskolan och gymnasiesärskolan som har beslutats av regeringen, antingen med stöd av bemyndiganden i skollagen

eller med stöd av regeringens s.k. restkompetens (8 kap. 7 § regeringsformen) har huvudsakligen samlats i gymnasieförordningen.

Vem ansvarar för antagningen av eleverna?

Det är huvudmannen som ansvarar för antagningen till de olika utbildningar som anordnas av denne (15 kap. 12 § och 18 kap. 12 § skollagen). Huvudmannen prövar bl.a. om den sökande är behörig till utbildningen och om den sökande ska tas emot vid en viss utbildning (16 kap. 36 § skollagen). Offentliga huvudmän ska i första hand ta emot elever som är hemmahörande i kommunen eller inom samverkansområdet för utbildningen (16 kap. 43 § och 19 kap. 35 § skollagen). Behöriga sökanden ska även i andra fall tas emot i första hand, t.ex. om den sökandes hemkommun inte erbjuder utbildningen eller om det är fråga om en utbildning som det har fattats beslut om riksrekrytering för (16 kap. 44 § och 19 kap. 36 § skollagen).

Beslut om riksrekrytering, dvs. att en viss utbildning i första hand ska tas emot sökande från hela landet, fattas av Skolverket (16 kap. 45 § och 19 kap. 37 § skollagen). Utbildning hos enskilda huvudmän är alltid riksrekryterande. Något särskilt beslut om riksrekrytering kan därför inte fattas för en sådan skola.

Andra behöriga sökanden än de som ska tas emot i första hand tas emot i andra hand till platser som återstår sedan alla de som ska tas emot i första hand har antagits till utbildningen (16 kap. 46 § och 19 kap. 39 § skollagen).

I vilken mån kan en huvudman anordna utbildning som avviker från den struktur, innehåll och de examensmål som gäller enligt huvudreglerna?

Skolverket får besluta om avvikelser från struktur, innehåll och examensmål för utbildningar på nationella program. För en utbildning som anordnas av en offentlig huvudman fattar Skolverket ett sådant beslut i samband med myndigheten beslutar att utbildningen ska vara riksrekryterande. Eftersom utbildningar som anordnas av enskilda huvudmän alltid är riksrekryterande fattar Skolverket beslut om avvikelser enligt ovan efter en prövning som motsvarar prövningen av riksrekryterande utbildningar. Regeringen har bemyndigats att meddela föreskrifter om villkor för att en viss utbildning ska kunna bli riksrekryterande (16 kap. 13 § och 19 kap. 12 § skollagen).

Urval

Regeringen har bemyndigats att meddela föreskrifter om bl.a. urvalet av de elever som mottas och om särskilda förkunskapskrav för vissa utbildningar (16 kap. 34 § och 16 kap. 45 § skollagen avseende gymnasieskolor samt 18 kap. 33 § och 19 kap. 37 § skollagen avseende gymnasiesärskolor). Urvalsreglerna finns t.ex. i 7 kap. gymnasieförordningen, men vissa bestämmelser avseende urval finns även t.ex. i 5 kap. där särskilda bestämmelser finns bl.a. för idrottsutbildningarna (5 kap. 26 och 30 §§).

Hur regleras ersättningen mellan kommuner eller bidrag till en enskild huvudman om en elev inte studerar vid en skola i sin hemkommun?

En elevs hemkommun ska ersätta den anordnande kommunen för kostnader hänförliga till elevens utbildning. Denna ersättning benämns interkommunal ersättning (16 kap. 50 § och 19 kap. 43 § skollagen). Elevens hemkommun och den anordnande kommunen kan komma överens om vilken interkommunal ersättning som ska betalas ut. Om kommunerna inte kommer överens ska den interkommunala ersättningen motsvara anordnarens självkostnad.

Ett undantag gäller för elever som antagits i andra hand. Då ska ersättningen högst uppgå till den kostnad som hemkommunen själv har för motsvarande utbildning. Är anordnarens kostnad lägre ska hemkommunen i stället ersätta den lägre kostnaden. Ytterligare ett undantag gäller rikrekryterande utbildning eller särskilda varianter inom de nationella programmen. I dessa fall ska hemkommunen betala det belopp som har beslutats i varje särskilt fall av Skolverket (16 kap. 51 § och 19 kap. 44 §).

Regeringen har också en möjlighet att meddela föreskrifter om interkommunal ersättning, vilket regeringen har gjort bl.a. för riksidrotts-gymnasier (16 kap. 50 § och 19 kap. 43 § skollagen samt 5 kap. 25 § gymnasieförordningen).

Ersättningsregler finns även beträffande enskilda huvudmän och ersättning lämnas i form av ett bidrag till huvudmannen från elevens hemkommun. Bidraget består av ett grundbelopp och i vissa fall ett tilläggsbelopp (16 kap. 52 § och 19 kap. 45 § skollagen). Grundbeloppet ska avse ersättning för undervisning, lärverktyg, elevhälsa, måltider, administration, mervärdesskatt, och lokalkostnader (16 kap. 53 § och 19 kap. 46 § skollagen). Tilläggsbelopp ska lämnas för elever som har ett omfattande behov av särskilt stöd eller ska erbjudas modersmålsundervisning. Tilläggsbeloppet för en elev i behov av särskilt stöd ska vara individuellt bestämt utifrån elevens behov (16 kap. 54 § och 19 kap. 47 § skollagen).

För utbildning på sådana nationella program och nationella inriktningar som hemkommunen erbjuder, ska grundbeloppet bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till det programmet eller den inriktningen. För utbildning på särskilda varianter och för utbildning där Skolverket fattat beslut om avvikelser i fråga om struktur, innehåll och examensmål ska hemkommunen i stället betala det grundbelopp som har beslutats i varje särskilt fall av Skolverket. Regeringen får meddela föreskrifter om det grundbelopp som hemkommunen ska betala, om eleven har antagits till en utbildning som kommunen inte erbjuder, såvida det inte är fråga om en utbildning där Skolverket beslutar om grundbeloppet (16 kap. 55 § och 19 kap. 48 § skollagen).

Avslutningsvis kan nämnas att huvudregeln i skollagen är att utbildningen i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska vara avgiftsfri för eleverna (15 kap. 17 § och 18 kap. 17 §). Den närmare redogörelsen för detta och de undantag som finns i nuvarande reglering redovisas i samband med de problem som identifierats med huvudregeln om avgiftsfrihet när det kommer till idrottsutbildningar (se avsnitt 2.4).

Riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar regleras huvudsakligen i 5 kap. gymnasieförordningen

Bestämmelser om vad som gäller för utbildningar som avviker från huvudreglerna finns i 5 kap. gymnasieförordningen. Där finns bestämmelser om s.k. särskilda varianter i 1–11 §§, gemensamma bestämmelser om andra riksrekryterande utbildningar än idrottsutbildningar i 12–18 §§, riksrekryterande yrkesutbildning i gymnasieskolan och riksrekryterande utbildning i gymnasiesärskolan i 19–22 §§. Idrottsutbildningarna regleras i 23–31 §§.

Som nämnts delas idrottsutbildningarna upp i två typer, riksidrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning. Bestämmelser om riksidrottsgymnasium finns i 23–26 §§, bl.a. om förutsättningar för anordnande (23 §), vem som får ansöka om detta (24 §) och hur beslutsprocessen går till (25 §) samt bestämmelser om urvalet bland tilltänkta elever till utbildningen (26 §). När det gäller nationellt godkända idrottsutbildningar regleras förutsättningar i 27 §, ansökan i 28 § och beslutsprocessen i 29 § samt urval i 30 §.

Som angetts ovan ansöker en enskild om att få bli huvudman för en gymnasieskola eller gymnasiesärskola genom att lämna in ansökan om detta till Skolinspektionen. Ett godkännande ska avse viss utbildning vid viss skolenhet (2 kap. 5 § femte stycket skollagen). Samtidigt är det Skolverket som fattar beslut om avvikelser gällande struktur, innehåll och examensmål för en viss utbildning (16 kap. 13 § och 19 kap. 12 § skollagen samt 5 kap. 25 § gymnasieförordningen). För en enskild som ansöker om att anordna en idrottsutbildning vid riksidrottsgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning är det alltså två olika myndigheter som är involverade i förfarandet. Ansökan ska dock ges in till Skolinspektionen som därefter ska skicka ansökan vidare till Skolverket för bedömning av om utbildningen ska godkännas som en nyss nämnd utbildning. Skolverket beslutar i fråga om godkännande av sådana utbildningar och beslutet ska skickas till huvudmannen och Skolinspektionen (2 kap. 4 och 5 §§ gymnasieförordningen). Oberoende av utgången av Skolverkets prövning av de idrottsliga aspekterna är det Skolinspektionen som fattar beslut om huvudmannen ska godkännas som huvudman för utbildningen (2 kap. 5 § skollagen och 2 kap. 6 § gymnasieförordningen).

Vid de bägge idrottsutbildningarna kombinerar eleverna studier inom ett visst nationellt program, t.ex. barn- och fritidsprogrammet eller naturvetenskapsprogrammet, tillsammans med ämnesstudier i ämnet specialidrott. Idrottsutbildningarna är alltså inte ett fristående nationellt program. Ämnesplanen för ämnet specialidrott regleras i 5 kap. 31 § gymnasieförordningen.

Ytterligare redogörelse för bestämmelserna om idrottsutbildningarna lämnas nedan i samband med att problembilden utvecklas ytterligare.

2.2 Problem med beslut, dimensionering och organisering av idrottsutbildningarna

En förutsättning för Skolverkets godkännande av en utbildning är att ansökan tillstyrkts av ett specialidrottsförbund

Skolverket får efter förslag från Sveriges Riksidrottsförbund besluta om var idrottsutbildning vid riksidrottsgymnasium får anordnas och om hur många platser dessa utbildningar får omfatta (5 kap. 25 § gymnasieförordningen). Skolverket får också, om en utbildning tillstyrks av berört specialidrottsförbund, fatta beslut om var nationellt godkända idrottsutbildningar får anordnas och hur många platser dessa utbildningar får omfatta (27 och 29 §§). Ett beslut ska gälla för tre antagningsomgångar när det gäller riksidrottsgymnasier och för fyra omgångar när det gäller nationellt godkända idrottsutbildningar.

Kommunala huvudmän lämnar en ansökan om godkännande av idrottsutbildning vid riksidrottsgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning till Skolverket medan enskilda huvudmän i stället ansöker om godkännande av utbildningen hos Skolinspektionen som sedan vidarebefordrar ansökan till Skolverket (2 kap. 1 och 4–5 §§). Skolverket beslutar i fråga om godkännande av nu nämnda utbildningar och Skolverket ska skicka sitt beslut till huvudmannen och Skolinspektionen (2 kap. 5 § gymnasieförordningen). Oberoende av utgången av Skolverkets prövning är det, som nämnts, Skolinspektionen som fattar beslut om huvudmannen ska godkännas som huvudman för utbildningen (2 kap. 5 § skollagen och 2 kap. 6 § gymnasieförordningen). Skolverket ska om möjligt fatta sitt beslut senast den 1 september året innan en huvudman planerar att starta utbildningen (5 kap. 25 och 29 §§ gymnasieförordningen). Skolinspektionen ska om möjligt fatta sitt beslut före den 1 oktober kalenderåret innan utbildningen ska starta (2 kap. 3 § gymnasieförordningen).

En utbildning där ämnet specialidrott ingår får vara riksidrottsgymnasium om det finns ett nationellt intresse av att tillgodose elitidrottens krav och det ställs särskilda krav på gemensam träning. En sådan utbildning som en kommun anordnar ska vara riksrekryterande (5 kap. 23 § gymnasieförordningen). Fristående gymnasieskolor är alltid, dvs. även riksidrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning, riksrekryterande (16 kap 13 § skollagen).

En utbildning där ämnet specialidrott ingår får godkännas som en nationell idrottsutbildning om den har en tydlig elitidrottskaraktär och ett etablerat samarbete med ett specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen (27 §). Av propositionen Högre krav om kvalitet i den nya gymnasieskolan (prop. 2008/09:199) framgår dessutom att det inte endast får vara fråga om nationella program med mer idrott än vanligt i syfte att tillgodose enskilda elevers önskemål. Skolverket gör emellertid ingen självständig bedömning utan tolkar gymnasieförordningens bestämmelse så att myndighetens prövning är begränsad till att omfatta en bedömning av om utbildningen är tillstyrkt av ett specialidrottsförbund (Skolverket 2018).

Processen med tillstyrkande från specialidrottsförbunden är inte likvärdig då många förbund bedömer utbildningar utifrån olika kriterier

Skolverket har uppmärksammat att bedömningsgrunderna skiljer sig väsentligt åt mellan specialidrottsförbunden när det gäller bedömningen av de nationellt godkända idrottsutbildningarna. Detta trots att Skolverket, Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbunden tillsammans har tagit fram en vägledning för de kriterier som bör ligga till grund för att tillstyrka en utbildning (Riksidrottsförbundet 2017a). Exempelvis Svenska Fotbollförbundet har enligt en rapport från Riksidrottsförbundet sett oklarheter i ansvarsfördelningen i beslutsprocessen som helhet och utgått från att Skolverket har gjort en självständig bedömning, vilket de inte gjort (Lund & Liljeholm 2012).

Dimensioneringen kan ifrågasättas – är alla elever elitidrottare?

Nationellt godkända idrottsutbildningar är inte riksrekryterande utan anordnas på lokal eller regional nivå (såvida de inte anordnas av en fristående skola). Avsikten med att införa sådana utbildningar var att de skulle komplettera riksidrottsgymnasierna, vara av elitidrottskaraktär och anordnas på ett fåtal ställen i landet (SOU 2008:27). Antalet elever som läser ämnet specialidrott har emellertid ökat markant sedan 2011 enligt Skolverket (2018). År 2012 påbörjade 10 elever en utbildning på nationellt godkända idrottsutbildningar. Läsåret 2013/14 fanns det 693 elever på sådana utbildningar, 2014/15 hade siffran stigit till 3 189 och 2016/17 till 6 000 för att läsåret 2019/20 uppgå till cirka 7 800 elever. De uppgifter som finns att tillgå är inte uppdelade på kön. Ferry (2014) hänvisar till Lund (2010) och menar att utbildningens elitinriktning från de första riksrekryterande idrottsutbildningarna har kommit att breddas till att även omfatta elever med lägre idrottsliga förmågor och ambitioner. Fahlström m.fl. (2015) visar också på svårigheten att identifiera talanger vid olika selekteringsprocesser, både vad gäller urval till riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar och ifrågasätter om ansvariga vid idrottsgymnasier gör likartade bedömningar.

Organisering av idrottsutbildningarna – försäkras tillgången till goda idrottsliga miljöer i tillräcklig omfattning?

Organiseringen av utbildning med specialidrott regleras inte särskilt i skolans författningar utan skolchefen ska, precis som för andra utbildningar, se till att de föreskrifter som gäller för utbildningen följs (2 kap. 8 a § skollagen). Det är sedan upp till rektorn att utforma sin inre organisation av skolverksamheten (10 §). Av gymnasieförordningen framgår emellertid att nationellt godkända idrottsutbildningar ska ha ett etablerat samarbete med specialidrottsförbund (5 kap. 27 §). Vidare ska Skolverkets beslut innehålla uppgift om vid vilken eller vilka skolenheter utbildningen ska anordnas (29 §). Skolinspektionens beslut avser en viss utbildning vid en viss skolenhet (2 kap 5 § skollagen). Huvudmannen kan alltså inte själv välja var utbildningen ska anordnas. Av förarbetena till skollagen framgår att det ska finnas en nationell kvalitetskontroll när det gäller organiseringen, men vad som avses utvecklas inte ytterligare (prop. 2008/09:199).

Studier pekar emellertid på skillnader i organisering av idrottsutbildningarna och betonar vikten av tillräckligt goda idrottsliga miljöer för att

eleverna ska kunna beredas möjlighet till elitsatsning under tiden för gymnasieutbildningen (se t.ex. Fahlström, Glemne & Linnér 2016, Hedberg 2014).

2.3 Statsbidrag går endast till riksidirottsgymnasier och alla elever har inte rätt till inackorderingstillägg

Statsbidrag lämnas till riksidirottsgymnasier medan kommunerna står för hela kostnaden för nationellt godkända idrottsutbildningar

Till riksidirottsgymnasierna utgår ett årligt statsbidrag som för närvarande uppgår till 43 miljoner kronor (Budgetpropositionen 2019 utg.omr. 17). Därutöver utgår olika typer av ersättningar från elevernas hemkommuner till anordnande huvudmän.

Det som är gemensamt för utbildning både vid riksidirottsgymnasier och nationellt godkända utbildningar, i fråga om finansieringen, är att en kommun som på ett nationellt program i gymnasieskolan har antagit en elev som inte är hemmahörande i kommunen, eller samverkansområdet, ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av elevens hemkommun (16 kap. 50 § skollagen). Om en elev går en utbildning i fristående skola ska elevens hemkommun lämna bidrag till skolans huvudman för elevens utbildning (16 kap. 52 § skollagen).

Principerna för hur den interkommunala ersättningen, respektive bidraget till fristående gymnasieskolor, ska beräknas skiljer dock sig åt beroende på om en elev har antagits till ett riksidirottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning. För riksidirottsgymnasier gäller samma bestämmelser om ersättning som för andra riksrekryterande utbildningar och särskilda varianter i gymnasie- och gymnasiesärskolan, dvs elevens hemkommun ska betala det belopp som beslutats i varje enskilt fall av Skolverket (16 kap. 51 § tredje stycket och 55 § andra stycket samt 19 kap. 44 § tredje stycket och 48 § tredje stycket skollagen).

För kommunala huvudmän som anordnar nationellt godkända idrottsutbildningar gäller andra regler. Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat ska den interkommunala ersättningen motsvara anordnarens självkostnad. Har eleven tagits emot i andra hand, t.ex. i situationer när elevens hemkommun eller samverkansområde själv anordnar utbildningen, gäller i stället att ersättningen ska motsvara hemkommunens egen kostnad för motsvarande utbildning. Är anordnarens kostnad lägre ska hemkommunen ersätta den lägre kostnaden (16 kap. 51 § första–andra styckena och 19 kap. 44 § första–andra styckena).

Om en enskild huvudman tagit emot en elev till en nationellt godkänd idrottsutbildning ska hemkommunerna lämna ett bidrag som består av ett grundbelopp, som bl.a. innefattar ersättning för undervisning och lärverktyg samt ett tilläggsbelopp. När fristående skolor har antagit en elev till en utbildning som hemkommunen inte erbjuder bestäms grundbeloppets storlek med utgångspunkt i en riksprislista, vilken beslutats av Skolverket (13 kap. 9 § gymnasieförordningen). Av denna lista framgår ersättningens storlek för de olika nationella programmen och inriktningarna. I övriga fall

där en kommun är skyldig att lämna ersättning för en elevs utbildning i en fristående skola bestäms grundbelopp efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till samma program eller inriktning (16 kap. 52–55 §§ och 19 kap. 45–48 §§).

Som framgår är alltså villkoren för ersättning till riksidsrottsgymnasier respektive nationellt godkända idrottsutbildningar olika. Huvudmän som anordnar nationellt godkända idrottsutbildningar hänvisas helt till interkommunala ersättningar, eller bidrag om det är en fristående skola, medan riksidsrottsgymnasierna får ett tillskott i form av statsbidrag. Reglerna för ersättning och bidrag från hemkommunen skiljer sig också åt beroende av om en elev har antagits till ett riksidsrottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning. Regeringen förklarade i mitten av 1990-talet detta med att idrottsgymnasier med riksrekrytering endast skulle få anordnas inom vissa specialidrotter där det krävdes gemensam träning och där Sverige som nation var beredd att göra en särskild satsning (prop. 1994/95:100, bilaga 9). Elevens hemkommun skulle då betala gymnasieprogrammet, inackordering och resor medan idrottsrörelsen skulle fördela statsbidrag för specialidrotten. En särskild anslagspost för idrottsutbildningen skapades i statsbudgeten för att kvaliteten skulle förbättras samt för att omfattningen och finansieringen bättre skulle regleras då man tidigare sett en tendens till skenande kostnader mellan kommuner. Statsbidraget uppgick vid den här tiden till 36 miljoner kronor årligen, varav 18 miljoner kronor hade överförts från kommunerna till staten, dvs. kommunerna var i praktiken delfinansierare (prop. 1994/95:100 bilaga 14, bet. 1994/95:KrU14, rskr. 1994/95:224). I övrigt såg regeringen, enligt nämnda proposition, positivt på att kommuner anordnade gymnasiala utbildningar med idrott inom det individuella valet som kunde komplettera de riksrekryterande utbildningarna.

Skolverket (2018) anger i sin hemställan att avsikten med nationellt godkända idrottsutbildningar var att de skulle komplettera utbildningarna vid riksidsrottsgymnasierna (se även SOU 2008:27). Det har emellertid skett en utveckling där de stora lagidrotterna som fotboll och ishockey enbart bedrivs som nationellt godkända idrottsutbildningar för att ungdomar ska kunna stanna i den lokala eller regionala elitklubben. Detta gör att kommunernas kostnader för nationellt godkända idrottsutbildningar har ökat alltmer över tid medan statsbidrag i huvudsak utgår till utbildningar med vissa, företrädesvis individuella, idrotter. Sveriges Kommuner och Regioner lämnar dock i dagsläget rekommendationer om ersättningen mellan kommuner avseende ämnet specialidrott. Det rekommenderade beloppet för individuella idrotter uppgår för närvarande till 18 000 kronor per elev och år och för lagidrotter till 15 000 kronor per elev och år (Sveriges Kommuner och Landsting 2019).

Förutom ovan nämnda skillnad i villkoren för finansiering har det alltså successivt även uppstått olikheter utifrån vilken idrott det gäller. Detta utan att hänsyn tagits till vare sig behovet av gemensam träning eller om Sverige som nation bedömt det viktigt att satsa på den specifika idrotten.

Eleverna får inackorderingstillägg endast om de tas emot i första hand

En elev kan antas till en utbildning antingen i första hand eller i andra hand. Ingen huvudman är skyldig att ta emot en sökande i andra hand.

Andrahandsmottagning kan endast ske när det finns platser över sedan alla förstahandsmottagna har antagits. Det är huvudmannen som avgör om det finns några platser över. Elever som är antagna i första hand, vilket alltid är fallet om skolan är riksrekryterande, har alltid en rätt till inackorderings-tillägg (15 kap. 32 §, 16 kap. 44 §, 18 kap. 32 § och 19 kap. 36 § skollagen). En elev på en nationellt godkänd idrottsutbildning med offentlig huvudman tas dock som regel emot i andra hand och har i så fall inte rätt till inackorderingstillägg. Ett undantag är om elevens hemkommun och den kommun som anordnar utbildningen har upprättat ett samverkansavtal. I ett sådant fall är eleven hemmahörande i samverkansområdet och kan då tas emot i första hand och får då också rätt till inackorderingstillägg (16 kap. 43 § och 19 kap. 35 § skollagen). Sveriges Kommuner och Regioner har också i ett cirkulär tydliggjort möjligheten för kommunala huvudmän att teckna särskilda samverkansavtal om nationellt godkänd idrottsutbildning (Sveriges Kommuner och Landsting 2011).

Inackorderingstillägget ska avse boende, fördyrat uppehälle och resor till eller från hemmet. Om stödet lämnas kontant ska det uppgå till 1/30 av prisbasbeloppet (får avrundas till närmast lägre hela tiotal kronor) och avse varje kalendermånad som eleven bor inackorderad (15 kap. 32 § tredje stycket och 18 kap. 32 § andra stycket skollagen). För 2020 har regeringen fastställt prisbasbeloppet till 47 300 kronor (2019:572), vilket innebär att inackorderingstillägget blir lägst 1 570 kronor per månad (2 kap. 6–7 §§ socialförsäkringsbalken).

Fristående skolor är riksrekryterande oavsett om det är ett riksgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning. Elever vid dessa ansöker om inackorderingstillägg hos Centrala studiestödsnämnden (2 kap. 2 § studiestödslagen [1999:1395] och 2 kap. 1 och 2 §§ studiestödsförordningen [2000:655]). Hösten 2019 låg beloppet på 1 190–2 350 kronor beroende på avstånd mellan hemmet och skolan (6 § Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd [2001:6] om studiehjälp).

Riksidrottsförbundet har påtalat ovanstående skillnader i villkor för elever som går på riksidrottsgymnasierna respektive de nationellt godkända idrottsutbildningarna och anser att dessa är problematiska. Skolverket (2018) har likaså framhållit finansieringen av utbildningarna som problematisk och anser att förutsättningarna inte är lika för alla elever. Även Sveriges Kommuner och Regioner har i sin skolblogg, med hänvisning till en skrivelse som lämnats till Utbildningsdepartementet, pekat på otydligheter som uppstår i ett system med två olika typer av idrottsutbildningar. Detta utifrån bl.a. behovet av samverkansavtal mellan kommuner, som i övrigt inte har någon samverkan, för att elever ska få rätt till inackorderingstillägg i vissa fall (Sveriges Kommuner och Landsting 2017b och 2017a).

2.4 Enligt skollagen får inte eleverna själva bekosta sin idrottsutrustning

Utbildningen i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska som huvudregel vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra läromedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Huvudmannen

får dock besluta att eleverna ska hålla sig med enstaka egna hjälpmedel. Avgifter i samband med ansökan om plats får inte tas ut (15 kap. 17 §, och 18 kap. 17 § skollagen). Det får dock förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna. I samband med skolresor och liknande aktiviteter får det också i enstaka fall under ett läsår förekomma kostnader som ersätts av eleven eller dennes vårdnadshavare på frivillig väg. Sådana aktiviteter ska vara öppna för alla elever. Ersättningen får inte överstiga huvudmannens självkostnad för att eleven deltar i aktiviteten (15 kap. 18 § och 18 kap. 18 §).

Fahlström m.fl. (2015) anger att en viktig faktor för att över huvud taget kunna göra en elitsatsning i idrott är föräldrarnas stöd, såväl ekonomiskt som på andra sätt. Författarna lyfter även frågan om hur idrotten, inte bara i skolan, skulle kunna attrahera och engagera barn och ungdomar som kommer från familjer som inte har ekonomiska förutsättningar att medverka i idrottsliga sammanhang. Fahlström, Glemne & Linnér (2016) betonar särskilt vikten av att kunna kombinera elitidrott och studier och anger att goda faciliteter som utrustning och träningsanläggningar är av stor betydelse.

Skolverket (2018) lyfter fram att elitidrott i vissa fall är förenat med betydande kostnader och i praktiken därför inte kan betraktas som avgiftsfria. Det kan t.ex. handla om att elever måste ha en egen häst, en egen motorcykel eller bära kostnader för träningsläger. Det kan även handla om kostnader för uppställning av utrustning. Statens skolinspektion har i flera fall riktat kritik mot huvudmän med anledning av att sådana kostnader inte är förenliga med skollagens huvudregel om att utbildningen ska vara avgiftsfri (se t.ex. Skolinspektionen 2011, 2012 och 2018). Som nämnts har riksdagen med utgångspunkt i vad Skolverket och Skolinspektionen anfört tillkännagett för regeringen att den bör utreda möjligheterna att införa särskilda regleringar för idrottsgymnasier som möter olika idrotters behov och förutsättningar och som möjliggör för elever att kombinera elitidrott och gymnasiestudier (bet. 2018/19:UbU17 punkt 3, rskr 2018/19:UbU17). Riksdagen anger att såväl effekter som konsekvenser av en sådan förändring också bör utredas. Av tillkännagivandet kan utläsas att frågan om avgiftsfri utbildning är väsentlig. I en interpellation har också en riksdagsledamot ställt frågan om ministern och regeringen kommer att se över regelverket kring nationella idrottsutbildningar och riks-idrotts-gymnasier vad gäller kravet på avgiftsfri utbildning (2018/19:49). I en skriftlig fråga har en annan riksdagsledamot frågat hur utbildningsministern ser på idrotts-gymnasiernas möjlighet att bedriva sin verksamhet utan att stängas ned på grund av de kostnader som oundvikligen medföljer idrotten. Utbildningsministern har i sina svar pekat på att det finns ytterligare problem med idrottsutbildningarna och att en enstaka regeländring inte löser dessa, men att regeringens ambition är att det även framöver ska vara möjligt att kombinera en elitsatsning med gymnasieutbildning och att det krävs att sådana utbildningar fungerar tillfredsställande.

2.5 Urvalsreglerna beaktar inte aspekter om jämställdhet och elevernas uppnådda elitnivå

Det finns bestämmelser i diskrimineringslagen (2008:567) som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck m.m. I skollagen lyfts detta fram särskilt genom att det görs en hänvisning till diskrimineringslagen (1 kap. 8 § skollagen). Av läroplanerna framgår dessutom att jämställdhet mellan kvinnor och män är värden som skolan ska gestalta och förmedla (Läroplan för gymnasieskolan 2011, Läroplan för gymnasiesärskolan 2013).

Enligt Skolverket är det inte ovanligt att specialidrottsförbunden och Riksidrottsförbundet fördelar antalet platser för pojkar respektive flickor inom idrottsutbildningarna, i samband med tillstyrkande- och förslagsprocessen av utbildningsanordnare (Skolverket, 2018). Avsikten med detta är att bidra till återväxten på elitnivå. Huvudmannen kan sedan inte själv ändra antalet platser som är fördelade mellan respektive kön. Idrottsrörelsen har också satt upp egna jämställdhetsmål som ska uppnås 2025 och som tar fasta på pojkars och flickors respektive kvinnors och mäns lika möjligheter att utöva idrott (Riksidrottsförbundet 2017b). Riksidrottsförbundet har också sedan mitten av 1990-talet kvantitativa mål för riksidrottsgymnasier där könsfördelningen sedan drygt tio år tillbaka har bestämts till 60/40 procent för vardera kön för huvuddelen av specialidrottsförbundens idrotter. Undantag har dock medgetts för vissa sporter med stor dominans av ena könet (Uebel 2006). Ett sådant undantag kan t.ex. innebära en fördelning om 70 respektive 30 procent av vardera kön. En del specialidrottsförbund har också satt upp egna riktlinjer för fördelningen mellan flickor och pojkar (se t.ex. Svenska Ishockeyförbundet 2017, Svenska Fotbollförbundet 2019).

2.6 Tas tillräcklig hänsyn till elitidrottsutövandet i ämnes- och kursplanerna?

Skolverket har beslutat om ämnes- och kursplaner för ämnet specialidrott i gymnasie- och gymnasiesärskolan (SKOLFS 2010:144, 2013:130). Det har enligt uppgift från bl.a. Riksidrottsförbundet framförts kritik mot att innehållet i gymnasieskolans ämnes- och kursplaner i ämnet specialidrott är alltför teoretiskt och inte knyter an till den fysiska elitidrottsutövningen i tillräcklig grad. Förbundet har dessutom uppmärksammat att det varierar mellan olika skolor hur man tolkar innehållet och kunskapskraven, dvs. företrädesvis som teoretiska eller praktiska inslag (se även Fahlström, Glemne & Linnér 2016). Hedberg fann till och med att det är idrotten som sätter agendan och att skolans styrdokument tenderar att spela en underordnad roll i utbildningen. Likaså har Skolinspektionen uppmärksammat att kursplanerna i ämnet specialidrott är otydliga och att värdegrundsperspektivet behöver lyftas fram.

2.7 Svårt att hitta legitimerade och behöriga lärare

Endast lärare med legitimation och behörighet för viss undervisning får bedriva undervisningen (2 kap. 13 § skollagen). Det finns dock möjlighet att göra undantag för viss tid om en sådan lärare inte finns att tillgå inom huvudmannens organisation (2 kap. 18–19 §§). Lärare i bl.a. yrkesämnen får emellertid undantas och även anställas utan tidsbegränsning under vissa förutsättningar (2 kap. 18 och 20 §§).

Ämnet specialidrott har tidigare varit ett yrkesämne, men är i dag ett s.k. visst ämne i gymnasial utbildning, dvs. det är varken ett yrkesämne eller ett ämne som i dagligt tal brukar kallas teoretiskt ämne. Exempelvis är svenska, historia, biologi samt idrott och hälsa s.k. teoretiska ämnen. Kraven för lärarexamina regleras i högskoleförordningen (1993:100) och i bilaga 4 ställs krav på olika ämneskombinationer där bl.a. dessa ämnen ingår. De ämnen som benämns vissa ämnen ingår inte i de ämneskombinationer som framgår av nämnda bilaga. Det går däremot att välja en ämnesläroutbildning med inriktning mot specialidrott där specialidrott läses som ett andra ämne i kombination med ämnet idrott och hälsa.

I förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare finns bestämmelser om behörighet för att undervisa i olika skolämnen. Av 2 kap. 23 och 27 a §§ i nämnd förordning framgår att Statens skolverk får meddela föreskrifter om vad som krävs för att en lärares kompetens ska vara relevant i berört avseende. Vissa ämnen är alltså inte reglerade på annat sätt än att det av Skolverkets föreskrifter framgår att en lärares kompetens är relevant för ett visst ämne om läraren har vissa andra närliggande behörigheter. När det gäller ämnet specialidrott i gymnasie- eller gymnasiesärskolan framgår att läraren är behörig för undervisningen om han eller hon har behörighet i ämnet idrott och hälsa och med godkänt resultat har gått utbildning om 60 högskolepoäng inom ämnet specialidrott eller med godkänt resultat har gått en utbildning om 90 högskolepoäng inom ämnet specialidrott, eller på annat sätt visar likvärdiga kunskaper och kompetenser (SKOLFS 2011:159, 2017:102).

Hösten 2019 fanns det, enligt uppgift från Skolverket, 351 legitimerade lärare med behörighet i specialidrott. Det framgår inte av den officiella statistiken, eller annan tillgänglig statistik, om alla dessa faktiskt också arbetar som lärare. Det finns inte heller några uppgifter på hur många lärare som undervisar i ämnet specialidrott och därför inte heller hur stor andel av dessa lärare som är obehöriga. Enligt uppgift från Statistiska centralbyrån samlas uppgifter för vissa ämnen in, men inte för vart och ett av dessa ämnen som exempelvis specialidrott.

Hedberg (2014) genomförde fallstudier som sammantaget visar att de tränare eller lärare som fanns vid de undersökta riksidrottsgymnasierna sällan hade legitimation och behörighet för den undervisning de bedrev. Flertalet var i stället välutbildade tränare. Detta fick konsekvenser bl.a. vid betygssättning där idrottsliga prestationer vägdes in på ett sätt som inte står i överensstämmelse med kunskapskraven.

Frågan om behörighet för lärare i specialidrott har utretts tidigare. Utredningen om en bättre skola genom mer attraktiva skolreformer anförde i sitt betänkande Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola (SOU 2017:51) att den inte fann skäl att lämna några förslag om lärare med särskilda specialistkunskaper i ämnet specialidrott

eftersom ämnet nyligen hade kategoriserats om från att ha varit ett yrkesämne till att i stället bli ett s.k. visst ämne. Som framgår ovan krävs det numera en lärarutbildning som leder till en ämneslärarexamen för att vara behörig att undervisa i ämnet specialidrott. Avsikten med att gå ifrån tanken om att yrkeslärare ska undervisa i specialidrott var att den undervisande läraren skulle ha tillräckliga kunskaper inom ämnets hela bredd, dvs. såväl inom de praktiska som teoretiska delarna av ämnet. Utredningen anger vidare att Skolverket och Riksidrottsförbundet ansåg att det krävs att den undervisande läraren förutom egna förvärvade erfarenheter i den enskilda idrotten även har högskolestudier i ämnet (se även Skolverket 2017).

2.8 Utbildning på entreprenad – vilka konsekvenser kan det få?

Enligt nuvarande reglering inom gymnasieskolan får uppgifter som avser undervisning i karaktärsämnena som har en yrkesinriktad eller estetisk profil överlämnas på entreprenad till en enskild fysisk eller juridisk person (23 kap. 3 b § skollagen). Om huvudmannen gjort vad som rimligen kan krävas för att anordna modersmålsundervisning eller studiehandledning på modersmålet i egen regi, utan att lyckas, får även detta läggas ut på entreprenad, vilket gäller flera skolformer bl.a. gymnasie- och gymnasiesärskolan (23 kap. 3 a §). Några andra ämnen får alltså inte läggas ut på entreprenad såvida inte regeringen av särskilda skäl har fattat beslut om att huvudmannen får överlämna åt någon annan att bedriva undervisning (23 kap. 5 §). År 2013 lämnade den dåvarande regeringen ett sådant medgivande till en huvudman att lägga ut undervisning i ämnet specialidrott på entreprenad till ett idrottsförbund (U2013/4139/GV). Skälet var att huvudmannen bedriver ett omfattande arbete inom utbildningar med specialidrott och att det kan kräva speciallösningar, bl.a. beträffande tillgången till specialiserade lärare. Samma huvudman ansökte 2014 om förändringar som bl.a. skulle innebära möjlighet för entreprenören att anlita underentreprenörer (U2014/05662/GV). Regeringen har i juli 2020 beslutat att avslå ansökan och samtidigt upphäva det tidigare beslutet. Även andra huvudmän har av liknande skäl ansökt om att få lämna över undervisning i vissa kurser i specialidrott på entreprenad till specialidrottsförbund och lokala idrottsföreningar, men har av fått avslag av vid varje tidpunkt sittande regering (se t.ex. U2016/01168/GV).

Det bör nämnas att riksdagen, i enlighet med regeringens förslag i propositionen Fjärrundervisning, distansundervisning och entreprenad (prop. 2019/20:127), har beslutat om bl.a. en ny lydelse av 23 kap. skollagen (bet. 2019/20:UbU23). Ändringarna i entreprenadbestämmelserna, som träder i kraft den 1 augusti 2020, bedöms inte påverka gymnasieutbildning och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. De nya bestämmelserna ska tillämpas på utbildning och annan verksamhet som påbörjas efter den 30 juni 2021. För entreprenadavtal som ingåtts före den 1 juli 2021 ska skollagens bestämmelser om entreprenad i den äldre lydelsen gälla, dock längst till dess att entreprenadavtalet löpt ut.

Skolverket (2018) pekar på att det vid entreprenadförhållanden kan bli otydligt vem som egentligen är huvudman för utbildningen för såväl de specialidrottsförbund som tillstyrker utbildning som för vårdnadshavare och elever. Enligt Skolverket gäller detta inte minst om även underleverantörer till entreprenören kommer i fråga för att genomföra undervisningen.

3 Dialog med organisationer, myndigheter och huvudmän

För att ta reda på hur skolmyndigheter, organisationer och huvudmän ser på de problem som uppmärksammas inom de gymnasiala idrottsutbildningarna (se avsnitt 2), och för att ge möjlighet att komplettera den bilden bjöd Utbildningsdepartementet in representanter för Skolinspektionen, Skolverket, Riksidrottsförbundet, åtta specialidrottsförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Friskolornas riksförbund samt sexton huvudmän, varav elva offentliga och fem enskilda till dialog. I dialogerna gavs deltagarna också möjlighet att reflektera över hur problemen skulle kunna lösas. Några av deltagarna har också lämnat underlag efter dialogerna. Av de inbjudna deltog samtliga förutom Friskolornas riksförbund och tre huvudmän, varav två offentliga och en enskild. Totalt fördes samtal med cirka 40 personer. En förteckning över samtliga inbjudna finns i bilaga 1.

Huvudmännen valdes utifrån kriterierna att det skulle finnas representation från offentliga och enskilda huvudmän, gymnasie- och gymnasiesärskola, huvudmän med många respektive få utbildningar med elitidrott och huvudmän med kostnadskrävande respektive mindre kostnadskrävande utbildningar. Bland huvudmännen skulle det också vara geografisk spridning i syfte att nå såväl stora som små huvudmän som kan ha olika förutsättningar att bedriva utbildning.

Dialogerna utgick från en samtalsguide (bilaga 2) och fördes gruppvis på Utbildningsdepartementet med följande indelning: företrädare för Riksidrottsförbundet, företrädare för specialidrottsförbunden, skolmyndigheterna tillsammans med Sveriges Kommuner och Regioner, offentliga skolhuvudmän (två grupper) samt enskilda huvudmän.

Därutöver har samtal förts med Gymnastik- och idrottshögskolan beträffande lärarbristen och möjligheterna för lärare i specialidrott att få legitimation och behörighet samt med Uppsala kommun som initierade ett samtal om i första hand möjligheten att överlämna utbildning på entreprenad.

Kompletterande samtal har också förts med några av ovan nämnda organisationer.

3.1 Både systemet med idrottsutbildning i gymnasie- och gymnasiesärskolan och beslutsprocessen bör förändras

Olika kriterier för olika idrottsutbildningar samt frånvaron av ett självständigt ställningstagande från Skolverket i beslutsprocessen

Som nämnts i avsnitt 2.2 får Skolverket, om en utbildning tillstyrks av berört specialidrottsförbund, fatta beslut om var nationellt godkända idrottsutbildningar får anordnas och hur många platser dessa utbildningar får omfatta (27 och 29 §§). Deltagarna i samtalen var överens om att denna process inte kan sägas vara likvärdig mellan utbildningar som avser olika idrotter. Huvudmännen framförde att en del förbund ställer mycket detaljerade krav, dvs. krav som ligger långt utanför skolförfattningarnas krav, för att huvudmännen ska få en ansökan tillstyrkt, medan andra förbund uppfattades ställa krav som ligger mer i linje med skolförfattningarna. En huvudman med flera olika nationellt godkända idrottsutbildningar kan alltså ha många olika krav att förhålla sig till. Detta bekräftas också av dokument från några specialidrottsförbund som Utbildningsdepartementet fått ta del av i anknytning till de genomförda dialogerna (Svenska Fotbollförbundet 2019, Svenska Ishockeyförbundet 2017, Svenska Ridsportförbundet 2019, Svenska Simförbundet 2019). Det framfördes också från några huvudmän att långtgående krav även kan medföra stora kostnader. Detta innebär att mer pengar i vissa fall läggs på ämnet specialidrott än på övriga ämnen i respektive gymnasieutbildning, vilket alltså kan innebära att specialidrotten då blir det enskilt dyraste ämnet. Den vägledning som tagits fram för bedömning av ansökningar (Riksidrottsförbundet 2017a) verkar enligt huvudmännen ”ha kommit i skymundan” varje förbunds egna kriterier. Det har också framkommit att en del specialidrottsförbund tar ut avgifter från huvudmännen för t.ex. webbportaler, träningsböcker och fortbildningsinsatser som lärare eller tränare förutsätts delta i (Malmö idrotts-gymnasium 2020).

Flertalet av de som deltog i samtalen ifrågasatte även Skolverkets roll som beslutsfattare. Detta eftersom de upplevde att myndigheten inte gör någon egen bedömning av en ansökan, utan enbart beaktar om ett specialidrottsförbund tillstyrkt eller inte. Detta ansågs märkligt eftersom ansökan i grunden gäller en gymnasieutbildning, även om det i detta fall är med specialidrott på schemat. Skolverket besvarade kritiken med att nuvarande reglering inte ger myndigheten mandat att göra någon självständig bedömning av en ansökan, i förhållande till den bedömning som görs av specialidrottsförbunden.

Samtliga som deltog i dialogen ansåg att hela beslutsprocessen behöver förändras även om de betonade att ingen nuvarande aktör bör uteslutas ur processen. Ett förslag som framkom var att Riksidrottsförbundet skulle kunna vara den instans som gör en samlad bedömning inför Skolverkets beslut. Detta för att säkerställa att bedömningarna från specialidrottsförbunden sker på ett nationellt likvärdigt sätt. Specialidrottsförbundens representanter betonade dock att det är specialidrottsförbunden som har den egentliga kompetensen att bedöma respektive huvudmans förutsättningar att bedriva riksidrottsgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning inom en viss idrott.

En synpunkt som betonades främst från huvudmännen var att Skolverkets roll bör tydliggöras och att myndigheten utifrån den tillstyrkta ansökan bör göra en egen självständig helhetsbedömning av själva utbildningen. Detta i syfte att elevernas möjligheter att genomföra utbildningen med gott resultat ska kunna tillgodoses.

Olika syn på hur målgruppen bör se ut – antas bara elever på elitnivå?

Främst från specialidrottsförbunden men även från några huvudmän framhövdes att både riksidsrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar behövs för att kunna ge ungdomar chansen att kombinera sin idrott med gymnasiestudier. Flertalet av dem som deltog i dialogerna konstaterade dock att det kan vara tveksamt om målgruppen är rätt definierad och om rätt elever antas till utbildningarna i fråga. Framför allt gäller detta de nationellt godkända idrottsutbildningar där det ifrågasättes om alla elever verkligen är på elitnivå, eller i vart fall strävar efter denna nivå, trots vad som anges i gymnasieförordningen om att utbildningen ska ha en tydlig elitidrottskaraktär (5 kap. 27 §). I praktiken befarades att fler elever än vad utbildningen är avsedd för antas. Samtidigt lyftes det fram att det kan vara svårt att avgöra om en elev i 15-årsåldern som ännu inte uppnått elitnivå kommer att kunna nå denna nivå eller inte. En viss bredd ansågs därför nödvändig för att få elever som når elitnivå även bland denna elevkategori. Det befarades dock att detta synsätt fått allt för stort genomslag och föranlett det successivt expanderande antal elever inom de nationellt godkända idrottsutbildningarna som konstaterats i avsnitt 2.1.

Motsvarande resonemang verkade emellertid inte gälla för ungdomar som tas emot på riksidsrottsgymnasier. Det framhölls från några att det kan bero på att riksidsrottsgymnasierna generellt håller högre nivå än de nationellt godkända idrottsutbildningarna, exempelvis med krav på att eleverna ska ha förutsättningar att nå internationell elitnivå medan det räcker med nationell elitnivå på nationellt godkända idrottsutbildningar (se även Uebel 2006, Ferry 2014).

Andra lyfte fram att ”elit” egentligen aldrig har definierats och att det därför kan bli olika tolkningar av vad det är, vilket kan innebära att elever på olika nivåer tas emot på en del utbildningar – vilket totalt sett leder till att fler och fler antas.

Det är nödvändigt med goda idrottsliga miljöer

En övervägande del av deltagarna betonade vikten av att riksidsrottsgymnasierna och de nationellt godkända idrottsutbildningarna endast godkänns i fall då det finns goda idrottsliga miljöer som överensstämmer med de krav som ställs för att ungdomarna ska kunna utvecklas i tillräcklig omfattning inom sin elitidrott. Därtill framförde Parasportförbundet särskilt vikten av idrottsmiljöer som tillgodoser de krav som ställs på elitidrott för ungdomar som har en funktionsnedsättning.

För att tillgodose elevernas möjligheter till en god utbildningsmiljö i stort som också ger förutsättningar att klara av utbildningen organiseras denna av en del huvudmän som regel under tre läsår, medan andra bedömer att detta bäst uppnås om utbildningen organiseras under fyra läsår. Det konstaterades bland flera deltagare att de nationella programmen enligt skollagen är avsedda att genomgås på tre läsår, men att huvud-

mannen får besluta att utbildningen får fördelas på längre tid (16 kap. 15 § skollagen).

Konkreta förslag om hur ett system med idrottsutbildning kan förändras

Från specialidrottsförbunden och en övervägande del av huvudmännen framkom sammantaget att ett system med riksidrottsgymnasium och nationellt godkända idrottsutbildningar eller liknande bör finnas, men att villkoren bör vara mer likvärdiga. Därutöver ansåg en del att det bör vara möjligt med lokala anordnare där eleven kan läsa 200 poäng i ämnet specialidrott. Det senare skulle hjälpa elever som i huvudsak bedriver sin idrott på fritiden, men som behöver viss anpassning av och inriktning på sina studier. Svenska Fotbollförbundet och Svenska Ishockeyförbundet (2019a) lämnade ett konkret förslag som innefattar fyra olika idrottsutbildningar:

1. Riksidrottsgymnasium (RIG) som föreslås få anordnas i nuvarande tappning med riksrekrytering.
2. Lagboll elit (LBE) som föreslås bli en ny utbildningsform med riksrekrytering (i uttrycket lagboll inryms även ishockey).
3. Godkänd lokal/regional idrottsutbildning som motsvarar nuvarande nationellt godkänd idrottsutbildning (NIU) bör få nytt namn eftersom ”nationellt godkänd” anses missvisande och kan leda tankarna till riksrekrytering. Rekrytering föreslås ske lokalt eller regionalt med samverkansavtal mellan kommuner.
4. Specialidrott individuellt val (SIV) som föreslås innehålla vissa kurser (200 poäng) i ämnet specialidrott. Rekrytering föreslås ske lokalt och tillstånd behöver enligt förslaget eventuellt inte krävas från någon skolmyndighet.

Fördelarna med den fjärde punkten lyftes särskilt fram i en kompletterande skrivelse till Utbildningsdepartementet där de båda förbunden bl.a. anger att:

- detta skulle gynna de elever som vill utvecklas och bli bättre i sin specialidrott,
- eleverna skulle få lättare att gå över till riksidrottsgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning efter det första året i gymnasieskolan,
- alternativet skulle öppna upp för elever som inte vill missa programfördjupningskurser,
- specialidrottsförbunden skulle få möjlighet att påverka upplägg och genomförande av kurserna,
- det skulle vara tillåtet att genomföra tester och göra urval till ämnet specialidrott vilket inte är möjligt till ämnet idrott och hälsa, specialisering (Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Fotbollförbundet 2019b).

Företrädare för skolmyndigheter, Sveriges Kommuner och Regioner samt Riksidrottsförbundet resonerade i stället att man borde göra ett omtag och tänka helt nytt. Exempelvis framfördes att ett alternativ till nuvarande system, med två olika typer av utbildningar, skulle kunna vara att skapa enbart en sorts idrottsutbildning där mer jämlika villkor råder än i dagens system. Vissa huvudmän höll med om att detta förslag vore en lämplig väg.

3.2 Invändningar mot olikheter beträffande statsbidrag och inackorderingstillägg

Statsbidrag går endast till vissa idrottsutbildningar vilket upplevs som orättvist

Samtliga grupper som deltog i dialogen var eniga om att de olika systemen för finansiering av riksidsrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning är orättvisa och indirekt gynnar idrotter som utövas individuellt. Detta eftersom riksidsrottsgymnasierna, till skillnad från de nationellt godkända idrottsutbildningarna, får statsbidrag och oftast utbildar inom dessa idrotter medan lagidrotterna främst ligger under de nationellt godkända idrottsutbildningarna. Därmed får de kommunala huvudmännen stå för samtliga kostnader för lagidrottsutbildningarna. Det påtalades också att det förekommer att elever från hela landet tas emot även på nationellt godkända idrottsutbildningar.

Vidare framkom från såväl offentliga som enskilda huvudmän att en del kommuner betalar extra för den del av utbildningen som avser specialidrott medan andra väljer att endast betala för själva gymnasieprogrammet. Huvudmän som anordnar riksidsrottsgymnasium påpekade att Skolverket egentligen ska fatta beslut om ersättning i varje enskilt fall, men att detta inte görs. Företrädare för Skolverket bekräftade också att myndigheten valt att inte fatta några sådana beslut. Detta motiverades med att det är bättre att huvudmännen kommer överens om programkostnaden och att statsbidraget i huvudsak täcker kostnaden för ämnet specialidrott. En överväldigande majoritet ansåg att det behövs en förändring som innebär att lika villkor ska gälla för finansieringen av båda typerna av idrottsutbildningar.

När det gäller statsbidraget till riksidsrottsgymnasierna framkom att det inte finns en tydlig avgränsning i förhållande till vad som sker inom och utom ramen för utbildningen. Bidraget används exempelvis delvis till anläggningar och aktiviteter m.m. även utanför skoltid. Dessutom framförde flera huvudmän att statsbidraget inte räcker för att täcka ämnet specialidrott.

Inackorderingstillägg åt alla förordas

Som framgår av avsnitt 2.3 får inte elever som tas emot i andra hand på nationellt godkända idrottsutbildningar något inackorderingstillägg. Vid dialogen framhölls att detta leder till olika förutsättningar att studera på annan ort än hemorten, där elevernas möjligheter att studera på annan ort blir beroende av vårdnadshavarnas ekonomiska möjligheter att själva stå för inackorderingkostnaderna. Samtliga deltagare i dialogen förordade att alla elever på idrottsutbildningar ska ha rätt till inackorderingstillägg.

Specialidrottsförbund erbjuder fortbildning och material, men sponsrar inte med ekonomiska medel

Under översynen framkom uppgifter om att specialidrottsförbund ibland sponsrar vissa utbildningar. Detta kom därför även att beröras i de dialoger som genomfördes. Enligt företrädare för specialidrottsförbund förekommer det att förbunden i och för sig erbjuder fortbildning, material m.m. till skolor som anordnar riksidsrottsgymnasium eller nationellt godkänd

idrottsutbildning, men att inga ekonomiska medel betalas ut. Uppfattningen var därför att någon sponsring inte förekommer.

I sammanhanget kan också nämnas att det tvärtom, i avsnitt 3.1, redovisas uppgifter om att specialidrottsförbund snarare tar ut avgifter från huvudmännen för de tjänster som tillhandahålls.

3.3 Avgifter – det behövs särskilda regler i skollagen

Eleverna får bära kostnaden för idrottsutrustning trots att utbildningen ska vara avgiftsfri enligt skollagen

På en generell fråga om huvudmännen tar ut avgifter för elever som får sin utbildning vid ett riksidrottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning svarade huvudmännen samstämmt nej. Samtidigt förnekades inte att det i hög grad förekommer att eleverna står för sin egen utrustning eller liknande som de använder i sin elitidrottsutrustning (fortsättningsvis i detta avsnitt används endast uttrycket utrustning även om t.ex. en häst och annat som i normalt språkbruk inte kan betecknas som utrustning innefattas). Företrädarna för huvudmän och specialidrottsförbund menade att detta krav inte bör jämföras med att man tar ut någon form av avgift för utbildningen som sådan. Flera anförde även en jämförelse med ämnet idrott och hälsa där alla elever på motsvarande sätt behöver stå för sina egna kläder och skor. Huvudmännen ansåg således att kravet på utrustning i ämnet specialidrott följer samma princip – även om kostnaderna inte är jämförbara med vad som behövs för en elitsatsning i en idrott.

Huvudmännens uppfattning var att riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar finns för att ungdomar som vill göra en elitsatsning inom en idrott ska beredas möjligheter att göra det under tiden som de går en gymnasieutbildning och att det vore helt orimligt om huvudmännen, med skattemedel, skulle stå för individuell utrustning som behövs för elitidrottsutrustningen. Detta särskilt eftersom kostnaderna kan uppgå till betydande belopp såsom t.ex. hästar, motorfordon eller ishockeyutrustning. Det betonades dessutom att det är nödvändigt att varje individ har sin egen personliga utrustning, exempelvis nämndes samspelet mellan ryttaren och dennes häst – som också måste vara på elitnivå. Enligt vissa aktörer är dock hela eller delar av utrustningen ibland sponsrad av externa idrottsklubbar, vilket främst gäller inom lagidrotterna.

Från en huvudman framfördes att det skulle kunna vara möjligt att tillhandahålla viss utrustning för ett fåtal elever på den nationellt godkända idrottsutbildning, under förutsättning att utrustningen behövs för gymnasieprogrammet i övrigt. Samtidigt framhölls att utrustningen inte skulle vara i nivå med vad som egentligen behövs för en elitsatsning. Den utrustning som huvudmännen tillhandahöll skulle inte heller kunna användas utanför skoltid, vilket skulle innebära att eleverna inte skulle ha samma förutsättningar att utvecklas som de elever som har egen utrustning. Detta skulle heller inte fungera om utrustning skulle förväntas finnas för samtliga elever på den nationellt godkända idrottsutbildningen.

Att tillhandahålla utrustning för den individuella satsningen som inte kan motsvara elitnivå, inte kan uppgraderas kontinuerligt och inte heller är

anpassad till idrottaren ansågs vara ett ”spel för gallerierna”. En överväldigande majoritet av huvudmännen framförde att om sådana krav skulle ställas skulle det inte vara aktuellt att bedriva ett riksidsrottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning då det inte skulle framstå som trovärdigt och borga för en kvalitetsmässigt fullgod utbildning i förhållande till de krav på elitidrott som ställs i gymnasieförordningen. De huvudmän som inte var fullt lika avvisande framförde dock även de att om ett sådant krav skulle införas skulle troligtvis ingen använda utrustningen ändå.

Avslutningsvis framfördes att även om huvudmännen skulle stå för varje elevs individuella utrustning skulle det inte leda till en lösning av problemet. Flertalet elever vars vårdnadshavare inte har möjlighet att stå för kostnaderna skulle ändå inte kunna antas. Detta med anledning av de antagningskrav som ställs på elevernas idrottsprestationer. Utan träning på tillräckligt hög nivå innan den gymnasiala utbildningen, då idrotten utförs på fritiden, går det inte att nå upp till rätt nivå för att senare kunna bli antagen till en utbildning med specialidrott. Huvudmännen medgav att utbildningarna i och med detta faktiskt inte är tillgängliga för alla, men att detta egentligen beror på ekonomisk ojämlikhet som tar sig uttryck i barnens liv långt tidigare än de uppnått åldern för att söka till gymnasial utbildning. Ett krav på huvudmännen att tillhandahålla utrustning skulle enligt dem alltså inte förändra situationen.

Avgifter i samband med träningsläger och för att förvara utrustningen eller liknande är vanligt förekommande

Avgifter i samband med träningsläger är vanligt förekommande enligt flertalet av deltagarna i dialogen. Detta ses dock som en del av elevernas elitidrottande snarare än som en del av gymnasieutbildningen. Det fanns dock några som lyfte fram att sådan verksamhet har minskat och att det numera är mer genomtänkt vart och hur ofta man åker – i den mån träningslägren äger rum på annan ort under skoltid. Inom vissa idrotter framkom dock att det är nödvändigt med läger på andra orter, exempelvis där det behövs tillgång till hög höjd och snö. Några huvudmän framhöll också att det alltid finns ett alternativ till att delta i träningsläger genom att motsvarande träning anordnas på hemmaplan.

Beträffande andra typer av kostnader som t.ex. stallplats framkom visserligen att eleverna i vissa fall till en kostnad erbjuds stallplats till sin häst, men att de själva väljer om de vill ha sin häst där. Det framkom dock också att vissa huvudmän gav tillgång till stallplats utan kostnad.

3.4 Könsfördelning och annan urvalsproblematik

Vid urvalet gäller enligt gymnasieförordningen att den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska ges företräde vid urval till utbildningen (5 kap. 26 och 30 §§). Vid den dialog som genomfördes framkom dock, bl.a. från huvudmän, att nuvarande urvalsreglering inte tar hänsyn till att könshöjningen bör vara jämn utan endast att den som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen

ska ges företräde. Det anges alltså ingenting i förordningstexten om urval, som kan hänföras till ett jämställdhetsperspektiv.

Enligt samtliga som deltog i dialogen finns det flera faktorer som avgör hur könsfördelningen ser ut. Det framhölls att urvalet bör utgå från den individ, oavsett kön, som kan anses ha de bästa förutsättningarna för utbildningen. I annat fall skulle det kunna bli så att en ungdom som befinner sig på elitnivå och har bättre förutsättningar än en annan, som kanske inte ligger på samma nivå, åsidosätts på grund av sitt kön, vilket skulle kunna vara diskriminerande. Samtidigt har flickor och pojkar av naturliga skäl olika fysiska förutsättningar och därmed olika fysiska begränsningar att nå lika långt inom en del idrotter. Urvalet går därför i allmänhet till så att flickor jämförs med flickor och pojkar med pojkar så länge samtliga svarar upp mot gymnasieförordningens krav och ligger på en nivå som innebär att de gör en elitsatsning. Detta ansågs rimligt av deltagarna i dialogen.

Könsfördelningen skiljer sig alltså åt beroende på vilken idrott det handlar om. Inom vissa idrotter finns också väldigt få utövare på elitnivå av visst kön.

Även andra särskilda utmaningar när det kommer till jämställdhet berördes. På nationellt godkända idrottsutbildningar i en lagidrott framfördes att det är avgörande om klubben på orten har verksamhet för både damer och herrar, dvs. om klubben t.ex. bara har ett herrlag i ishockey eller om det finns även ett damlag. I just ishockey är reglerna dessutom olika för herrar och damer, liksom de fysiska förutsättningarna mellan könen. Detta leder också enligt dem som deltog i samtalen till att det inte är lämpligt med könsblandad undervisning i det praktiska idrottsutövandet. Detta kan sammantaget innebära att det på vissa orter bara finns tillgång till en nationellt godkänd idrottsutbildning för det ena könet.

Riksidrottsförbundet framförde att de har ett jämställdhetsmål som med några undantag innebär att fördelningen ska vara 60/40 procent totalt för varje sport på samtliga riksidrottsgymnasier, alltså inte fördelat exakt på detta sätt på varje skola. Specialidrottsförbunden visade sig däremot inte ha några gemensamma riktlinjer för könsfördelning på nationellt godkända idrottsutbildningar. Det fanns representanter för specialidrottsförbund och huvudmän som föreslog att ett sätt att komma till rätta med könsfördelningen på utbildningarna vore att utgå från befintligt antal licenser för damer respektive herrar i varje sport. (Licenser krävs för att få tävla på en viss nivå.) Ett fåtal andra deltagare invände dock att det inte alls vore lämpligt att utgå från antal licenser eftersom det skulle missgynna talanger som saknar licens. Det framfördes därutöver att det knappast kan vara skolans sak att se till att lika många flickor som pojkar utövar idrott på elitnivå utan att det snarare är en fråga för idrottsrörelsen i bredare bemärkelse. Några huvudmän poängterade dock att de arbetar aktivt tillsammans med klubbar för att få fler av det underrepresenterade könet att börja idrotta och därmed bredda basen ur vilka talanger på rätt nivå sedan kan återfinnas.

Ska det vara möjligt att göra undantag från antagning till program?

Från några få deltagare i samtalen framkom önskemål om att få göra undantag från de generella bestämmelserna om urval till program i gymnasieskolan. Önskemålet innebar att ungdomar som är framstående i sin idrott

skulle kunna antas till ett program trots att betygen inte räcker till. Flera andra såg dock detta som problematiskt och framförde att det är svårt att hävda varför just idrottande ungdomar på detta sätt skulle prioriteras framför andra elever för att bli antagna till ett visst program

3.5 Ämnes- och kursplaner fungerar i huvudsak väl

Då det tidigare hade framkommit att ämnes- och kursplanerna i ämnet specialidrott kan behöva revideras, bl.a. med tanke på utrymmet för det praktiska idrottsutövandet, ställdes frågor även om detta (se avsnitt 2.6). Vid samtalen framkom emellertid åsikten att ämnes- och kursplanerna till allra största delen fungerar väl – sedan de senaste revideringarna gjordes 2018 (SKOLFS 2010:144 ändr. 2018:47). Något behov av ytterligare revideringar vare sig i gymnasie- eller gymnasiesärskolan framkom inte. Några få huvudmän framhöll emellertid att utrymmet för det praktiska idrottsutövandet bör framgå tydligare och likaså att progressionen mellan kurserna behöver tydliggöras.

Däremot framkom att vissa kursplaner i idrott och hälsa kan behöva ses över så att ungdomar som går lokala gymnasiala utbildningar och väljer mer idrott och hälsa inom det individuella valet kan få större möjligheter att utvecklas inom sin idrott.

I sammanhanget ska nämnas att Riksidrottsförbundet även lyfte frågan om skolans värdegrund, så som den kommer till uttryck i de nationella styrdokumenterna, och hur det kan säkras att samtliga idrotter som kommer i fråga för att vara riksidrottsgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning också lever upp till den värdegrunden (se t.ex. Läroplan för gymnasieskolan 2011, Läroplan för gymnasiesärskolan 2013).

3.6 Legitimerade och behöriga lärare – kan staten skapa förutsättningar eller behövs undantag?

Svårigheten att lyckas anställa legitimerade och behöriga lärare, som också har tillräcklig kompetens inom den aktuella specialidrotten, lyftes fram av så gott som samtliga företrädare för de huvudmän som deltog i samtalen. Huvudmännen tvingas ofta nöja sig med att det finns en legitimerad lärare som ansvarar för undervisning, bedömning och betygssättning och som samtidigt i bästa fall även är behörig i ämnet specialidrott (men kanske inte med kompetens i den aktuella idrotten). Företrädare för några huvudmän framförde dock att andra personer, tränare eller instruktörer, medverkar i undervisningen jämte den legitimerade och behöriga läraren. Det fanns även exempel på att delar av undervisningen i ämnet specialidrott genomförs helt av tränare från klubbar som skolan har samarbete med. Representanter för specialidrottsförbunden framförde dessutom att entreprenadliknande förhållanden förekommer där exempelvis tränare köps in från ett förbund eller en klubb för att bedriva undervisning i specialidrott trots att det inte finns lagliga möjligheter att lägga ut utbildningen i specialidrott på entreprenad annat än om regeringen medger detta. Ett särskilt problem som lyftes fram är att lärartjänster med undervisning i ämnet specialidrott

ofta handlar om deltidstjänster och att dessa tjänster därför inte är attraktiva.

Från bl.a. huvudmännen framfördes att det är önskvärt om möjligheterna till validering kan utvecklas och att det behövs någon typ av snabbspår för kompetenta tränare i en viss idrott för att kunna få legitimation och bli behöriga som lärare i specialidrott. Några önskade i stället möjligheter till undantag, liknande det som finns för yrkeslärare. Generellt finns en begränsning om att undantagsvis få använda en lärare utan legitimation och behörighet under högst ett år i sänder. Begränsningen gäller inte undervisning i ett yrkesämne. Där kan en person som anses lämplig att bedriva undervisningen, och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den som är behörighetsgivande, anställas och bedriva undervisningen utan tidsbegränsning (2 kap. 18 och 20 §§ skollagen).

3.7 Utbildning på entreprenad – tveksamt

Meningarna var delade när det gäller behovet av att få överlämna viss undervisning till någon annan, dvs. lägga ut undervisningen på entreprenad. Såväl företrädare för specialidrottsförbunden som några huvudmän framförde att de hade kännedom om att det i praktiken redan förekommer hos flera huvudmän även om de inte har ansökt om detta hos regeringen. Företrädarna för specialidrottsförbunden ansåg att det är nödvändigt med den möjligheten, eller att det åtminstone måste vara möjligt att involvera föreningar i utbildningarna, medan en klar majoritet av företrädare för de huvudmän som deltog i samtalen ansåg att det inte ska få förekomma att undervisningen läggs ut på entreprenad då det i så fall blir svårt att garantera utbildningens kvalitet.

4 Förslag om ett nytt system för idrottsutbildningar med specialidrott i gymnasie- och gymnasiesärskolan

Som framgår av avsnitt 2 och 3 har flera problem, men också idéer om lösningar framkommit under översynen av utbildningsformerna riksidrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning. I arbetet har hänsyn tagits till detta, men det har samtidigt varit nödvändigt att ha i åtanke vad som bedöms möjligt och lämpligt utifrån skolförfattningarnas intentioner om svensk gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning. Det handlar t.ex. om likvärdighets- och jämställdhetsaspekter. I det följande presenteras de förslag som översynen lett fram till.

4.1 Gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ersätter riksidsrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning

Förslag: En ny idrottsutbildning med specialidrott ska ersätta de två idrottsutbildningarna riksidsrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning.

Den nya idrottsutbildningen ska benämnas gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott och vara riksrekryterande.

Ämnesplanen för specialidrott ska bara få tillämpas inom gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott.

Skälen för förslagen

Enbart en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott minimerar risken för olika villkor för huvudmän och elever

De nuvarande riksidsrottsgymnasierna och de nationellt godkända idrottsutbildningarna gör det möjligt för elever att kombinera en gymnasieutbildning med en elitidrottsutbildning. Utbildningarna omgärdas dock av olika regelverk och villkor, vilket leder till flera problem ur likvärdighets-hänseende (se kap. 2).

Utbildningarna har utvecklats så att det är företrädesvis individuella idrotter som förekommer på riksidsrottsgymnasier medan lagidrotter oftast bedrivs som nationellt godkända idrottsutbildningar. Till de senare har ett mycket kraftigt tilltagande antal elever antagits över tid och det kan konstateras att alla elever inte är elitsatsande, men att de trots det antas till utbildningen (se avsnitt 3.1). Det huvudsakliga skälet till den utveckling som skett är att det i lagidrotter ofta finns många ungdomar med ett stort intresse för idrottsutbildningar på de orter där elitidrottsklubbar är belägna. Det får emellertid bedömas som långt ifrån säkert att tillräckligt många sådana lagidrottare faktiskt också är elitidrottare som samtidigt ska påbörja en gymnasial utbildning och således utgör den tänkta målgruppen för utbildningen.

För att få vara ett riksidsrottsgymnasium krävs bl.a. att det ska finnas ett nationellt intresse av att tillgodose elitidrottens krav, medan en nationellt godkänd idrottsutbildning ska vara av elitidrottskaraktär (5 kap. 23 och 27 §§ gymnasieförordningen). Om det är tänkt att de olika formuleringar som valts ska leda till olika tillämpningar, eller olika nivåer på utbildningarna, är oklart eftersom det inte finns några förordningsmotiv eller andra förarbeten till bestämmelserna. Olikheter har emellertid lett till oklarheter och att utbildningarna betraktas på olika sätt. Exempelvis finns det uppfattningar om att riksidsrottsgymnasier håller en högre nivå än nationellt godkända idrottsutbildningar (se avsnitt 3.1). Om det skulle förhålla sig så skulle det innebära att elitidrottare i individuella idrotter skulle få en mer kvalificerad gymnasial utbildning än elitidrottare i lagidrotter, vilket naturligtvis inte är vare sig rimligt eller acceptabelt.

De finansiella villkoren är likaså olika. Riksidsrottsgymnasier får t.ex. statsbidrag, medan de nationellt godkända utbildningarna finansieras helt av den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun. Bara en del elever kan vid behov få inackorderingstillägg, vilket innebär att det blir

skilda förutsättningar för elever att delta i utbildning på en annan ort än hemorten (se avsnitt 2.4). Detaljerna kring de ekonomiska villkoren utvecklas närmare i avsnitt 4.5.

Trots att de två utbildningarna i princip har samma syfte, nämligen att ungdomar som satsar på sin idrott på elitnivå också ska kunna få en gymnasial utbildning (se avsnitt 2), finns det alltså olikheter till följd av hur reglerna kommit tillämpas. Att villkoren därmed blir orättvisa, såsom framförts i de dialoger som genomförts (se kap. 3), är en bedömning som synes riktig.

Under arbetets gång har flera olika förslag framförts till Utbildningsdepartementet. Ett förslag har gällt att antalet idrottsutbildningar bör öka från dagens två till i stället fyra, varav två skulle vara riksrekryterande. Den ena av de två nyssnämnda skulle motsvara dagens riks-idrotts-gymnasium och den andra skulle vara liknande men avsedd för de stora lag-idrotterna, t.ex. fotboll och ishockey. Dessutom skulle det enligt förslaget finnas en godkänd lokal eller regional idrottsutbildning som skulle motsvara nuvarande nationellt godkända idrottsutbildningar. Den fjärde utbildningen, specialidrott (200 gymnasiepoäng) – individuellt val, skulle vara helt lokal och eventuellt inte kräva något tillstånd från Skolverket för att få bedrivas (se avsnitt 3.1).

Det har också kommit förslag om att ett nytt system bör införas vilket t.ex. skulle kunna bli en typ av idrottsutbildning på gymnasial nivå som ersätter både riks-idrotts-gymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning (se avsnitt 3.1).

Bedömningen är att förslaget om fyra utbildningar riskerar att utarma det som ska möjliggöra en gymnasieutbildning i kombination med en elit-idrottssatsning. Man skulle nämligen även med detta förslag ha två typer av utbildningar, riksrekryterande och icke riksrekryterande. Där de senare fortfarande skulle kunna anordnas med sämre villkor än de riksrekryterande (som skulle bli de med egentlig elitinriktning). Förslaget bedöms inte heller vare sig lösa otydligheterna eller skapa större likvärdighet än i det nuvarande systemet.

Det andra förslaget, om att enbart en typ av idrottsutbildning bör införas, bedöms däremot bättre kunna tydliggöra möjligheterna för elever som vill kombinera en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med sin elit-idrottssatsning. Eleverna skulle då slippa överväga eventuella skillnader vad gäller nivå och möjligheter att utvecklas idrottsmässigt i kombination med studierna samt övriga villkor för utbildningarna. De skulle inte heller vara hänvisade till en viss typ av utbildning beroende på vilken idrott de utövar. Med enbart en typ av idrottsutbildning skulle det i stället innebära att samma nivå, regler och villkor skulle gälla.

Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Fotbollförbundet har särskilt betonat värdet av den fjärde varianten med en lokal idrottsutbildning som skulle erbjuda 200 gymnasiepoäng specialidrott, i förslaget med flera olika utbildningar. Bland annat pekar förbunden på att ett sådant alternativ skulle möjliggöra urval av elever till utbildningen genom tester och prov samt ge specialidrottsförbunden möjlighet att påverka utbildningens innehåll och genomförande (se avsnitt 3.1).

I en utbildning med ämnet specialidrott bör ämnet ha en sådan omfattning att utbildningens syfte kan uppnås, nämligen att kombinera de gymnasiala studierna med en satsning på elitidrott, vilket självfallet är dels

krävande, dels behöver viss tid. Särskilda nationella krav bör också ställas endast i samband med en utbildning som avser en gedigen satsning på att kombinera gymnasiala studier och elitidrott. Detta gäller såväl huvudmännens förutsättningar att anordna utbildningar, med specialidrott av god kvalitet, som urvalet av elever till sådana utbildningar. Detta talar alltså mot en utbildningsvariant med ämnet specialidrott i liten omfattning såsom de två förbunden förordar.

När det gäller specialidrottsförbundens möjligheter att påverka en utbildning kan därtill nämnas att det inte finns något som hindrar att huvudmännen samverkar med andra aktörer, oavsett om det handlar om ämnet specialidrott eller ämnet idrott och hälsa – så länge utbildningen bedrivs inom ramen för skolans styrdokument.

Om såväl riks-idrottsgymnasium som nationellt godkänd idrottsutbildning skulle ersättas av enbart en gymnasie- respektive gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott, skulle det innebära att det vore möjligt med lika villkor och bättre förutsättningar att upprätthålla god kvalitet oavsett vilken idrott som utövas. Systemet skulle också bli tydligt för såväl huvudmän som elever. Utbildningen skulle förbehållas de elever som är elitsatsande men samtidigt vill satsa på en gymnasial utbildning. Om ett sådant system skulle införas är det emellertid viktigt att systemet anpassas för att passa olika typer av idrotter. Vissa specialidrottsförbund har framfört att lagbollssporterna inte passar in i nuvarande system med riks-idrotts-gymnasier, vilket måste beaktas (se avsnitt 3.1). Exempelvis kan större centrum på några platser i landet behövas där elitsatsande ungdomar inom vissa individuella sporter kan samlas och få sin utbildning tillsammans med andra på samma nivå. Lagbollssporter på elitnivå finns däremot ofta på flera orter i landet och det kan då också behövas utbildningar på fler orter, och med större geografisk spridning, än när det gäller utbildningar för de individuella idrotterna.

Därför föreslås att en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska ersätta riks-idrotts-gymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning.

Gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska vara riksrekryterande

De nuvarande riks-idrotts-gymnasier är, som namnet antyder, riksrekryterande medan de nationellt godkända idrottsutbildningarna är lokala eller regionala (såtillvida de inte är fristående gymnasieskolor som alltid är riksrekryterande). Det förekommer dock att även nationellt godkända idrottsutbildningar tar emot elever från hela landet (se avsnitt 3.2).

De nationellt godkända idrottsutbildningarna har i hög grad expanderat och det synes vara så att inte bara elitsatsande ungdomar får ta del av dessa utbildningar. Det kan innebära att de elever som verkligen är elitsatsande inte alltid får tillräckligt goda förutsättningar, t.ex. vid gemensam träning tillsammans med elever på en lägre nivå. Kunskaps- och erfarenhetsutbyte på elitnivå försvåras därför. Detta kan ha blivit en följd av att eleverna främst rekryteras lokalt eller regionalt där det inte alltid finns tillräckligt med underlag av elitsatsande elever.

Villkoren är dessutom som nämnts tidigare olika, vilket inte har någon rimlig förklaring. Snarare har riks-idrotts-gymnasierna kommit att omfattas

av de villkor som gäller för riksrekryterande utbildningar i övrigt medan de nationellt godkända utbildningarna kommit att ses mer som lokala utbildningar som omgärdas av de villkor som normalt gäller för sådana.

För att skapa en tydlig och likvärdig möjlighet att studera för elever som är elitsatsande inom sin idrott föreslås, som angetts ovan, att det framgent ska finnas enbart en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. För att säkerställa att det är elitsatsande ungdomar som kommer i fråga för utbildningen bör de kunna rekryteras från hela landet. En sådan ordning skulle också innebära att samma villkor kan gälla för alla huvudmän som anordnar utbildningen och för alla elever som går utbildningen.

Därför föreslås att gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott ska vara riksrekryterande.

Ämnet specialidrott ska bara få finnas inom de riksrekryterande gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildningarna med specialidrott

Det har under arbetets gång framförts att det skulle vara en fördel om specialidrott om 200 gymnasiepoäng skulle kunna ges lokalt, eventuellt utan något som helst godkännande från en skolmyndighet (se ovan och avsnitt 3.1). Elever kan emellertid inom ramen för det individuella valet välja ytterligare minst en kurs i ämnet idrott och hälsa. Under förutsättning att huvudmannen erbjuder kurserna specialisering 1 och 2 kan eleven inrikta sig på en vald idrott (se gymnasieskolans kursplaner för idrott och hälsa 1 och 2 – specialisering och gymnasiesärskolans kursplan idrott och hälsa 3 – vald idrott, www.skolverket.se). Dessa kurser gör det alltså möjligt att i hög grad främja elevers utveckling med träning, tävling och prestationer inom en vald idrott och det kan också möjliggöra eventuella övergångar till en utbildning med specialidrott. Det är dock öppet för tolkning hur mycket av det centrala innehållet i kursplanerna som utgör teoretiska respektive fysiska moment. I gymnasieskolan kopplas kurserna även till ett bredare samhällsperspektiv som inte helt knyter an till den valda idrotten. Det kan således behövas en översyn av kursplanerna om denna valmöjlighet inom ämnet idrott och hälsa skulle fungera tillfredsställande för elever strax under elitnivå – och även för andra elever. Detta utvecklas närmare i avsnitt 4.8.

Ämnet specialidrott, som i huvudsak knyter an till varje elevs egen idrott, bör vara ett exklusivt ämne som syftar till att möjliggöra en elitidrottskarriär och vara förbehållet de ungdomar som faktiskt gör en elitsatsning samtidigt som de genomför sin gymnasiala utbildning.

Därför föreslås att ämnet specialidrott bara ska få finnas inom gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott.

4.2 Det ska finnas nationella krav för att få vara en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott

Förslag: En gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska godkännas om
--

1. det finns ett nationellt intresse av att tillgodose
 - a) elitidrottens krav, och
 - b) behovet av att elever kan kombinera gymnasial utbildning och elitidrott,
2. huvudmannen har tillgång till den idrottsliga miljö som behövs för en ändamålsenlig utbildning med specialidrott,
3. utbildningen är av god kvalitet, och
4. huvudmannen kan visa att det finns förutsättningar för ett etablerat samarbete med ett specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen.

Skolverket ska få meddela ytterligare föreskrifter om förutsättningarna för utbildningen.

Skälen för förslagen

Elitidrottare är viktiga för Sverige men dessa behöver också få en fullgod gymnasial utbildning

Sverige är en nation som på olika sätt ger elitidrottare förutsättningar att utvecklas på hög nivå inte bara nationellt utan även internationellt. Detta gäller en mängd olika idrotter inklusive parasport. Sverige värnar också om att få fram elitidrottare inom olika sporter i syfte att vara en konkurrenskraftig idrottsnation i jämförelse med andra nationer. Det bör dock inte redan i gymnasieåldern ske på bekostnad av framtida möjligheter utanför, eller parallellt med, vad idrotten kan erbjuda. En elitidrottskarriär är även för de mest framgångsrika ändlig. Förr eller senare kommer en dag för de flesta då de behöver en annan uppgift i yrkeslivet. Den aspekten bör inte enbart ses ur ett individperspektiv utan är också viktig ur ett samhällsperspektiv. Individen bör få en grundläggande utbildning för att stå rustad för alternativa möjligheter samtidigt som det är av värde för samhället att ta till vara samhällsmedborgarna både som elitidrottare och som individer som kan arbeta inom andra sektorer. Det är därför viktigt att elitsatsande ungdomar har möjlighet att fortsätta sin satsning samtidigt som de har full möjlighet att genomföra en gymnasial utbildning inom ordinarie programutbud med anpassning till de speciella krav som elitidrottandet ställer. En sådan möjlighet innebär t.ex. att individen efter gymnasieexamen har grundläggande behörighet för högskolestudier och kan vara redo att söka nya utmaningar. Ett alternativ till detta skulle kunna vara att en individ i ett första skede ägnar sig helt åt sin elitidrottskarriär för att senare studera inom kommunal vuxenutbildning och på så sätt få behörighet för vidare studier på universitetsnivå eller för att få en yrkesutbildning. Detta bedöms dock vara ett sämre alternativ då det försenar möjligheten till en alternativ karriär. Det kan också antas att det för en del är svårare att hitta motivation för studier vid vuxen ålder än om möjligheten ges i ungdomsåren. Ur samhällsekonomisk synvinkel skulle det dessutom innebära att personer som tidigare varit elitidrottare skulle komma ut i arbetslivet senare än om de ges möjlighet att kombinera elitidrott med studier redan under gymnasieåldern.

Det föreslås därför att en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska få godkännas först om det finns både ett nationellt

intresse av att tillgodose elitidrottens krav och elevernas behov av att kombinera gymnasial utbildning och elitidrottande.

Utbildningen med specialidrott ska vara av god kvalitet

Nuvarande kortfattade reglering om vilka utbildningar som får godkännas som riksidrottsgymnasium respektive nationellt godkänd idrottsutbildning har medfört att en vägledning med närmare riktlinjer har tagits fram av Riksidrottsförbundet och Skolverket gemensamt. Specialidrottsförbunden har också utformat sina egna krav för att tillstyrka utbildningar. Det har i sin tur inneburit att kraven ser olika ut för olika idrotter och att huvudmän som t.ex. anordnar flera nationellt godkända utbildningar har en rad olika krav att förhålla sig till (se avsnitt 2.3 och 3.1).

De olika krav som ställs av olika aktörer kan föra med sig att utbildningarna håller ojämn kvalitet och inte är likvärdiga. Det innebär också att systemet inte är transparent och tydligt för olika intressenter, som t.ex. elever och deras vårdnadshavare.

Under arbetets gång har bl.a. den idrottsliga miljö som behövs för en elitsatsning betonats som mycket betydelsefull för ämnet specialidrott och elevernas möjligheter att vidareutvecklas inom sin sport (se avsnitt 3.1). Bedömningen är därför att detta bör vara en viktig del av utbildningens totala kvalitet. Den idrottsliga miljö eller anläggning som finns för utbildningen bör vara väl anpassad för den specialidrott som utbildningen avser och tillgänglig för alla elever som deltar i utbildningen. Särskild hänsyn bör tas till att utbildningen omfattar, eller kan komma att omfatta, elever med funktionsvariation. Utbildningen bör hålla god kvalitet även i övrigt. Detta kan handla om att på ett bra sätt tillgodose sådana krav som rimligen kan ställas på att bedriva en utbildning som syftar till att ungdomar ska få en fullständig gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning samtidigt som de gör en elitsatsning inom sin idrott. Det handlar alltså om att utbildningen ska bedrivas under sådana former att eleverna får väl anpassat utrymme för bägge dessa aspekter. Tiden för studier, idrott, måltider och vila bör planeras så att eleven får god balans i sin tillvaro. Eleverna bör också ha tillgång till de olika stödfunktioner som behövs för studierna – som ibland kan behöva anpassas särskilt t.ex. med anledning av internationella tävlingar. Det bör också finnas tillgång till stödfunktioner för elevernas hälsa bl.a. avseende kost, nutrition, fysioterapi m.m. Inom ramen för en god kvalitet måste hänsyn tas till varje idrotts specifika särdrag.

Det har vidare lyfts fram att det är viktigt att utbildningen svarar mot den värdegrund som anges i skolans styrdokument (se avsnitt 3.5). Det är centralt och kan, trots att regler som rör värdegrunden gäller all utbildning i svenskt skolväsende, vara väsentligt att analysera särskilt när kvaliteten på viss idrottsutbildning bedöms i samband med ansökan om att få anordna utbildningen.

Därför föreslås att utbildningen ska hålla god kvalitet och att huvudmannen ska ha tillgång till den idrottsliga miljö som behövs för en ändamålsenlig utbildning med specialidrott. Skolverket ska få meddela ytterligare föreskrifter om förutsättningarna för utbildningen. Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbundet bör ges möjlighet att medverka med sina kunskaper och erfarenheter i samband med att sådana föreskrifter tas fram.

Ett samarbete med ett specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen är viktigt för kvaliteten i varje idrott

Gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott syftar till att ungdomar ska ges möjlighet att kombinera sin gymnasiala utbildning med en elitidrottsutbildning. Elitidrottsutbildningen bör inom ramen för detta ges så goda förutsättningar som möjligt. Man kan dock inte utgå från att varje huvudman ensam har den aktuella kunskap som behövs om den eller de idrotter som finns inom ramen för huvudmannens utbildning med specialidrott och vad som krävs för en elitsatsning. Utbildningen föreslås dessutom bara få godkännas om det finns ett nationellt intresse av att tillgodose elitidrottens krav (se avsnitt 4.2). Det innebär således att idrottsrörelsen med specialidrottsförbunden i spetsen förutsätts ha ett intresse av att ungdomarna ges optimala förutsättningar för en elitidrottsutbildning inom just sin idrott. Det är därför avgörande att det finns ett upparbetat och förtroendefullt samarbete med dem som är experter och har övergripande kunskap och erfarenhet när det gäller specifika idrotter och vad som är viktigt ur ett elitidrottsperspektiv, dvs. specialidrottsförbunden och i förlängningen även närliggande föreningar som bedriver verksamhet på elitnivå. Sådana föreningar är som regel också anslutna till specialidrottsförbunden. Det har emellertid genom bl.a. en skrivelse till Utbildningsdepartementet framkommit att en del specialidrottsförbund i dagens system tar ut avgifter från huvudmännen för t.ex. särskilda webbportaler för ansökan, tränings- och analysprogram, konkretiserade kursplaner för aktuell idrott samt fortbildningsinsatser som det ställs krav på att lärare eller tränare ska delta i (se avsnitt 3.1). Vissa avgifter uppfattas som obligatoriska medan det i övrigt, enligt uppgift från ett par specialidrottsförbund, framställts som önskvärt att huvudmännen väljer exempelvis viss programvara.

I den nya ordning som föreslås i denna promemoria ska kvalitetskraven för att få anordna utbildning dock vara reglerade i förordning och föreskrifter. En ansökan ska prövas av Skolverket och eleverna ska i sedvanlig ordning ansöka till gymnasial utbildning hos huvudmännen (ibland hos en särskild antagningsfunktion). Beträffande fortbildning gäller skollagens bestämmelser om att huvudmannen ska se till att personalen både ges möjligheter till kompetensutveckling och har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen).

Det bör betonas att det inte är förenligt med skolförfattningarna att en organisation ställer ytterligare krav på huvudmännen när det gäller utbildningen. Ytterligare krav kan dessutom i praktiken innebära svårigheter för huvudmännen, som t.ex. kan tvingas prioritera fortbildning för personal som arbetar med specialidrott framför annan personal eller där de professionella lärarnas arbete utifrån ämnes- och kursplaner måste åsidosättas till förmån för ett specialidrottsförbunds tolkningar av ämnes- och kursplaner.

Det är inget som hindrar överenskommelser mellan en huvudman och ett specialidrottsförbund om särskilda insatser som medför en kostnad för huvudmannen. En avgift till ett specialidrottsförbund får dock aldrig vara ett krav för att få anordna en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. I stället bör utbildningen ses som en delad angelägenhet utifrån två olika syften med utbildningen. Det ska alltså finnas både ett nationellt intresse av att tillgodose elitidrottens krav, vilket i huvudsak är

en fråga för idrottsrörelsen, samtidigt som de elever som går en gymnasial utbildning ska ges förutsättningar att kombinera denna med en elitidrotts-satsning, vilket i huvudsak är en fråga för skolväsendet och skolhuvud-männen.

Det föreslås därför att den huvudman som vill anordna gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska kunna visa att det finns förutsättningar för ett etablerat samarbete med ett specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen.

4.3 Bestämmelserna om var ansökan ska lämnas ska förbli oförändrade

Förslag: En kommun ska få ansöka om gymnasie- eller gymnasie-särskoleutbildning med specialidrott hos Statens skolverk. En enskild huvudman ska dock lämna sin ansökan till Statens skolinspektion som ska sända ansökan vidare till Skolverket för bedömning.

Termen ”s.k. riksrekryterande utbildning” i bestämmelserna för enskilda huvudmän ersätts med termen ”en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning” varvid idrottsutbildningarna inte ska nämnas särskilt.

Skolverket ska få meddela ytterligare föreskrifter om ansökan.

Skälen för förslagen

Skäl för att ändra reglerna om ansökningsprocedurerna har inte framkommit

Enligt gällande bestämmelser ansöker en kommunal huvudman hos Skolverket om att få anordna riks-idrottsgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning. En enskild huvudman ska däremot lämna sin ansökan till Statens skolinspektion (5 kap. 25 och 28 §§ gymnasieförordningen) som i sin tur ska lämna ansökan vidare till Skolverket på det sätt som beskrivits i avsnitt 2.1 om det är fråga om ett riks-idrottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning. Skolinspektionen prövar frågan om utbildningen ska godkännas som en sådan utbildning. Av ansökningarna ska det således framgå om huvudmannen vill anordna en avvikelse från de nationella programmen och i så fall vilken. Det är alltså enligt regleringen i gymnasieförordningen Skolverket, inte Skolinspektionen, som gör bedömningen av t.ex. de idrottsliga aspekterna avseende en utbildning, vilket redogjorts för närmare i avsnitt 2.1.

Denna ordning innebär att Riksidrottsförbundet, när det gäller riks-idrottsgymnasier, och ett specialidrottsförbund, när det gäller nationellt godkända idrottsutbildningar, har möjlighet att bedöma de idrottsliga förutsättningar hos huvudmannen och lämna ett utlåtande, något som Skolverket behöver för sitt beslut om att godkänna en utbildning som gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott (se vidare avsnitt 4.4).

Efter att Skolverket prövat om utbildningen kan godkännas för gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska

beslutet skickas till huvudmannen och till Skolinspektionen. (2 kap. 1, 4 och 5 §§ gymnasieförordningen).

Det har övervägts vilken ordning som är den enklaste och minst administrativt krävande för huvudmännen när det gäller ansökan om gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Eftersom Skolverket inte bara prövar utbildningar med specialidrott utan även andra särskilda varianter och avvikelser från de nationella programmen vore det inte lämpligt att ändra på denna ordning enbart för den nu föreslagna idrottsutbildningen. Enligt samma skäl bör Skolinspektionen pröva ansökan i övrigt för enskilda huvudmän eftersom så sker med alla andra enskilda huvudmän.

Det har dock uppmärksammats att terminologin i gymnasieförordningen behöver justeras för att överensstämma bättre med skollagen. Som nämnts i avsnitt 2.1 beslutar Skolverket om avvikelser från struktur, innehåll och examensmål för en utbildning som anordnas av en offentlig huvudman i samband med myndigheten beslutar att utbildningen ska vara riksrekryterande. Eftersom utbildningar som anordnas av enskilda huvudmän alltid är riksrekryterande fattar Skolverket beslut om avvikelser efter en prövning som motsvarar prövningen av riksrekryterande utbildningar (16 kap. 13 § och 19 kap. 12 § skollagen). I 1 kap. gymnasieförordningen anges att i förordningen avses med riksrekryterande utbildning en utbildning i en gymnasieskola eller gymnasiesärskola med offentlig huvudman som sökande från hela landet ska tas emot till i första hand (3 §). När det gäller enskilda huvudmän används i förordningen i vissa fall termen ”s.k. riksrekryterande utbildning”, se t.ex. 2 kap. 5 och 6 §§. Vidare skiljer man i författningstexten mellan en avvikelse i form av riksrekryterande utbildning och riksrekryterande idrottsutbildning vid riks-idrotts-gymnasium, se t.ex. bestämmelsen i 2 kap. 4 § första stycket som anger vilka uppgifter en ansökan om godkännande som enskild huvudman ska innehålla. Det bedöms lämpligare att i fråga om enskilda huvudmän i stället för formuleringen ”s.k. riksrekryterad utbildning” genomgående använda formuleringen ”en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning”, varvid idrottsutbildningarna i sådana sammanhang inte särskilt behöver lyftas fram.

I det nuvarande systemet avgör Skolverket vid vilken tidpunkt en ansökan ska lämnas till myndigheten (den 31 januari året innan utbildningen planeras starta för riks-idrotts-gymnasier och den 1 februari för nationellt godkända idrottsutbildningar) och det får anses lämpligt att den ordningen kvarstår.

Det föreslås därför att en kommun ska få ansöka om att anordna gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott hos Skolverket. En enskild huvudman ska dock lämna sin ansökan till Skolinspektionen som i den del som avser idrottsutbildningen ska skicka ansökan vidare till Skolverket. Termen ”s.k. riksrekryterande utbildning” i bestämmelserna för enskilda huvudmän ska ersättas med termen ”en utbildning som motsvarar en riksrekryterande utbildning” varvid idrottsutbildningarna inte ska nämnas särskilt. Eventuella följdändringar av den ändrade termen får tas om hand i det fortsatta arbetet med författningsförslaget. Vidare ska Skolverket få meddela ytterligare föreskrifter om ansökan.

4.4 Skolverket beslutar om utbildningen efter förslag från Riksidrottsförbundet och yttrande från ett specialidrottsförbund

Förslag: Efter yttrande med förslag från Sveriges Riksidrottsförbund, inklusive yttranden från de specialidrottsförbund som är relevanta för respektive utbildning, ska Statens skolverk besluta om var gymnasieutbildningar och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott får anordnas och om hur många platser dessa utbildningar får omfatta. Beslutet ska gälla för fyra antagningsomgångar.

Skälen för förslagen

Skolverket ska ha ett tydligt mandat att göra en självständig prövning i fråga om gymnasiala idrottsutbildningar med specialidrott

Under översynen har det framkommit flera problematiska aspekter när det gäller processen vid beslut om riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar. Detta gäller i synnerhet i fråga om de nationellt godkända idrottsutbildningarna som tillstyrks av ett trettiotal olika specialidrottsförbund där flera av dessa har sina egna bedömningskriterier att utgå ifrån. Skolverket har dessutom tolkat sitt uppdrag som att myndigheten inte har möjlighet att göra någon egen självständig bedömning av ansökningarna, utan att myndigheten endast kan besluta i enlighet med givna förslag och tillstyrkanden (se avsnitt 3.1). Detta kan inte anses tillfredsställande eftersom bedömningarna därmed kan bli fundamentalt olika.

Flera huvudmän har också betonat att Skolverket bör ha en tydligare roll och vara den som, i egenskap av statlig skolmyndighet, gör en allsidig bedömning av hur den sökande huvudmannen planerar att utforma det gymnasiala programmet tillsammans med ämnet specialidrott och fattar beslut om var gymnasiala idrottsutbildningar ska få anordnas (se avsnitt 3.1). Bedömningen i denna promemoria är att dessa huvudmäns ståndpunkt är rimlig sett till att bedömningarna och besluten i de enskilda fallen bör vara så likvärdiga som möjligt. Skolverket ska alltså göra ett eget ställningstagande med utgångspunkt i underlag från idrottsrörelsen. Ställningstagandet innebär att en huvudman antingen får ett godkännande för att få anordna gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott eller nekans att starta sådan utbildning. Skulle huvudmannen få ett nekande besked bör detta inte kunna överklagas, utan huvudmannen kan ansöka på nytt vid nästkommande tillfälle om huvudmannen då fortfarande har intresse av att anordna sådan utbildning.

När det gäller antal platser på utbildningarna behöver frågan föregås av en särskild analys, i förhållande till respektive idrott, som Skolverket förmodligen inte kan göra på egen hand. Skolverket kan däremot stå för en slutlig bedömning som innefattar en analys av antal platser med lämplig geografisk spridning, hänsyn till jämställdhet m.m. En sådan ordning innebär också att antal platser kan anpassas till behovet. Antalet elever riskerar då inte att expandera på det sätt som skett beträffande de nationellt godkända idrottsutbildningarna (se avsnitt 2).

När det gäller tidpunkten för beslut har det inte framförts några synpunkter inom ramen för översynen. Enligt nu gällande bestämmelser ska

Skolverket fatta beslut senast den 1 september året innan en huvudman avser att starta en utbildning (5 kap. 25 och 29 §§ gymnasieförordningen). Skolverket anger sedan i föreskrifter när ansökan måste göras (SKOLFS 2010:32). Detta lämnar utrymme för ungefär ett års planeringstid och tidpunkten verkar fungera tillfredsställande.

Det föreslås därför att Skolverket ska besluta om var gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott får anordnas och om hur många platser utbildningarna ska ha. Beslutet ska om möjligt ha fattats före den 1 september året innan utbildningen planeras starta. Skolverket ska dock bygga sitt beslut på ett yttrande med förslag från Riksidrottsförbundet, vilket utvecklas i det följande.

Riksidrottsförbundet ska göra en nationell analys och lämna förslag till Skolverket om gymnasial idrottsutbildning med specialidrott

Som framgår under föregående rubrik görs bedömningen att Skolverket ska ha en tydlig roll att fatta det slutgiltiga beslutet om var gymnasiala utbildningar med specialidrott får anordnas och hur många platser utbildningarna ska få ha. Skolverket behöver dock med all sannolikhet ett underlag från idrottsrörelsen för att kunna fatta väl grundade beslut. Skolverket behöver visserligen ha den kompetens som krävs för att kunna göra en allsidig bedömning av utbildningar med specialidrott, men myndigheten behöver komplettera denna kompetens med den kunskap som Riksidrottsförbundet besitter avseende hur elitidrottens krav ska kunna tillgodoses inom ramen för utbildningen. Det är dock inte lämpligt att det görs ett stort antal olika typer av bedömningar som nu är fallet med kravet på att en ansökan om nationellt godkända idrottsutbildningar ska tillstyrkas av ett specialidrottsförbund. I stället bör en organisation med ett nationellt idrottsligt perspektiv yttra sig över och lämna förslag till var gymnasiala idrottsutbildningar med specialidrott bör förläggas och hur många elever som ska få ta del av dessa. En sådan ordning borgar för transparens, likvärdighet och tydlighet.

Det föreslås därför att Riksidrottsförbundet utifrån inkomna ansökningar från skolhuvudmän ska yttra sig över ansökningarna och lämna förslag till Skolverket om dels var gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott får anordnas, dels hur många platser dessa utbildningar ska ha. För att garantera kvaliteten i förslagen beträffande varje aktuell idrott behövs dock ytterligare en instans, nämligen specialidrottsförbunden.

Riksidrottsförbundets yttrande och förslag ska inkludera ett yttrande från relevant specialidrottsförbund

Riksidrottsförbundet bör utgöra den nationella och samordnande funktion som bedömer vilka utbildningar som ska föreslås inför Skolverkets beslut om gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott. Riksidrottsförbundet kan dock inte förväntas ha detaljkunskap om dels varje enskild idrotts särart och den kvalitet som behöver godtas i förhållande till denna, dels hur stort antal elitsatsande ungdomar en utbildning bör ha. Specialidrottsförbunden behöver därför även fortsatt uttala sig om ansökningar från huvudmän om att få anordna gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Detta för att antal utbildningsplatser,

och de orter där utbildningarna anordnas, ska svara både mot just den idrottens behov och elevernas behov av att kombinera sin elitidrottsutövning med en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning. Specialidrottsförbunden bedöms dock inte ha den samlade nationella överblicken som bl.a. ska värna om likvärdighet både i bedömningarna och mellan idrotterna, varför Riksidrottsförbundet föreslås stå för det slutliga yttrandet med det förslag som lämnas till Skolverket (se ovan).

Det föreslås därför att Riksidrottsförbundet ska bifoga ett yttrande från relevant specialidrottsförbund till sitt yttrande med förslag till Skolverket.

För att på förordningsnivå kunna meddela en bestämmelse som innebär en skyldighet för enskilda måste det finnas ett bemyndigande i lag. Det nu lagda förslaget innebär dock inte någon sådan skyldighet för Riksidrottsförbundet eller specialidrottsförbunden att befintliga bemyndiganden i skollagen behöver uppdateras. Detta eftersom bestämmelsen riktar sig till Skolverket och enbart specificerar det beredningsunderlag som de behöver inför sitt beslut.

Skolverkets beslut ska gälla för fyra antagningsomgångar

I nuvarande system fattas beslut om riksidrottsgymnasier för tre antagningsomgångar medan beslut om nationellt godkända idrottsutbildningar fattas för fyra antagningsomgångar (5 kap. 25 och 29 §§ gymnasieförordningen). Generellt gäller att dylika beslut tidsbestäms för att säkerställa att det finns en efterfrågan och ett behov av den specifika utbildningen (prop. 2008/09:199). Det finns dock inga förarbetsuttalanden till nuvarande regler som talar om varför man valt tre respektive fyra antagningsomgångar för de olika utbildningarna. När det nu föreslås enbart en utbildning med specialidrott kan enbart en tidsgräns gälla.

Det kan konstateras att beslut om andra riksrekryterande gymnasiala utbildningar än riksidrottsgymnasier gäller för fyra antagningsomgångar. Det kan därför anses lämpligt att följa denna tidsgräns så att systemet med riksrekryterande gymnasiala utbildningar blir tydligt och fungerar på liknande sätt. Under översynen har det inte framkommit något som talar emot denna bedömning.

Det föreslås därför att beslut om gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska gälla för fyra antagningsomgångar.

4.5 Staten och kommunerna ska dela på kostnaden för ämnet specialidrott

Förslag: Ersättningen för gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska bestå av två delar. En del ska avse kostnader för själva nationella programmet och en del ska avse merkostnader hänförliga till ämnet specialidrott. Kostnader som inte är hänförliga till ämnet specialidrott ska lämnas med sedvanlig interkommunal ersättning, respektive bidrag till enskilda huvudmän. För enskilda huvudmän ska ersättning för merkostnader hänförliga till ämnet specialidrott benämnas merkostnadsbelopp och inte ingå i det s.k. grundbeloppet.

Statsbidrag ska betalas ut till samtliga offentliga eller enskilda huvudmän som anordnar gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Skolverket ska få meddela föreskrifter om interkommunal ersättning och om bidrag till enskilda huvudmän i fråga om merkostnader, i en riksprislista för ämnet specialidrott som ska vara gemensam för både enskilda och offentliga huvudmän.

Skälen för förslagen

Utbildningen vid ett nationellt program ska, förutom ämnet specialidrott, ersättas genom sedvanliga ersättningar

Skolverket ska med gällande bestämmelser fatta beslut om vilket belopp hemkommunen i varje särskilt fall ska betala som interkommunal ersättning, och grundbeloppet i bidrag till enskilda huvudmän, när det är fråga om riksrekryterande utbildningar och särskilda varianter inom de nationella programmen i gymnasieskolan (16 kap. 51 § tredje stycket och 16 kap. 55 § andra stycket skollagen). I nuläget gäller detta således för riksidrottsgymnasier. Under översynen har det dock framkommit att Skolverket inte fattat sådana beslut för riksidrottsgymnasierna utan har utgått från att huvudmännen kommer överens om programkostnaden och att statsbidraget i huvudsak täcker kostnaden för ämnet specialidrott (se avsnitt 3.2). Detta kan bl.a. antas bero på att utbildningarna anordnas på flera platser i landet till skillnad från andra riksrekryterande utbildningar, dvs. varje utbildning har inte ansetts så unik i sitt slag att det krävts ett särskilt beslut om vilken ersättning som ska lämnas för utbildningen. Det kan dock konstateras att detta har lett till oklarheter och att statsbidraget faktiskt inte anses räcka till för att täcka hela kostnaden för ämnet specialidrott (se avsnitt 3.2).

Interkommunal ersättning, alternativt bidrag till enskilda huvudmän, lämnas till huvudmän som anordnar nationellt godkänd idrottsutbildning (16 kap. 50–52 och 55 §§ skollagen). I dessa fall ska dock inte Skolverket fatta beslut om ersättningen. Den interkommunala ersättningen bygger i stället på principen om överenskommelser mellan kommunala huvudmän där utgångspunkten är vad utbildningen i praktiken kostar för en elev. Bidrag till enskilda huvudmän lämnas i stället utifrån en förutbestämd riksprislista där belopp per elev anges för varje nationellt program i gymnasie- och gymnasiesärskolan (se avsnitt 2.4). Ersättning lämnas från elevens hemkommun i de fall eleven får sin utbildning i en annan kommun eller hos en enskild huvudman.

Huruvida merkostnaden för ämnet specialidrott, dvs. den kostnad som går utöver programkostnaden, ska ersättas framgår inte explicit vare sig när det gäller interkommunal ersättning eller bidrag till enskilda huvudmän, men det anges att ersättning ska lämnas för utbildningen vilket torde innebära utbildningen som helhet. Merkostnaden kan t.ex. hänföras till idrottsliga miljöer eller tränare med spetskompetens. Avsaknaden av tydlighet i bestämmelserna riskerar emellertid att tolkningen blir godtycklig, vilket stöds av det faktum att en del huvudmän betalar extra och andra inte (se avsnitt 3.2).

Det föreslås därför att ersättningen för gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska bestå av två delar. En del för själva nationella programmet och en del för merkostnader hänförliga till ämnet specialidrott. Kostnader som inte är hänförliga till ämnet specialidrott ska lämnas med sedvanlig interkommunal ersättning respektive bidrag till enskilda huvudmän.

Statsbidraget ska vara lika för alla och avse ämnet specialidrott

I nuvarande system råder olika ekonomiska förutsättningar för ett riksidrottsgymnasium respektive en nationellt godkänd idrottsutbildning.

Huvudmannen för ett riksidrottsgymnasium får statsbidrag medan en nationellt godkänd idrottsutbildning däremot helt bekostas av den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun. Statsbidraget uppgår för närvarande till 43 miljoner kronor totalt, vilket fördelas mellan ett femtiotal huvudmän, dvs. samtliga som anordnar riksidrottsgymnasier (se avsnitt 3.3). Fördelningen beräknas, enligt uppgift från Riksidrottsförbundet, per elev och ligger läsåret 2019/20 på mellan 25 000 och 35 000 kronor. Beloppet kommer dock framöver att bli enhetligt och uppgå till 40 000 kronor per elev och läsår. Enligt Riksidrottsförbundet beror höjningen på att antalet platser har minskat.

När det gäller nationellt godkända idrottsutbildningar lämnas alltså inget statsbidrag, utan Sveriges Kommuner och Regioner (2019) rekommenderar kommunerna att ersättningar ska lämnas med vissa belopp för individuella idrotter (18 000 kronor per elev och år) respektive lagidrotter (15 000 kronor per elev och år). En intressant iakttagelse är att dessa rekommendationer ligger betydligt lägre än statsbidraget som utgår till riksidrottsgymnasierna. Någon förklaring till detta har inte kunnat gå att finna.

Utifrån ett av utbildningarnas två syften, dvs. att ur ett nationellt perspektiv tillgodose elitidrottens krav görs bedömningen i denna promemoria att det är rimligt att staten bidrar ekonomiskt till alla utbildningar med specialidrott. I motsvarande mån är det orimligt att olika villkor har kunnat gälla för riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar. Detta har lett till att utbildningar med i första hand individuella idrotter får statsbidrag medan företrädesvis utbildningar i lagidrotter inte får något statsbidrag. Detta stämmer dåligt överens med regeringens tidigare uttryckta ambition att statsbidrag ska lämnas till de idrotter Sverige som nation vill göra en särskild satsning på (se avsnitt 2.3). Det ter sig främmande att regeringen haft som intention att huvudsakligen vilja satsa på individuella idrotter. Troligtvis förutsågs inte den utveckling som skett.

Systemet som helhet har också förändrats och blivit kostnadsdrivande för kommunerna. Detta främst på grund av att allt fler elever får sin utbildning på nationellt godkända idrottsutbildningar trots att avsikten var att det endast skulle finnas ett fåtal sådana utbildningar som skulle komplettera riksidrottsgymnasierna (se avsnitt 2.2).

Statsbidrag för specialidrott bör avse sådant som hör samman med elevernas möjligheter att kombinera sina gymnasiala studier med elitidrott, dvs. det som sker inom ramen för utbildningen. Detta till skillnad från nuvarande ordning där en del av statsbidraget verkar ha använts för elevens elitidrottssatsning på studieorten utöver undervisningen i ämnet specialidrott (se avsnitt 3.2). Statsbidraget bör således användas för mer-

kostnader som kan bedömas som mer omfattande och specifika för utbildningsanordnaren till följd av specialidrotten. Det kan t.ex. handla om bidrag till särskilda idrottsliga miljöer eller anläggningar, tränare med spetskompetens som behövs utöver lärare i specialidrott, sådana mellanmål som kan erbjudas gemensamt för eleverna och som behövs inom ramen för träningstillfällena som ligger under skoldagen (mer anpassade mellanmål kan t.ex. erbjudas till självkostnadspris), tillgång till viss annan personal som behövs för elitidrotten och träningsläger i den mån sådana är nödvändiga för att eleverna ska kunna få tillräcklig träning i sin idrott, t.ex. där det krävs snö eller hög höjd, inom ramen för utbildningen.

Om idrottsrörelsen själv vill bidra ytterligare, till delar som antingen ligger inom eller utanför utbildningen kan de självklart också göra detta. Det får emellertid i så fall ske med andra medel än det statsbidrag som är specialdestinerat till gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott (jfr regleringsbrev till Kammarkollegiet 2019).

Med nuvarande ordning fördelar Riksidrottsförbundet statsbidraget till riksidrottsgymnasierna och det bedöms lämpligt att denna ordning ska gälla även i det föreslagna systemet med gymnasie- och gymnasiesärskolor med specialidrott. Några skäl som talar mot detta har heller inte framkommit.

Det föreslås därför att ett särskilt statsbidrag ska utgå till alla huvudmän som anordnar gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Riksidrottsförbundet föreslås få i uppdrag att fördela statsbidraget.

Ersättningen för specialidrott ska vara densamma från alla elevers hemkommuner

Det ovan föreslagna statsbidraget ska ses som ett bidrag till att kunna anordna gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Avsikten är alltså inte att det ska täcka hela utbildningskostnaden för ämnet specialidrott. Redan i samband med att riksidrottsgymnasierna tillkom överfördes t.ex. medel från kommunerna till staten för att staten skulle administrera bidraget för ämnet specialidrott. Medlen från kommunerna utgjorde halva summan av det totala statsbidraget (se avsnitt 2.4).

Med tanke på de förändringar som skett står kommunerna i dag för en ansevärd kostnad för de elever som tas emot på en utbildning med specialidrott, främst inom de nationellt godkända idrottsutbildningarna, men även på riksidrottsgymnasierna. Det görs dessutom olika tolkningar av vad en huvudman ska betala för som innebär att huvudmän ibland får ersättning från elevers hemkommuner för merkostnaden för specialidrott, ibland inte (se avsnitt 3.2).

De samtal som förts under översynen visar att medel som lämnats till den anordnande huvudmannen i form av extra ersättning för specialidrotten ibland inte används enbart för kostnaderna som är hänförliga till den enskilde elevens utövande av ämnet specialidrott utan även kan täcka kostnaderna för andra elever i samma ämne. Detta trots att alla hemkommuner inte bidragit i samma omfattning för respektive elev (se avsnitt 3.2). Det är en naturlig följd att medlen används till utbildningen som helhet, men samtidigt leder det till en orättvis ordning mot vissa kommuner.

I det nya systemet med en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott bör finansieringen ske på ett sätt som är likadant och

transparent. Samtidigt kommer utbildningar inom en del idrotter med all sannolikhet även i framtiden att anordnas på flera ställen i landet, vilket kan skilja sig från andra riksrekryterande utbildningar (5 kap. 12 a § gymnasieförordningen). I ett sådant läge är det inte administrativt försvarbart och kostnadseffektivt att Skolverket ska fatta beslut om ersättning i varje enskilt fall såsom nu. Som nämnts har Skolverket inte heller följt gymnasieförordningens bestämmelser i denna del (jfr ovan).

Det kommer att ställas samma nationella krav på utbildningar som erbjuder ämnet specialidrott inom samma idrott. Det innebär att ersättningen när det gäller merkostnaden för specialidrott bör vara tydlig och gälla för alla. Till skillnad från statsbidraget som främst syftar till att ur ett nationellt perspektiv tillgodose elitidrottens krav ska kommunernas ansvar avse samspelet mellan elitidrotten och utbildningen i övrigt. Syftet med kommunens del av ansvaret är alltså att möjliggöra för elitidrottssatsande ungdomar att få en anpassad gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning. Stödet i denna del kommer alltså att likna kommunernas ansvar för elever som i dag får sin utbildning vid nationellt godkända idrottsutbildningar eller andra utbildningar som inte erbjuds på hemorten.

Den ersättning som hemkommunerna ska betala ska avse den del av kostnaderna som inte täcks av statsbidraget men som ändå är hänförligt till ämnet specialidrott. Inom respektive idrott bör ersättningen för merkostnader för utbildningen vara densamma. Ersättningen bör typiskt sett avse t.ex. lärare, lärverktyg utöver individuell utrustning eller liknande, del av kostnaden för idrottsliga miljöer, del av kostnad för nödvändiga träningsläger samt inackorderingstillägg och resor i den mån det behövs. När det gäller inackorderingstillägget för elever i fristående skolor kan det vara värt att nämna att det finns särskilda regler för dessa där ersättningen utgår från Centrala studiestödsnämnden (se avsnitt 2.4).

För att tillgodose alla utbildningar som framgent kan komma i fråga för att vara en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott skulle det kunna vara rimligt att överföra ytterligare medel från kommunerna till staten – medel som kommunerna redan betalar till företrädesvis nationellt godkända idrottsutbildningar, men även till riksidrottsgymnasier. På så sätt skulle huvudmännen helt slippa den administration som ersättningar mellan huvudmän kan föra med sig när staten får hela ansvaret att fördela medlen. Det bedöms dock inte som lämpligt att överföra ytterligare medel från samtliga kommuner till staten på detta sätt. Detta särskilt eftersom en del kommuner sannolikt inte kommer att anordna utbildning med specialidrott medan andra kommer göra det i varierande omfattning. Elever från samtliga kommuner kommer inte heller att få sin utbildning vid andra huvudmäns utbildningar med specialidrott. Det bör därför enbart vara de kommuner som berörs som också får bistå med medel.

Ersättningarnas storlek bör emellertid vara så tydliga och transparenta som möjligt. När det gäller ersättningen för specialidrott kan det därför vara lämpligt att en myndighet närmare fastställer vilken ersättning som utöver statsbidraget ska gälla för olika idrotter i en s.k. riksprislista. Det skulle medföra ökad likvärdighet mellan anordnare av gymnasial utbildning med specialidrott och förenkla hanteringen för både hemkommunen och den anordnande huvudmannen. I ett sådant arbete bör en dialog föras

med Riksidrottsförbundet som föreslås få i uppgift att fördela statsbidrag (se ovan).

Det föreslås därför att Skolverket ska få meddela föreskrifter om sådan ersättning för merkostnader som ska lämnas till den anordnande huvudmannen och som är hänförliga till ämnet specialidrott inom ramen för en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning. Ersättningen ska fastställas i en riksprislista för ämnet specialidrott, som ska vara gemensam för både offentliga och enskilda huvudmän. För enskilda huvudmän ska kostnaderna i denna del benämnas merkostnadsbelopp och inte ingå i det s.k. grundbeloppet.

4.6 Utbildningen ska vara avgiftsfri med undantag för den utrustning som behövs för elitidrotten

Förslag: Det ska införas ett undantag från huvudregeln om en avgiftsfri utbildning. Undantaget ska innebära att eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för kostnader som avser individuell idrottsutrustning och liknande som eleven behöver för en utbildning där elitidrott ingår.

Regeringen ska få meddela föreskrifter om vilka utbildningar som får innebära att eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för sådana kostnader.

Kostnadsansvaret ska inte gälla om en elev eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden. Beslut om detta ska fattas av huvudmannen.

Skälen för förslagen

Det är orimligt att huvudmännen i samtliga fall skulle stå för idrottsutrustningens potentiellt mycket stora kostnader

En avgiftsfri utbildning är i svensk skola en grundläggande och viktig princip (se avsnitt 2.4). Alla barn och ungdomar ska ha samma rätt och möjlighet att ta del av den utbildning som står till buds. Under arbetets gång har det dock framkommit att eleverna eller deras vårdnadshavare ofta bekostar elevernas individuella utrustning eller liknande som behövs för elitidrottsutrustningen. Det förekommer också att del av utrustning, främst inom lagidrotter, sponsras av idrottsklubbar (se avsnitt 3.3).

Kostnaderna kan variera stort beroende på vilken idrott det gäller. Det kan t.ex. behövas en häst på elitnivå för ryttaren, en motorcykel för motorcrossåkaren, en alpin skidutrustning som är anpassad för slalomåkaren eller en unik kombinationsracket för bordtennisspelaren. Nuvarande lagstiftning tillåter inte undantag från huvudregeln om avgiftsfri undervisning annat än i undantagsfall t.ex. om det rör sig om en obetydlig kostnad. Huvudmännen är alltså formellt sett skyldiga att tillhandahålla sådan individuell utrustning eller liknande som eleven behöver för att utöva sin elitidrott. Frågan är om denna skyldighet verkligen ska kvarstå oförändrad.

Utrustning eller liknande för att kunna utöva en elitidrott behövs dels i skolan, under de praktiska momenten i ämnet specialidrott, dels under den träning och tävling som bedrivs på ungdomarnas fritid. Huvudmännens skyldighet att bekosta utrustning eller liknande innebär att det är skatte-

medel som används – eller skulle komma att användas – för bägge dessa ändamål. Kostnaderna kan uppgå till allt från några tusenlappar till miljonbelopp. Även om man från ett nationellt perspektiv vill tillgodose elitidrottens krav ter det sig inte rimligt att det allmänna ska stå för sådana potentiellt höga kostnader.

De huvudmän som deltog i dialogen, redovisad i avsnitt 4, konstaterade så gott som samstämmigt att det vore omöjligt för dem att tillhandahålla sådan individuell utrustning eller liknande som behövs för elevernas elitidrottsutrustning. Kostnaden skulle bli alldeles för hög och flera huvudmän vittnade om att de inte längre skulle kunna anordna utbildningarna om de förväntades stå för alla kostnader. Detta eftersom det inte skulle gå utan att nivån och kvaliteten på utbildningen skulle sänkas avsevärt. Det framkom också att det inte, bortsett från enstaka undantag, är möjligt att uppnå elitnivå och antas till en gymnasial utbildning med specialidrott utan att tidigare haft tillgång till utrustning för den nivån (se avsnitt 3.3). Eftersom syftet med utbildning med specialidrott är att eleverna ska kunna kombinera sin gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med en idrottsutrustning på elitnivå är en sådan utveckling knappast önskvärd. Däremot är det viktigt att betona att det finns utrustning som behövs inom ämnet specialidrott som inte är individuell utan som behövs för utbildningen som helhet och som kan användas av flera elever. Det kan exempelvis handla om följbåten för kanotisterna, vallan för skidåkarna eller basfodret för hästarna.

Det finns alltså tungt bärande skäl som talar för att man bör införa ytterligare ett undantag från huvudregeln att undervisningen ska vara avgiftsfri. Samtidigt kan undantaget inte vara absolut och gälla samma för alla. Det vore t.ex. oacceptabelt om en elev skulle hindras från att antas till en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott utifrån bristande ekonomiska förutsättningar. Detta skulle vara principiellt fel och strida mot en av de viktigaste bestämmelserna i skollagen, nämligen den som anger att ”alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet ...” (1 kap. 8 § skollagen).

Det föreslås därför att det får förekomma undantag från en avgiftsfri utbildning som innebär att eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för kostnaden när det gäller individuell idrottsutrustning och liknande som eleven behöver för en utbildning där elitidrott ingår.

Regeringen föreslås få meddela föreskrifter om vilka utbildningar som undantagsregleringen gäller, dvs. det bör framgå av förordning att detta gäller gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Kostnadsansvaret föreslås dock inte gälla om en elev eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden, vilket innebär att huvudmannen då i stället ska stå för kostnaden. Beslut om detta föreslås fattas av huvudmannen.

Inga andra förändringar i regelverket behövs när det gäller avgifter

Under arbetets gång har det framkommit att eleverna eller deras vårdnadshavare i flera fall står för kostnader utöver idrottsutrustning eller liknande. De bekostar bl.a. träningsläger m.m. som sker utanför skolorten under skoltid. Huvudmannen erbjuder inte alltid elever som inte själva har råd

att bekosta lägret att följa med, utan de får andra alternativ på hemmaplan. Det förekommer också att avgift tas ut för t.ex. stallplats för en häst vid en utbildning med specialidrott inom ridning (se avsnitt 3.3). Skolinspektionen har konstaterat att det inte är förenligt med skollagens krav att inte erbjuda alla elever att delta i träningsläger eller att ta ut avgifter för stallplats (se avsnitt 2.5).

När det gäller skolresor och liknande aktiviteter finns redan bestämmelser i skollagen som anger att det får förekomma att elever eller vårdnadshavare på frivillig väg ersätter kostnaderna. Sådana aktiviteter ska dock vara öppna för alla elever och får inte överstiga huvudmannens självkostnad (15 kap. 18 § och 17 kap. 18 § skollagen). Det bedöms att dessa bestämmelser i normalfallet omfattar sådana aktiviteter som träningsläger på annan ort. Alla elever som antagits till en utbildning med specialidrott ska dock ha samma möjligheter att delta i samtliga aktiviteter som ingår i utbildningen. Det kan därför finnas skäl att noggrant överväga i vilken utsträckning träningsläger på skoltid behöver förläggas till annan ort (se avsnitt 3.3). Huvudmannen måste nämligen kunna garantera att ingen elev ställs utanför träningsläger som anordnas inom ramen för utbildningen. Denna situation bedöms dock fångas upp av gällande bestämmelser och det finns därför inte skäl att föreslå någon ändring i denna del utan huvudmännen bör följa nuvarande reglering såsom också Skolinspektionen framfört.

När det gäller frågan om uppställningskostnader för utrustning eller liknande behövs andra överväganden göras än beträffande inköpskostnader för individuell idrottsutrustning eller kostnader för träningsläger. Kostnaden kan t.ex. vara hänförlig till häst, motorcykel, segelbåt eller liknande. Typiskt sett kan sådana uppställningskostnader vara förenade med en större kostnad än för andra utrustningar eller liknande. Situationen liknar dock i dessa fall den vid exempelvis ett naturbruksprogram eller annat yrkesprogram där det också finns en större kostnad för uppställning av djur eller maskiner än vid andra utbildningar. För eleverna eller deras vårdnadshavare riskerar en avgift för uppställningskostnader att leda till dubbla kostnader om eleverna eller deras vårdnadshavare dels skulle behöva bekosta ett utrymme på skolorten, dels ett annat på hemorten vilket också Skolinspektionen påtalat (se avsnitt 2.5). Det får i stället anses rimligt att huvudmannen står för den kostnaden i likhet med vad som gäller för djurhållning, maskinparker etc. inom andra gymnasiala program såsom t.ex. olika naturbruksutbildningar. Det ska därför inte tillåtas något undantag från huvudregeln att undervisningen ska vara avgiftsfri, när det gäller avgifter för förvaringsutrymmen för idrottsutrustning eller liknande. Huvudmannen ska alltså fortsatt vara ansvarig för denna kostnad.

4.7 Lika möjligheter till utbildning oavsett kön samt andra frågor om urval

Förslag: Bestämmelser om behörighet och urval till det nationella program som den sökande ansökt till ska gälla. Därutöver föreslås kompletterande urvalsregler som innebär att vid urval ska hänsyn tas till den elitnivå som den sökande uppnått i sin ålderskategori i den aktuella

specialidrotten. Om idrotten bedrivs könsuppdelat ska dock en sökande enbart jämföras med andra sökande av samma kön.

Den förordning som avser statsbidrag till idrottsutbildningarna ska kompletteras ur ett jämställdhetsperspektiv, så att statsbidrag ska lämnas för att skapa bättre möjligheter för elitsatsande ungdomar, kvinnor såväl som män, att kombinera sin idrottsutövning med gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Bedömning: Det finns inte skäl att i övrigt göra undantag från behörighets- och urvalsreglerna för antagning till nationella program i gymnasie- och gymnasiesärskolan.

Skälen för förslagen och bedömningen

Alla individer ska ha likvärdiga möjligheter att antas till utbildningen

Jämställdhet i utbildningen är en grundläggande princip inom svenskt skolväsende. Det innebär att undervisningen och utbildningen i övrigt ska präglas av jämställdhet och ett förhållningssätt som gynnar varje individs möjlighet att utvecklas oavsett könstillhörighet (se avsnitt 2.6).

Idrottsrörelsen har ett särskilt ansvar för att det finns likvärdiga möjligheter för flickor och pojkar att få prova på olika idrotter och det bör också ligga i idrottsrörelsens intresse att såväl flickor som pojkar vill satsa på idrott och i förlängningen kunna nå nationella eller internationella framgångar. Detta är alltså inte i första hand ett uppdrag som ligger på skolhuvudmännen. För tydlighets skull bör det dock framhållas att huvudmannen har ett stort ansvar för jämställdhet inom utbildningen och att det ankommer på Skolinspektionen att granska att skollagens och andra författningars krav följs i det avseendet.

En utbildning med specialidrott på gymnasial nivå syftar till att ungdomar ska kunna kombinera en gymnasial utbildning med en elitidrottsatsning. Det innebär att den nuvarande regleringen som anger att den som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen bör kvarstå. Det finns vidare skäl att förtydliga att vid urvalet till utbildningen ska företräde ges till ungdomar som är på elitnivå i sin ålderskategori (jfr avsnitt 3.1).

Den sökande bör kunna styrka sin uppnådda elitnivå. Som bedömningsunderlag kan den sökande då ge in exempelvis ett utlåtande från riksidrottsförbundet, ett specialidrottsförbund eller en idrottsförening. Utlåtandet kan t.ex. innehålla uppgift om ungdomen är meriterad som elitidrottare, resultat från internationella eller nationella tävlingar och nationell ranking i den aktuella idrotten. Vilka uppgifter som anges kan variera utifrån systemet i respektive idrott och ett utlåtande ska inte heller vara ett uttryckligt krav utan andra bedömningsgrunder ska kunna användas.

Under arbetets gång har det framkommit att könsfördelningen vid riksidrottsgymnasier eller nationellt godkända utbildningar kan upplevas som skev. Det har framkommit olika förklaringar till detta (se avsnitt 3.4). Riksidrottsförbundet har emellertid i sina jämställdhetsmål för riksidrottsgymnasier satt upp ett mål som innebär att fördelningen i huvudsak ska vara 60 respektive 40 procent. Detta synes ibland ha varit svårt att leva upp till, bl.a. eftersom det totala antalet utövare på elitnivå av respektive kön varierar inom olika idrotter. Inom vissa sporter kan flickor och pojkars

fysiska förutsättningar göra att vissa idrotter är underrepresenterade av det ena könet.

Det har vidare framkommit att platser för pojkar respektive flickor ibland fördelas i förväg, innan huvudmännen överhuvudtaget vet vilka som kommer att söka (se avsnitt 3.4). Detta trots att det är den individ med bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen som ska ges företräde till utbildningen (5 kap. 30 § gymnasieförordningen). Ett sådant förfarande riskerar att leda till att ungdomar som inte uppnått elitnivå antas för att fylla upp den kvot som är förbehållen det ena könet samtidigt som flera talanger som uppnått elitnivå ur det andra könet riskerar att utestängas. Exempelvis kan en flicka antas till en utbildning med specialidrott trots att hon inte uppnått elitnivå enbart för att det finns platser i kvoten och en pojke utestängas på grund av att det finns färre platser för pojkar – eller tvärtom. Skolverket har, som nämnts i avsnitt 2.5, påpekat att systemet med fördelning av platser mellan pojkar och flickor behöver ses över.

Det är således två principer som står mot varandra, dels att se till att de som antas faktiskt också uppnått elitnivå i sin ålderskategori, dels att få upp antalet idrottsutövare från det underrepresenterade könet inom en viss idrott.

I någon mån, i de fall idrotten bedrivs könsuppdelat, måste därför en jämförelse göras mellan könen, så att det stora flertalet som antas verkligen uppnått elitnivå. Mellan elever som uppnått elitnivå bör dock jämförelsen enbart göras med andra av samma kön. Detta eftersom flickor och pojkar till följd av biologiska skillnader generellt sett skiljer sig åt beträffande styrka och snabbhet. Sådana skillnader uppkommer i bl.a. friidrott, lagbollssporter, simning och skidåkning. Det bör noteras att detta enbart bör gälla idrotter som bedrivs könsuppdelat. Vissa idrotter bör alltså inte omfattas, t.ex. ridning där flickor och pojkar tävlar i gemensamma klasser. Många gånger görs dock antagningen redan på det sätt som förordas, dvs. flickor jämförs med flickor och pojkar med pojkar, vilket får anses rimligt (se avsnitt 3.4). Det finns dock inget uttryckligt stöd för detta i gymnasieförordningen. I det här sammanhanget förordas alltså principen att alla ungdomar som vill kombinera sin elitidrottssatsning med en gymnasial utbildning ska få möjligheter att göra det. Det är dock av största vikt att flickor och pojkar får likvärdiga möjligheter och villkor att antas till utbildningen och att hänsyn tas till att gränsen för elitnivå i vissa idrotter kan variera för flickor och pojkar. Riksidrottsförbundet bör dessutom, t.ex. i samband med hanteringen av statsbidrag, fortsatt aktivt följa huvudmännens antagning till utbildningarna och därigenom bidra till att både flickor och pojkar får samma möjligheter och villkor att utvecklas och bli seniora elitidrottare.

Det skulle kunna anföras att kravet på att en sökande enbart ska jämföras med andra sökande av samma kön, om idrotten bedrivs könsuppdelat, skulle kunna innebära att förbudet mot diskriminering i utbildningsverksamhet överträds (2 kap. 5 § diskrimineringslagen [2008:567]). I denna fråga får det dock konstateras att bestämmelsen med den nyssnämnda innebörden säkerställer att bedömningen sker med beaktande av att skillnaderna mellan könen i stor utsträckning beror på faktorer som eleven inte kan påverka, såsom t.ex. olika biologiska förutsättningar att bygga upp muskelmassa där kvinnor generellt sett har en sämre förmåga än män. I detta exempel, i idrotter där muskelmassan har en avgörande

betydelse för idrottsprestationerna, skulle sökande av kvinnligt kön i de allra flesta fall inte åstadkomma prestationer, i absoluta måtvärden, som når upp till, eller överstiger, prestationerna från de manliga sökandena. Det faktum att idrotten, i de aktuella fallen, bedrivs könsuppdelat medför därtill att sökande av olika kön inte konkurrerar om samma elitidrottskarriärer sinsemellan. Två sökande av skilt kön kan därför inte sägas befinna sig i en jämförbar situation. Härtill hör att bestämmelsens ändamål, att alla barn och ungdomar ska ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet (1 kap. 8 § skollagen), utgör ett berättigat syfte. Skulle det inte tas in en bestämmelse med nyssnämnd innebörd finns en risk att barn och ungdomar som är av ett underrepresenterat kön inom en viss idrott i realiteten skulle förhindras från att få del av utbildningen på grund av sitt kön. Detta skulle få särskilt stort utslag i idrotter där totala antalet kvinnliga utövare är låg, vilket på lång sikt skulle riskera att befästa detta låga antal eftersom de kvinnliga talangerna inte skulle kunna utvecklas på samma sätt genom att inte kunna kombinera sin elitidrottsatsning med gymnasiestudier. Den omständigheten att den föreslagna bestämmelsen är avgränsad till de idrotter som bedrivs könsuppdelat, medför att bestämmelsen får anses vara utformad på ett sådant sätt som är lämpligt och nödvändigt för att uppnå det avsedda syftet. Sammantaget innebär detta att diskrimineringsförbudet inte kan anses överträtt.

Det föreslås därför att den nuvarande bestämmelsen om urval i gymnasieförordningen ska kompletteras. Av bestämmelsen ska det alltså framgå att den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska ges företräde till utbildningen. Det ska därutöver framgå att vid urval ska hänsyn tas till den elitnivå som den sökande uppnått i sin ålderskategori i den aktuella specialidrotten. Om idrotten bedrivs könsuppdelat ska en sökande enbart jämföras med andra sökande av samma kön.

För att tydliggöra Riksidrottsförbundets ansvar för att följa antagningen ur ett jämställdhetsperspektiv föreslås vidare en ändring av förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet som innebär att det uttryckligen framgår att statsbidrag får lämnas för att skapa bättre möjligheter för elitsatsande ungdomar, kvinnor såväl som män, att kombinera sin idrottsutövning med gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Bestämmelsen om urval till utbildning med specialidrott påverkar inte antagningen till programmet

Enligt nuvarande bestämmelser finns behörighets- och urvalsbestämmelser som är gemensamma för alla nationella program. För riksidrotts-gymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar finns också särskilda urvalsregler, däremot inte särskilda behörighetsregler. Det senare saknas eftersom utbildningarna inte är separata nationella program – utan ämnet specialidrott ingår i olika nationella program med möjlighet att läsa specialidrott även som utökad program. Särskilda behörighetsregler bör därför inte gälla för gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

När det gäller urvalsreglerna föreslås dock särskilda sådana enligt ovan. Innan dessa tillämpas ska dock de sedvanliga urvalsreglerna tillämpas

(7 kap. gymnasieförordningen). Som redovisats i kapitel 3 har önskemål framförts om mer långtgående förändringar av dessa när det gäller elitidrottare. Bland annat har en ändring föreslagits som skulle göra det möjligt att anta elever som ligger på en hög nivå inom sin idrott, men vars betyg inte räcker för att antas till önskat program (se avsnitt 3.4). Mot detta ska dock ställas likvärdighets- och rättviseaspekter. En elev med högre betyg än någon som skulle ha antagits utifrån sina idrottsliga meriter kommer högst troligt uppleva detta som väldigt orättvist. Det skulle också innebära en form av behörighetsregel, vilket av ovan nämnda skäl bör undvikas.

I avvägningen mellan de två intressena görs bedömningen att det får anses viktigare att alla ungdomar, oavsett specialintresse, lyder under samma villkor för att få antas till ett program i gymnasie- eller gymnasiesärskolan. Därför görs bedömningen att nu gällande bestämmelser om urval till program i gymnasie- och gymnasiesärskolan även fortsatt ska kvarstå oförändrade.

4.8 Vissa kurser i idrott och hälsa behöver ses över i särskild ordning – specialidrott kan ses över i det kontinuerliga arbetet med styrdokument

Förslag: Statens skolverk ska få i uppdrag att se över vissa kursplaner i ämnet idrott och hälsa, nämligen idrott och hälsa 1 – specialisering och idrott och hälsa 2 – specialisering samt kunskapskraven för nämnda kurser.

Bedömning: Statens skolverk bör se över ämnes- och kursplanerna i ämnet specialidrott i samband med sitt kontinuerliga arbete med att utveckla vissa styrdokument.

Skälen för förslaget och bedömningen

Idrott och hälsa inom individuella valet – ett alternativ för elever som för närvarande inte vill, eller kan, göra en elitsatsning

Under översynen har önskemål framförts om att specialiseringskurserna i ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan ska ses över för att i högre utsträckning än för närvarande ta sikte på det fysiska idrottandet och idrottsprestationer inom vald idrott (se avsnitt 4.5). Detta skulle kunna gynna de ungdomar som satsar på en idrott men inte är riktigt uppe på elitnivå och därför inte kan antas till de föreslagna riksrekryterande utbildningarna med specialidrott.

I sammanhanget bör det dock för tydlighetens skull nämnas att om en elev väljer idrott och hälsa inom det individuella valet innebär det att eleven samtidigt måste välja bort andra ämnen. På yrkesprogram krävs det t.ex. att man måste välja till ämnen för att få grundläggande högskolebehörighet på grundnivå (4 kap. 7 § gymnasieförordningen). Utgångspunkten i det här resonemanget är dock att kursplaner och kunskapskrav ska passa för de ungdomar som själva prioriterar ett val där de kan vidareutvecklas inom en viss idrott.

Vid en närmare analys av kursplaner och kunskapskrav i kurserna idrott och hälsa 1 – specialisering och idrott och hälsa 2 – specialisering, framgår att det i och för sig är möjligt att fokusera på en vald idrott. Balansen mellan teori i olika avseenden och praktiskt idrottsutövande och sådana kunskaper som hör till detta kan dock behöva ses över. Även kunskapskraven tar sikte på den valda idrotten, men om kursplanerna justeras kan även kunskapskraven behöva justeras.

Kursplanernas koppling till ämnets syfte är vidare inte självklar i alla avseenden. Som ett exempel kan nämnas att det kan vara svårt att koppla en del valda idrotter till att ge eleverna förutsättningar att utveckla ”Kunskaper om kulturella och sociala aspekter på fysisk aktivitet och naturupplevelser”, vilket enligt kursplanerna är en av de punkter som ska beaktas särskilt inom de båda specialiseringarna (www.skolverket.se).

Eftersom elever som väljer specialisering inom ämnet idrott och hälsa ofta kan antas vara mer inriktade på att bli allt bättre i sin valda idrott än att få en mer allmänt hälsofrämjande fördjupning är det angeläget att en översyn görs.

När det gäller gymnasiesärskolans kursplan för idrott och hälsa 3 – vald idrott görs bedömningen att den befintliga kursplanen fungerar väl eftersom motsvarande problem inte finns för denna.

Det föreslås därför att Skolverket ska få i uppdrag av regeringen att se över kursplanerna idrott och hälsa 1 – specialisering och idrott och hälsa 2 – specialisering samt kunskapskraven för nämnda kurser i gymnasieskolan.

Det behövs ingen särskild översyn av ämnes- och kursplanerna i specialidrott

Redan innan arbetet med att se över riksidrottsgymnasierna och de nationellt godkända idrottsutbildningarna påbörjades hade det uppmärksamats att ämnesplanen och kursplanerna för ämnet specialidrott skulle kunna behöva ses över. Under arbetets gång har det även framförts att utrymmet för det fysiska idrottsutövandet är alltför litet samt att kursplanerna är otydliga och tolkas på olika sätt.

Det stora flertalet har dock i dialogen som förts ansett att ämnesplanen och kursplanerna efter den senaste revideringen fungerar väl. Ett fåtal framförde dock att det fysiska idrottsutövandet behöver prioriteras ytterligare. Dessutom framfördes att progressionen mellan kurserna behöver tydliggöras (se avsnitt 3.5). De synpunkter som framkommit är dock inte tillräckliga för att ge Skolverket ett särskilt uppdrag att se över ämnes- och kursplanerna i ämnet specialidrott.

En annan aspekt som framförts är att värdegrundsfrågorna behöver lyftas fram ytterligare (se avsnitt 3.5). Dessa betonas dock i tillräcklig omfattning i skollagen och läroplanerna för de olika skolformerna. Inte heller av den anledningen behöver alltså ämnes- och kursplaner ses över i särskild ordning. Värdegrundsfrågorna är dock centrala i utbildningen inom skolväsendet och i avsnitt 2 anges därför att det är lämpligt att värdegrundsfrågor behandlas i anslutning till ansökan om att få anordna en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning.

Därför bedöms att ämnesplanen och kursplanerna i specialidrott bör ses över i Skolverkets instruktionsenliga och kontinuerliga arbete med att

utveckla skolans styrdokument (2015:1047). I samband med detta bör ovan nämnda aspekter analyseras.

4.9 Insatser behövs för att få fler legitimerade och behöriga lärare i specialidrott

Bedömning: Gymnastik- och idrottshögskolan bör, tillsammans med övriga lärosäten som anordnar utbildning i ämnet specialidrott för blivande lärare, utveckla metoder för hur yrkesverksamma lärare i ämnet som saknar behörighet för legitimation kan nå detta genom bl.a. validering av tidigare kunskaper och erfarenheter och i förekommande fall vissa ämnesspecifika kompletteringar. Syftet är att lärarna ska bli behöriga och kunna få legitimation i ämnet specialidrott.

Regeringen bör även överväga ytterligare åtgärder för att tillgodose behovet av lärare i ämnet specialidrott i samband med de åtgärder som behöver vidtas för att minska lärarbristen generellt.

Skälen för bedömningarna

Tidigare kunskaper och erfarenheter måste löna sig så att fler obehöriga lärare vill bli legitimerade och behöriga

Det har med all tydlighet framkommit att många tjänstgörande lärare i specialidrott, som kanske har varit elitidrottare och är kvalificerade tränare, oftast inte kan tänka sig en femårig lärarutbildning för att få bedriva och ansvara för undervisningen samt självständigt sätta betyg. Det kan bero på att de redan gjort en annan karriär, har familj, är knutna till en viss ort och att en lång utbildning skulle medföra en stor kostnad både i tid och pengar. Många lärare i specialidrott verkar enligt vad som framkommit vid samtal heller inte ha akademiska ämnesstudier i den omfattning som behövs för att komma i fråga för en kortare kompletterande pedagogisk utbildning. Önskemål om möjligheter att validera tidigare kunskaper och erfarenheter har därför framkommit. Även om en del av deltagarna i den dialog som genomförts gärna skulle se en undantagsbestämmelse till skolans krav om legitimation och behörighet är det ett flertal som i stället förordar smidigare vägar för att kunna få en utbildning som leder till legitimation och behörighet (se avsnitt 2.8 och 3.6).

Redan i dag finns vissa möjligheter till tillgodoräknande. En person som antagits till högskoleutbildning, t.ex. en lärarutbildning, kan få tillgodoräkna sig tidigare studier och yrkeserfarenhet (6 kap. 6–7 §§ högskoleförordningen). Regeringen har även tagit flera initiativ för att läraryrket på ett generellt plan ska bli attraktivare genom t.ex. satsningarna lärarlyftet och lärarlyftet 2, vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen och genom ett uppdrag som getts till sju universitet, med Umeå universitet som samordnare, som ska försöka skapa fler vägar in i läraryrket. I det uppdraget ingår bl.a. att utveckla och använda strukturerade metoder för validering av reell kompetens och bistå fler universitet när det gäller hur bedömning av reell kompetens kan göras och hur kompletterande kurser kan utformas (U2018/03202/UH).

Specialidrott är ett särskilt ämne som är till för elever som gör en elit-idrottsutbildning och det kräver därför att åtminstone en del lärare också är väl skickade som tränare så att de kan coacha elever som elitidrottare samtidigt som dessa kan stå för kopplingen till teoretiska kunskaper inom ämnet. En särskild analys av hur validering av kunskaper och yrkeserfarenheter ska kunna göras för att få fler obehöriga lärare att utbilda sig till lärare i specialidrott behöver ske, men bedöms inte kunna genomföras inom ramen för översynen av riksidrottslyceer och nationellt godkända idrottsutbildningar. Det är viktigt att rätt åtgärder görs så att eleverna ska kunna få en kvalitativt god undervisning i specialidrott av legitimerade och behöriga lärare.

Gymnastik- och idrottshögskolan som bedriver utbildningar med ämnet specialidrott har under lång tid visat stort engagemang i frågan om lärares utbildning i specialidrott. Den högskolan bedöms därför vara den aktör som skulle vara bäst skickad att ansvara för att analysera och utveckla metoder för hur befintliga obehöriga lärare som undervisar i specialidrott ska kunna nå en lärarexamen. Det behöver t.ex. övervägas hur kompletteringar skulle kunna anordnas, t.ex. som fristående kurser eller som sommarkurser. Erfarenheter skulle kunna hämtas från det pågående uppdraget om fler vägar in i läraryrket som leds av Umeå universitet, som också har omfattande erfarenheter av validering inom läroämnet. Under förutsättning att de universitet som ingår i det uppdraget är positiva till detta skulle samarbeten kunna utvecklas.

Därför görs bedömningen att Gymnastik- och idrottshögskolan tillsammans med övriga lärosäten som anordnar utbildning i ämnet specialidrott för blivande lärare bör utveckla metoder för hur yrkesverksamma lärare i ämnet som saknar behörighet för legitimation kan nå detta genom bl.a. validering av tidigare kunskaper och erfarenheter och i förekommande fall vissa ämnesspecifika kompletteringar. Syftet är att lärarna ska bli behöriga och kunna få legitimation i ämnet specialidrott.

Det behövs fler åtgärder för att åtgärda läraryrket – detta ligger dock utanför ramen för detta arbete

Det tål att upprepas att bristen på legitimerade och behöriga lärare inte bara är ett problem i ämnet specialidrott. Ämnet specialidrott utgör en liten del av den utbildning som erbjuds inom gymnasie- och gymnasiesärskolan totalt sett. Icke desto mindre är det viktigt med legitimerade och behöriga lärare även i det ämnet. Ämnet är också ett s.k. visst ämne och omfattas av skollagens bestämmelser om att en lärare ska vara legitimerad och behörig för den undervisning han eller hon bedriver (2 kap. 13 § skollagen).

Det finns ingen officiell statistik som visar hur många lärare som är legitimerade och behöriga som också undervisar i ämnet specialidrott. Den bild som framkommit vid samtal med huvudmän bekräftar dock att det är svårt att rekrytera lärare som dels är legitimerade och behöriga, dels har de kunskaper och färdigheter som krävs för den aktuella specialidrotten. Trots detta finns det huvudmän som vittnar om att de faktiskt har lyckats rekrytera legitimerade och behöriga lärare i ämnet (se avsnitt 3.6).

Svårigheterna att rekrytera talar för att det behövs undantag från legitimations- och behörighetsreglerna för denna lärargrupp. Ämnet specialidrott är dock ett kunskapsämne som kan studeras på olika nivåer i utbild-

ningsväsendet. Kursplaner och kunskapskrav i gymnasie- och gymnasie-särskolan kräver också både bred och djup kunskap i ämnet. Studier visar att i de fall tränare i stället för lärare står för undervisningen kommer ämnes- och kursplanerna i skymundan och undervisningen blir så gott som enbart prestationsinriktad inom den aktuella idrotten (se avsnitt 2.8).

Ämnet specialidrott klassificerades om 2017, från att ha varit ett yrkesämne, med möjlighet till undantag från kraven på legitimation och behörighet, till att bli ett s.k. visst ämne. Skälet till det var bl.a. att Skolverket liksom Riksidrottsförbundet ansåg att en förutsättning för att täcka ämnets hela bredd är att det krävs att lärarna har såväl praktiskt förvärvade kunskaper som akademiska studier inom ämnet (se avsnitt 2.8).

Det finns alltså en rad argument som talar både för och emot att återinföra en undantagsregel. Med hänsyn till att andelen lärare i specialidrott utan behörighet och legitimation framstår som stor kan det finnas skäl att överväga någon typ av undantag. Ett eventuellt undantag bör dock utformas på ett sådant sätt att de som undantas uppmuntras att skaffa sig legitimation och behörighet. Detta så att elever, åtminstone på sikt, kan få sin undervisning av legitimerade och behöriga lärare även i ämnet specialidrott.

Eftersom frågan om undantag för lärare i specialidrott utan legitimation och behörighet tidigare har utretts och då utredaren kom fram till att behörighet kan fås inom ramen för en lärarutbildning och undantag därför inte behövs och såväl Skolverket som Riksidrottsförbundet har uttalat att lärarna behöver vara utbildade (se ovan) bör inte något generell undantag införas. En eventuell medelväg skulle kunna vara att medge undantag för en viss tidsperiod. En sådan tidsperiod kan med fördel svara mot den tid det tar att genomföra en kompletterande pedagogisk utbildning på halvfart i syfte att möjliggöra en kombination av arbete och utbildning.

För närvarande pågår en försöksverksamhet där lärare i så kallade bristämnen kan få en tidsbegränsad anställning om två eller, om det finns särskilda skäl, tre år under tiden som de går en kompletterande pedagogisk utbildning. Lärarna måste dock ha de ämneskunskaper som krävs för en behörighetsgivande examen (2 kap. 22 b § skollagen och 2 § förordning om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning [2016:350]). Ett problem som gäller obehöriga lärare i specialidrott är emellertid att de ofta saknar tillräckliga ämneskunskaper – såvida deras kunskaper inte kan valideras. Lärare som omfattas av försöksverksamheten får heller inte ta det fulla ansvaret som lärare och t.ex. självständigt sätta betyg.

Det bedöms att det finns flera fördelar med att inkludera obehöriga lärare i specialidrott i försöksverksamheten. Detta går dock inte i dagsläget bl.a. eftersom det inte finns utvecklade metoder för validering av sådana kunskaper som t.ex. tränare som arbetar som lärare kan ha med sig. Det bör möjligen övervägas om bestämmelsen om försöksverksamhet kan ändras så att fler grupper, bl.a. lärare i specialidrott, kan omfattas. Det skulle också vara en fördel om försöksverksamheten omfattade inte bara lärare som går en kompletterande utbildning utan även de som planerar att gå en sådan. Det torde nämligen finnas få lärare som redan har påbörjat kompletterande utbildning och först därefter anställs under utbildningstiden hos en huvudman.

Ett annat alternativ skulle kunna vara att göra ett mer generellt undantag, men för en viss tidsperiod, som innebär att lärare i ämnen där det är stor lärarbrist, bl.a. specialidrott, får bedriva och ansvara för undervisningen samt självständigt sätta betyg, dvs. fullgöra lärarens hela uppdrag trots att han eller hon saknar legitimation och behörighet. Tidsperioden skulle lämpligtvis motsvara den tid det normalt tar att utbilda sig och få en lärarexamen. Med fördel skulle det handla om tid motsvarande deltidsstudier så att det går att kombinera en lärartjänst med studierna. Detta bör, som nämnts, inte bara gälla bristen på behöriga lärare i ämnet specialidrott utan även lärare i andra skolformer, årskurser och ämnen där motsvarande brist finns.

Det görs därför bedömningen att regeringen bör överväga ytterligare åtgärder för att tillgodose behovet av lärare i ämnet specialidrott i samband med andra åtgärder för att minska lärarbristen generellt.

4.10 Utbildning på entreprenad i ämnet specialidrott bör även i fortsättningen bara tillåtas i undantagsfall när det medges av regeringen

Bedömning: Bestämmelserna om utbildning på entreprenad i gymnasie- och gymnasiesärskolan bör kvarstå oförändrade.

Skälen för bedömningen

Utbildning i specialidrott bör inte regelmässigt kunna läggas ut på entreprenad. Som framgår av avsnitt 2.9 medgav den dåvarande regeringen 2013 en huvudman att lägga ut viss undervisning på entreprenad. En senare ansökan, som lämnades till regeringen 2014, där huvudmannen bl.a. begärde att regeringen skulle tydliggöra möjligheten att entreprenören använder sig av underentreprenörer avlogs dock och samtidigt upphävdes det tidigare beslutet (se avsnitt 2.8). En senare ansökan som kom 2016 har däremot avslagits av den då sittande regeringen. Det kan konstateras att olika bedömningar har gjorts över tid bl.a. vad gäller huvudmannens motiv om svårigheterna att anställa lärare i ämnet specialidrott. I det ena fallet lyfter regeringen fram den ökade möjligheten att anlita specialiserade lärare genom att kunna lämna över undervisningen på entreprenad och lämnade därför sitt medgivande till entreprenaden. I det andra fallet konstaterar regeringen att det inte finns några hinder i författning för att lämpliga lärare ska kunna anställas i begränsad omfattning i verksamheten. Regeringen avslag därför ansökan.

Vid de dialoger som genomförts har olika syn på hurvida det ska vara möjligt att lägga ut ämnet specialidrott på entreprenad framkommit. En stor majoritet av huvudmännen ansåg att utbildningen ska bedrivas i egen regi för att man ska kunna garantera kvaliteten, medan de specialidrottsförbund som deltog i samtalen framhöll vikten av att kunna lägga ut ämnet specialidrott på entreprenad eller på något annat sätt se till att duktiga tränare från föreningar kan medverka i utbildningen. Skäl som framhölls för den senare ståndpunkten var bl.a. svårigheten att rekrytera behöriga lärare med rätt kompetens i den specifika idrotten. Dessutom vittnade de

som deltog i samtalen om att det ofta handlar om deltidstjänster, vilka inte är så attraktiva för legitimerade och behöriga lärare, vilket är förståeligt (se avsnitt 3.6). Skollagens bestämmelser som reglerar lärares behörighet gäller dock även när utbildningen läggs ut på entreprenad

En positiv konsekvens om huvudmannen skulle få lägga ut viss undervisning på entreprenad kan vara synergieffekter när den idrottsliga miljön eller anläggningen används av både skolan och idrottsklubben. Detta är också något som framhållits av specialidrottsförbund. Det finns dock inget som hindrar att motsvarande samarbeten kommer till stånd ändå. Det bör snarare vara en självklar förutsättning i samband med en utbildning med specialidrott.

Det har alltså inte framkommit så tungt vägande skäl för att bestämmelserna om entreprenad ska ändras så att en huvudman exempelvis ska kunna överlämna undervisningen i ämnet specialidrott på entreprenad.

Därför görs bedömningen att den bestämmelse som anger att regeringen om det finns särskilda skäl får medge huvudmannen att överlämna åt någon annan att bedriva undervisningen ska kvarstå oförändrad. Bestämmelsen bör fortsatt användas restriktivt när det gäller ämnet specialidrott då utgångspunkten för utbildning i skolväsendet är att huvudmannen, med några få undantag, ska anordna utbildning i egen regi. Ansöker en huvudman om att få anordna en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott, vilket är frivilligt, bör huvudmannen som utgångspunkt också kunna ge den utbildningen och svara för undervisningen i egen regi. Det finns heller inget som hindrar att huvudmannen anlitar duktiga tränare för att jämte en legitimerad och behörig lärare medverka i undervisningen.

4.11 En ny överklagandebestämmelse införs

Förslag: En huvudmans beslut om att en elev eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte ska behöva stå för kostnader för individuell idrottsutrustning och liknande ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol

Bedömning: Överklagandebestämmelserna bör i övrigt kvarstå oförändrade.

Skälen för förslaget och bedömningen

Skolverkets beslut kan överklagas i frågor om vitesföreläggande och beslut med anknytning till en rad olika legitimationsfrågor (28 kap. 3 § skollagen och 14 kap. 1 § gymnasieförordningen). Detta innebär att exempelvis beslut om godkännande att få anordna ett riksidrottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning enligt nuvarande bestämmelser inte kan överklagas.

Skolinspektionens beslut kan överklagas i flera situationer. Bland annat kan beslut i ärenden om godkännande av enskild som huvudman för utbildning och återkallelse av sådant godkännande överklagas (28 kap. 2 § skollagen).

En enskild huvudmans beslut kan enbart överklagas till allmän förvaltningsdomstol när beslutet gäller frågan om avstängning (28 kap. 6 §

skollagen). Beslut av en kommun eller en region kan utöver beslut om avstängning även överklagas när beslutet gäller exempelvis skolskjuts och ekonomiskt stöd till inackordering (28 kap. 5 § skollagen).

Det har inte framkommit något skäl att ändra nuvarande möjligheter att överklaga Skolverkets och Skolinspektionens beslut med anledning av införandet av den nya utbildningen gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

När det gäller beslut från huvudmännen skulle man däremot kunna tänka sig situationer då en ny överklagandebestämmelse skulle kunna behövas. Som framgår av avsnitt 4.6 föreslås att eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för kostnader för individuell idrottsutrustning och liknande som behövs för utövande av elitidrott inom en gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott, men att detta inte ska gälla i de fall eleven eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan svara för kostnaden. Det föreslås att huvudmannen ska pröva sådana frågor. Sådana beslut kan vara avgörande för den enskildes möjlighet att både påbörja och fullfölja utbildningen, vilket kan tala för att besluten bör kunna överklagas. Någon överklagandemöjlighet finns dock inte för andra beslut där en elev eller dennes vårdnadshavare behöver stå för kostnader i samband med utbildningen, såsom t.ex. i samband med skolresor (15 kap. 18 och 18 kap. 18 §§ skollagen). Kostnader för idrottsutrustning kan dock i flera fall vida överstiga kostnader för skolresor och dylikt. Därtill är vissa andra beslut om ekonomiska rättigheter för den enskilde överklagbara, såsom beslut om skolskjuts och stöd vid inackordering.

Sammantaget görs därför bedömningen att beslut av en huvudman i fråga om en elev eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte ska behöva stå för kostnader för individuell idrottsutrustning och liknande ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Då det inte har framkommit några skäl för att ändra överklagandebestämmelserna i övrigt görs bedömningen att dessa bör kvarstå oförändrade.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Ändringarna i skollagen, gymnasieförordningen och förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet ska träda i kraft den 1 januari 2022.

Övergångsbestämmelser ska införas i gymnasieförordningen som innebär att den nya regleringen ska tillämpas första gången på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2024 och att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för utbildning som har påbörjats före denna tidpunkt.

Statens skolverks beslut om att få anordna idrottsutbildning vid ett riksidrottsgymnasium som meddelats 2020 ska gälla för fyra antagningsomgångar. Under 2022 och 2023 ska myndigheten få fortsätta att ta emot ansökningar och meddela beslut om anordnande av nationellt

godkända idrottsutbildningar enligt de äldre bestämmelserna. Beslut som fattas 2022 och 2023 ska dock enbart gälla för två, respektive en antagningsomgång.

Övergångsbestämmelser ska införas i förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet som innebär att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för bidrag till utbildning vid riksidsrottsgymnasier, dock längst till och med läsåret 2027/2028.

Skälen för förslagen

Ändringarna i skollagen och gymnasieförordningen bör träda i kraft så snart som möjligt

De ändringar som föreslås innebär en revidering av gymnasiala utbildningar med specialidrott. Avsikten är att så snabbt som möjligt komma till rätta med ett antal problem som finns inom ramen för nuvarande system med riksidsrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar.

Med hänsyn tagen till remissförfarande, sedvanlig beredning i Regeringskansliet och behandling av lagförslagen i riksdagen föreslås att föreslagna författningsändringar ska träda i kraft den 1 januari 2022.

De olika aktörerna behöver tid att förbereda sig

Det är flera aktörer som berörs av den föreslagna förändringen av gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Därför är det viktigt med framförhållning i syfte att den förändrade utbildningen redan från start ska bli så bra som möjligt.

De huvudmän som önskar ansöka om att få anordna den nya utbildningen kan vara huvudmän som i dag anordnar riksidsrottsgymnasium eller nationellt godkänd idrottsutbildning, men det kan också vara andra huvudmän. Huvudmännen kan alltså ha olika behov av förberedelsestid för att dels ta del av de nya kraven för godkännande, dels visa hur de avser anordna en utbildning som svarar upp mot dessa krav.

Det behövs vidare tid för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att ta fram föreskrifter om närmare kriterier för ansökan och den föreslagna riksprislistan för merkostnader som avser specialidrott.

Även Riksidsrottsförbundet behöver tid för att sätta sig in i det nya systemet och organisera sitt arbete med att lämna förslag till Skolverket om var nya utbildningar ska få anordnas och hur många de ska få vara. Förbundet behöver även tid för att se över fördelningen av statsbidrag då det förväntas bli fler utbildningar som ska kunna få del av detta än i det nuvarande systemet.

Slutligen behöver också specialidrottsförbunden tid för att sätta sig in i det nya systemet och tillsammans med Riksidsrottsförbundet finna former för hur processen för yttrande avseende Riksidsrottsförbundets förslag om utbildningar ska gå till.

I och med att lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022 har Skolverket möjlighet att redan från detta datum meddela ytterligare föreskrifter som ska gälla för det nya regelverket.

Det bedöms lämpligt att aktörerna som berörs får ett år till förfogande för förberedelser innan de första ansökningarna från huvudmännen ska vara lämnade till Skolverket. Det finns inget lag- eller förordningsförslag

om när ansökan senast ska ske utan utgångspunkten är att Skolverket precis som enligt nuvarande reglering bör meddela föreskrifter om detta (se avsnitt 4.3). Rimligtvis bör fristen vara nära dagens tidpunkter, dvs. senast den 31 januari för riksidrottsgymnasierna och den 1 februari för de nationellt godkända idrottsutbildningarna (SKOLFS 2010:32 och 2010:33). Utifrån detta antas att de första ansökningarna från huvudmännen således kommer att lämnas till Skolverket senast omkring den 31 januari 2023.

De första eleverna kan antas först höstterminen 2024

Enligt förordningsförslaget ska Skolverket, senast den 1 september året innan utbildningen planeras starta, fatta beslut om att en huvudman ska få anordna en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Eftersom det bedöms att ansökan om anordnande tidigast kan ske i början av 2023 kommer Skolverkets beslut om anordnande att meddelas under sensommaren 2023. Under alla förhållanden kommer beslutet gälla för året därpå. De första eleverna kan därför antas till en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott först till höstterminen 2024. Detta innebär också att huvudmännen får rimlig tid på sig att informera om sitt utbildningsutbud (en preliminär antagning till gymnasial utbildning sker vanligen i april det år utbildningen startar och den slutliga antagningen görs vanligen kring den 1 juli).

Det föreslås således att den nya regleringen ska tillämpas första gången på utbildning som påbörjas efter 30 juni 2024.

Riksidrottsgymnasier får förlängt tillstånd och nationellt godkända idrottsutbildningar får anta elever t.o.m. hösten 2023 – alla elever får fullfölja sin utbildning

Eftersom de första eleverna kan antas till en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott först från och med höstterminen 2024 kommer det fortsatt finnas behov av riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar under en övergångsperiod. Det är även viktigt att elever som antagits till ett riksidrottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning ges möjlighet att fullfölja sin utbildning där.

När det gäller riksidrottsgymnasier har beslut t.o.m. läsåret 2022/23 redan fattats för samtliga. Beslutet gäller för tre antagningsomgångar. Det bör undvikas att samtliga huvudmän som bedriver riksidrottsgymnasier ska behöva ansöka om tillstånd att få anordna en sådan utbildning enbart för läsåret 2023/24. Därför föreslås att Skolverkets beslut om godkännande av riksidrottsgymnasier som meddelats 2020, i stället för dagens tre antagningsomgångar, ska gälla för fyra antagningsomgångar, dvs. även för läsåret 2023/24.

Även de huvudmän vars beslut om anordnande av nationellt godkända idrottsutbildningar löper ut under övergångsperioden bör ges en möjlighet att under en kortare övergångsperiod anordna en sådan utbildning. För sådana utbildningar finns dock inte någon gemensam antagningsomgång utan sådana godkännanden lämnas löpande. Skolverket bör därför under en kortare övergångsperiod kunna ta emot ansökningar och meddela beslut om anordnande av nationellt godkända idrottsutbildningar enligt de äldre

bestämmelserna. Beslut fattade 2022 och 2023 föreslås dock enbart gälla för två, respektive en antagningsomgång.

Det som föreslås ovan gäller enbart rätten att anta nya elever till utbildning, både i fråga om riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar. Elever som redan påbörjat sin utbildning ska självklart kunna slutföra sin utbildning även efter den 30 juni 2024. Detta gäller både vid riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar. Det föreslås därför att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla, om utbildningen för eleven påbörjats före den 30 juni 2024.

Statsbidrag för utbildning vid riksidrottsgymnasium ska kunna ges till dess att eleverna slutfört sin utbildning

De nya bestämmelserna i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet ska träda i kraft den 1 januari 2022. Elever som redan påbörjat sin utbildning ska som framkommit också kunna slutföra utbildningen, även efter den 30 juni 2024. Det finns därför ett behov av att äldre bestämmelser avseende statsbidrag till huvudmän som är ansvariga för utbildning vid riksidrottsgymnasier fortsatt ska gälla till dess att eleverna hunnit slutföra sin utbildning. Detta bedöms ha skett som absolut senast läsåret 2027/2028.

Därför föreslås att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för bidrag till utbildning vid riksidrottsgymnasier, dock längst till och med läsåret 2027/2028.

6 Konsekvenser

Vad som ska uppnås med förslagen

Genom olika källor har ett antal problem framkommit avseende riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan. Båda typerna av utbildning är till för elever som vill kombinera gymnasiala studier med en elitidrottssatsning. Utbildningarna omgärdas av olika regler och villkor på lag- och förordningsnivå men har även utvecklats i olika riktningar. Specialidrottsförbunden har också egna riktlinjer och regler för utbildningarna. Det har lett till otydligheter i systemet med brister i bl.a. likvärdighetshänseende (se kap. 2–3).

Avsikten med förslagen som den genomförda översynen lett fram till är att behålla möjligheten för ungdomar som idrottar på elitnivå att kombinera denna satsning med en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning och att öka likvärdigheten i systemet.

Det har inte bedömts möjligt att skapa ett likvärdigt, tydligt och transparent system på annat sätt än genom de författningsändringar som föreslås i denna promemoria. För utförligare analyser och lösningar se kap. 4.

Förslagen berör elever, skolhuvudmän, staten och idrottsrörelsen

Förslaget om gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott berör ungdomar som satsar på elitidrott och som samtidigt vill gå en gymnasial utbildning och i viss mån även deras vårdnadshavare. Kommu-

nala och enskilda huvudmän som vill anordna gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott berörs också liksom Skolverket som föreslås besluta om vilka huvudmän som ska få anordna utbildningarna. Dessutom berörs Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbundet som bl.a. föreslås få olika roller i beslutsprocessen. Riksidrottsförbundet fördelar också statsbidrag i myndighets ställe – ett uppdrag som föreslås kvarstå oförändrat.

Konsekvenser för kommunerna

Förslagen medför ekonomiska konsekvenser för kommunerna endast i liten utsträckning

Enligt den kommunala finansieringsprincipen ska beslut som innebär nya obligatoriska uppgifter för kommunerna som regel åtföljas av en statlig finansiering via det generella statsbidraget. Principen gäller när riksdagen, regeringen eller en myndighet fattar bindande beslut om ändrade regler för en verksamhet (prop. 2006/07:100). Finansieringsprincipen beskrivs närmare i informationsmaterialet Den kommunala finansieringsprincipen, daterat den 16 april 2007, som tjänstemän på Finansdepartementet och Sveriges Kommuner och Regioner utformat.

Förslaget om att gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska ersätta riksidrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning innebär att kommunala huvudmän kan välja att ansöka hos Skolverket om att få anordna sådan utbildning på samma sätt som de i dag kan ansöka om att få anordna ett riksidrottsgymnasium eller en nationellt godkänd idrottsutbildning. Det är alltså frivilligt och innebär inte något nytt åtagande för kommunerna. Det innebär att den kommunala finansieringsprincipen inte är tillämplig och ingen ekonomisk ersättning kommer att betalas ut från staten för anordnande av utbildningen.

Utbildningarna föreslås vara riksrekryterande. Det innebär att en elevs hemkommun är skyldig att ersätta den anordnande kommunen för elevens utbildning (16 kap. 50 § skollagen). I utbildningen ingår undervisning på ett nationellt gymnasieprogram inklusive ämnet specialidrott.

I denna departementspromemoria lämnas ett förslag som innebär att Skolverket ska ta fram föreskrifter och en riksprislista för den merkostnad per elev och idrott som ämnet specialidrott medför. Av nu gällande bestämmelser för ersättning av riksrekryterande utbildning framgår att hemkommunen ska betala det belopp som beslutats i varje enskilt fall av Skolverket (16 kap. 51 § tredje stycket och 19 kap. 44 § tredje stycket skollagen). Skolverket har trots bestämmelsen inte fattat några sådana beslut. Detta innebär att de belopp som betalats i interkommunal ersättning, alternativt grundbelopp och eventuellt tilläggsbelopp om det är fråga om en enskild huvudman, inte har skett utifrån belopp som Skolverket beslutat. En konsekvens av detta är att ersättningen varierar mellan huvudmän – ibland till och med när det gäller elever på en och samma utbildning, vilket leder till uppenbara brister i likvärdighetshänseende.

Med det nya förslaget blir det tydligare och mer transparent vad den del av utbildningen som avser specialidrott kostar. Det blir dock inget nytt åtagande för de kommunala huvudmännen då de redan i dag är skyldiga att betala för elever på såväl riksrekryterande utbildningar som andra utbildningar som inte anordnas av hemkommunen. Förslaget innebär också

att det ska utgå statsbidrag till samtliga utbildningar med specialidrott, dvs. staten och kommunerna ska dela på kostnaden. I vissa fall kan detta jämfört med i dag betyda mindre statsbidrag till vissa skolor, eftersom fler ska dela på bidraget. Samtidigt kommer andra skolor som i dag inte alls får något statsbidrag få detta. Sammantaget bedöms därför de ekonomiska konsekvenserna i detta avseende försumbara för kommunkollektivet som helhet.

Riksidrottsgymnasierna har fått statsbidrag, men huvudmän har vittnat om att detta inte har täckt hela kostnaden för ämnet specialidrott utan huvudmännen har även med nuvarande system stått för en del av kostnaden. I det förslagna systemet bedöms färre elever delta jämfört med det antal elever som deltar i nationellt godkända idrottsutbildningar med nuvarande reglering, eftersom det i det föreslagna systemet betonas att utbildningen är avsedd enbart för elever som vill kombinera en gymnasial utbildning med en elitidrottsutövning. Kommunernas kostnader har under de senaste åren ökat för idrottsutbildningarna eftersom antalet elever har ökat markant och nu ligger på cirka 9 000 elever. I det föreslagna systemet bedöms betydligt färre elever, cirka 5 000–6 000 elever, kunna antas till idrottsutbildningar och således bedöms kostnaden för kommunerna totalt sett att bli lägre. Det bedöms att denna minskning kommer att bli cirka 120 miljoner kronor baserat på att det blir 3 000 färre elever som kommer att kunna antas till idrottsutbildningar och Riksidrottsförbundet i dag betalar 40 000 kronor per elev och år.

Med riksrekrytering följer att eleverna vid behov får rätt till inackorderingstillägg. I nuvarande system löses den frågan ofta genom samverkansavtal mellan kommunala huvudmän. Med den nya regleringen kan detta inte längre ske på frivillig väg, utan det blir ett utökad åtagande för kommunerna. Förslaget i denna promemoria beräknas innebära att kommunernas utbetalningar för inackorderingstillägg kommer att öka med 30 miljoner kronor från dagens 9,5 miljoner kronor till 39,5 beroende på att antalet elever som kommer att ha rättighet att söka sådant bidrag antas öka från 1 200 till cirka 5 000 elever.

Beräkningarna är gjorda utifrån Stockholms Kommuns andel elever som ansöker om inackorderingstillägg och som går riksrekryterande gymnasieutbildning på riksidrottsgymnasier utanför samverkansområdet. Det görs ett antagande om att samma mönster finns i hela riket. Inackorderingsbidragets storlek varierar också något runt om i landet men 1 500 kronor per månad och 10 utbetalningar per år är vanligt förekommande varför dessa siffror har använts här.

Ovan nämnda besparing på 120 miljoner kronor för kommunerna på grund av lägre antal elever förväntas sålunda gott och väl överskrida den ökade kostnaden på 30 miljoner kronor som förslaget om att alla elever som läser gymnasieutbildning med specialidrott ska ha rätt till inackorderingstillägg beräknas medföra.

Det innebär att ingen ytterligare kompensation kommer att utbetalas från staten till kommunerna

I sammanhanget bör nämnas att Utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola i sitt betänkande (SOU 2020:33) har lämnat förslag om en finansieringsmodell för gymnasieskolan som i högre grad tar hänsyn till skolors varierande förutsättningar att bedriva en likvärdig utbildning, utifrån en analys av dagens finansiering. Utredningen

lämnar bland annat förslag om att Centrala studiestödsnämnden ska ha det samlade ansvaret för ekonomiskt stöd till inackordering för elever. Stödet bör enligt förslaget benämnas Studiebidrag till eget boende. Förslagen kan behöva synkroniseras med förslagen i den här promemorian. Utredningen lämnade sitt betänkande till regeringen den 1 juni 2020.

När det gäller avgifter föreslås en lättnad för huvudmännen som med dagens regelverk är skyldiga att bekosta den utrustning som behövs för utbildningen. Utbildningen i gymnasie- och gymnasiesärskolan ska i huvudsak vara avgiftsfri (15 kap. 17–18 §§ och 18 kap. 17–18 §§ skollagen). Enligt förslaget ska eleverna eller elevernas vårdnadshavare som huvudregel stå för den individuella utrustning eller liknande som behövs för elitidrotten. Det är svårt att ange vad kostnaden för utrustning uppgår till. I nuvarande system får totalt cirka 9 000 elever sin utbildning vid riksidrotts- och nationellt godkända idrottsutbildningar. Utbildningar finns inom cirka 45 idrotter där den individuella utrustningen för elitidrott kostar allt från några tusenlappar till miljonbelopp eller strax därunder. Om man räknar lågt kan man anta att utrustningen i genomsnitt kostar 10 000 kronor per elev, dvs. 9 000 elever x 10 000 kronor = 90 miljoner kronor. I enstaka fall kan det även fortsättningsvis komma i fråga att huvudmannen behöver ersätta sådan utrustning. Att efter ansökan och godkännande anordna utbildning med specialidrott kommer som nämnts ovan att vara helt frivilligt (vilket det är även i nuvarande systemet med riksidrotts- och nationellt godkända idrottsutbildningar). Kommunerna bör dock få behålla medel som används för lärverktyg, som kan vara utrustning m.m., till utbildning inom skolväsendet dels eftersom huvudmännen kan behöva stå för vissa kostnader även i framtiden, dels eftersom huvudmännen redan nu anser att det är omöjligt att bekosta individuell utrustning eller liknande för en elevs elitidrottsutrustning (det har även framkommit uppgifter om att vissa huvudmän redan i dag låter eleverna eller deras huvudmän bära kostnaden för den individuella idrottsutrustningen).

Ingen inskränkning i det kommunala självstyret

Den kommunala självstyrelsen regleras bl.a. i 14 kap. regeringsformen (RF). Enligt 14 kap. 3 § RF bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett inskränkningen. Innebörden av bestämmelsen är att en eventuell inskränkning i den kommunala självstyrelsen ska prövas mot en proportionalitetsprincip. Den slutliga bedömningen görs av riksdagen i samband med att riksdagen tar ställning i lagstiftningsärendet (prop. 2009/10:80).

Förslagen i denna promemoria innebär inte några utökade skyldigheter för de kommunala huvudmännen och alltså ingen inskränkning i den kommunala självstyrelsen. I stället ger förslagen en möjlighet att anordna utbildning med specialidrott inom gymnasie- och gymnasiesärskolan. Liknande möjligheter har funnits tidigare men det nya systemet som föreslås får ett tydligare och mer transparent regelverk.

Konsekvenser för enskilda huvudmän

Konsekvenserna för enskilda huvudmän blir i huvudsak desamma som för kommunala huvudmän

Samtliga förslag i denna promemoria som riktar sig till kommunala huvudmän omfattar också enskilda huvudmän. De bedömningar som görs i fråga om konsekvenser för kommunerna gäller således även enskilda huvudmän för fristående skolor.

Läsåret 2019/20 fick 100 954 elever sin utbildning i 443 fristående gymnasieskolor som drevs av 201 enskilda huvudmän. Samma läsår fick 574 elever sin utbildning i 35 fristående gymnasiesärskolor som drevs av 30 enskilda huvudmän (egna beräkningar med utgångspunkt i det s.k. skolenhetsregistret och Sveriges officiella statistik, www.skolverket.se).

Det är precis som för kommunala huvudmän frivilligt för enskilda huvudmän att ansöka om att få anordna riksrekryterande gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Det innebär att ersättning för elevers utbildning betalas av elevernas hemkommuner på i huvudsak samma sätt som sker i dag. Det nya förslaget om föreskrifter för kostnaden för specialidrott medför dock att den ersättningen blir transparent och att det inte kommer att kunna göras olika tolkningar avseende kostnaden för den delen av utbildningen. De enskilda huvudmän som anordnar gymnasial utbildning med specialidrott kommer således alltid att få ersättning för utbildningen som helhet.

Beträffande avgifter blir det en lättnad för enskilda huvudmän liksom för kommunala huvudmän, då förslaget innebär att det i huvudsak är eleverna eller elevernas vårdnadshavare som ska bekosta den individuella utrustning som behövs för elitidrottandet. Detta blir därmed, med undantag i enstaka fall, inte längre en fråga som rör ersättningen från elevens hemkommun.

Det blir ingen utökad konkurrens mellan företag

Redan i dag kan alla enskilda huvudmän för gymnasie- och gymnasiesärskolor som svarar mot de krav som ställs för att få anordna riksidrottsgymnasier eller nationellt godkända idrottsutbildningar komma i fråga för att få starta sådana utbildningar. Så kommer det att vara även med de förslag som lämnas i denna promemoria. Det uppstår alltså inte någon förändring i konkurrenssituationen med anledning av förslagen.

Konsekvenser för staten

Föreskriftsrätt

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer föreslås få meddela föreskrifter om belopp till riksrekryterande utbildning i vissa fall. De utbildningar som avses är riksrekryterande utbildningar med specialidrott eftersom de, bl.a. i vissa lagbollssporter, kan förväntas anordnas på ett flertal ställen i landet. Det vore då mindre lämpligt att en skolmyndighet skulle fatta beslut om ersättning i varje enskilt fall. I stället är det effektivare om det tas fram lämpliga belopp för specialidrott vid ett tillfälle i en särskild riksprislista och att dessa sedan uppdateras. Den stora insatsen är således av engångskaraktär och därefter handlar det enbart om justeringar. Läggs

uppgiften, som brukligt, på en skolmyndighet bedöms kostnaden rymmas inom myndighetens förvaltningsanslag.

Det föreslås även andra bemyndiganden att meddela föreskrifter. Även dessa är begränsade och av engångskaraktär vilket innebär att de, om de läggs på en myndighet under regeringen, får rymmas i en myndighets förvaltningsanslag.

Statsbidrag till utbildningen

Staten föreslås tillföra Riksidrottsförbundet ytterligare medel eftersom fler huvudmän än i dag med all sannolikhet kommer i fråga för statsbidrag till riksrekryterande utbildning. För närvarande finns 43 miljoner kronor årligen avsatta för specialidrott inom gymnasieskolan. Vid tiden för remittering av denna promemoria pågår den årliga budgetprocessen inom regering och riksdag. Det beräknas dock att 75 miljoner kronor ska tillföras Riksidrottsförbundet på ramanslaget 13:1, ap. 6 – Bidrag till specialidrott inom gymnasieskolan utifrån antaganden som närmare utvecklas nedan. Detta beräknas från och med 2023 med halvårseffekt 2023, då riksdag och regering förväntas ha fattat erforderliga beslut om utbildningarna och huvudmännen förväntas förbereda utbildningarna. Riksidrottsförbundet är efter dialog med Utbildningsdepartementet dessutom beredda att i ljuset av det nya förslaget se över stödet till de gymnasiala utbildningarna med specialidrott.

Riksidrottsförbundet kommer enligt uppgift att framgent betala 40 000 kronor per elev och läsår till riksidrottsgymnasierna i det nuvarande systemet, vilket enligt förbundet ska kunna användas för en helhetslösning för eleven. I det föreslagna systemet är avsikten att statsbidraget enbart ska användas för kostnader som ligger inom ramen för utbildningen, närmare bestämt sådant som kan hänföras till undervisning i ämnet specialidrott.

Som framgått tidigare i promemorian har huvudmän lyft fram att statsbidraget i dagsläget inte är tillräckligt. Avsikten är dock inte att statsbidraget ska täcka hela kostnaden, då det föreslås att samma princip som när det tidigare statsbidraget infördes ska gälla, dvs. även kommunerna ska bidra.

Det antas att 5 000–6 000 elever kommer att finnas i den nya utbildningen. Som nämns ovan finns för närvarande 43 miljoner kronor årligen avsatta för specialidrott inom gymnasieskolan. Kommunerna har genom att medel överförts till staten i praktiken varit delfinansiär (se avsnitt 2.3). I det föreslagna systemet, där lika villkor ska gälla och det enbart ska finnas en typ av utbildning som ska vara riksrekryterande, föreslås ovan att ytterligare 75 miljoner kronor ska tillföras från staten, dvs. totalt 118 miljoner kronor beräknas i statsbidrag till gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Om antalet elever blir 5 000 blir det $118/5\ 000 = 23\ 600$ kronor per elev och år i statsbidrag och om det blir 6 000 elever blir det $118/6\ 000 = 19\ 667$ kronor per elev och år. Medlen föreslås finansieras genom att de 43 miljoner kronorna som för närvarande finns avsatta till riksidrottsgymnasier överförs till det nya systemet. Eftersom kommunerna redan är delfinansiärer genom att medel inledningsvis förts över från kommunerna till staten bör inga krav på medfinansiering ställas i den delen. De ytterligare 75 miljoner kronor som ovan föreslås tillföras från staten föreslås finansieras genom att statsbidraget för fortbildning av lärare när det gäller svenska som

andraspråk eller svenska för invandrare minskas med motsvarande summa. Minskningen utgörs av medel som annars inte skulle ha använts. Kommunerna ska enligt förslaget vara medfinansierare enligt samma princip som tidigare, vilket innebär att det totala bidraget per elev blir högre än statsbidraget. Detta redovisas närmare under Konsekvenser för kommunerna ovan. Förslaget innebär att Riksidrottsförbundet, liksom hittills har en roll, genom att det krävs ett yttrande från Riksidrottsförbundet för att Skolverket ska kunna fatta beslut om vilka utbildningar som bör godkännas som gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildningar med specialidrott. Detta föreslås ske inom befintlig ram.

Konsekvenser för domstolarna

Förslaget om att införa en möjlighet att som elev eller vårdnadshavare kunna överklaga ett beslut av en huvudman om att behöva stå för kostnaden av individuell utrustning eller liknande antas endast undantagsvis bli en fråga för domstolarna. Detta eftersom det antas att undantaget inte kommer att behöva användas i någon större omfattning, med anledning av att eleverna för att kunna nå upp till elitnivå redan under barn och ungdomsåren själva, eller med hjälp av vårdnadshavarna, har behövt stå för kostnaden för den utrustning som behövs. De kan därmed förväntas ha de ekonomiska förutsättningar som krävs.

Eftersom inga andra förändringar föreslås av överklagandebestämmelserna i skollagen eller gymnasieförordningen bedöms det att förslagen i denna promemoria inte kommer leda till någon nämnvärd påverkan på domstolarna såvitt avser ärendemängd eller arbetsbörda.

Konsekvenser för ungdomar och elever

Enbart en typ av utbildning med specialidrott gynnar ungdomar som vill kombinera en gymnasial utbildning med en elitidrottsutövning

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) har alla barn samma rättigheter och lika värde (artikel 2). Konventionen fastslår också att vad som bedöms vara barnets bästa ska i första hand beaktas vid alla åtgärder som rör barn samt att alla barn har rätt att uttrycka sin mening (artiklarna 3 och 12). Barn har enligt konventionen också rätt till utbildning (artikel 28).

Förslaget med en endast en typ av utbildning med specialidrott inom gymnasie- respektive gymnasiesärskolan är avsett för den grupp ungdomar som önskar kombinera sin gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med en elitidrottsutövning. Förslaget innebär att systemet blir transparent, likvärdigt och tydligt för samtliga ungdomar som är elitsatsande och som vill söka sig till utbildningen.

Samtliga elever som antas och studerar specialidrott kommer att träna, tävla och få mer teoretiska kunskaper inom specialidrott på elitnivå. Eleverna kommer också att få sparring och kunna utbyta erfarenheter på samma nivå och i förhållande till sin särskilda situation med både studier och elitidrott.

All utbildning med specialidrott ska enligt förslaget vara riksrekryterande. Det medför, till skillnad från i nuvarande system, att alla elever som

antas till utbildningen tas emot i första hand och därmed får rätt till inackorderingstillägg om det finns ett sådant behov.

Förslaget bedöms vara positivt för elitsatsande ungdomar.

Ungdomar som vill satsa på sin idrott men inte är elitsatsande

I de nationellt godkända idrottsutbildningar som finns i nuvarande system har det i olika sammanhang framkommit att alla elever kanske inte är elitsatsande trots att avsikten med utbildningen är att de ska vara det. I denna promemoria föreslås att dessa elevers intressen tillgodoses genom möjligheten att inom ramen för det individuella valet i stället studera ytterligare kurser i idrott och hälsa. Enligt gällande regelverk har eleverna redan i dag rätt till detta. För att möjligheterna för dessa elever ska uppfattas som tillfredsställande och rättvisa ur ett barnrättsperspektiv föreslås att Skolverket ska få i uppdrag att se över kursplanerna för kurserna idrott och hälsa 1 – specialisering och idrott och hälsa 2 – specialisering och föreslå ändringar som innebär att eleverna helt kan fokusera på vald idrott och sådant som kan knytas till den idrotten. Detta ska alltså enbart gälla kurser som avser specialisering.

Det gynnar eleverna att få ha sin individuella utrustning men det finns också en möjlighet för dem som inte själva kan stå för utrustningen

Eleverna eller deras vårdnadshavare står i huvudsak redan i dag för kostnaden för den individuella utrustning eller annat som behövs för att utöva elitidrotten trots att det inte är förenligt med skollagens bestämmelser om en avgiftsfri utbildning. Det har dock av bl.a. huvudmän ansetts nödvändigt om utrustningen e.d. ska vara sådan som behövs för en elitsatsning och det kan konstateras att denna behövs både under träning på respektive utanför skoltid

Med förslaget att skollagen ska ändras så att eleverna eller deras vårdnadshavare som grundregel ska bekosta den individuella utrustningen eller liknande som behövs för elitidrotten anpassas lagen till situationen såsom den i realiteten ser ut vilket innebär att det i praktiken inte blir några negativa konsekvenser för eleverna, utan snarare positiva genom att de kan inom skollagens ram få använda den individuella utrustning som passar dem bäst för elitidrottandet. Dessutom skulle det på grund av de höga kostnaderna vara omöjligt för en huvudman att tillhandahålla sådan utrustning för varje elev som går utbildningen. En sådan ordning skulle också missgynna eleverna om de skulle vara tvungna att använda utrustning som huvudmannen tillhandahöll och som alltså inte skulle vara individuellt anpassad just för dem utan i stället anpassad för hela gruppen.

Som en garanti för alla barns lika värde, med innebörden att ingen elev på elitnivå ska missgynnas, föreslås att huvudmannen i enskilda fall ska medge undantag från kostnadsansvaret. Det gäller när eleven eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden. Det innebär alltså att om det finns ungdomar, eller vårdnadshavare, som inte har möjlighet att bekosta utrustning eller dylikt, men som idrottar på elitnivå och kan antas till utbildningen så blir huvudmannen i dessa fall skyldig att tillhandahålla den utrustning eller annat som behövs för elevens möjligheter att utöva elitidrotten.

Konsekvenser för jämställdhet, funktionsvariation och integrationspolitiska mål

Jämställdheten ökar i olika avseenden

Diskrimineringslagen (2008:567) gäller gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Det innebär bl.a. att diskriminering ska motverkas och likvärdighet främjas oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, funktionsnedsättning m.m. (1 kap. 1 § diskrimineringslagen). Den som bedriver verksamhet som avses i bl.a. skollagen får inte diskriminera något barn eller någon elev som deltar i eller söker till verksamheten (2 kap. 5 §).

Elevernas tillgång till en likvärdig utbildning bedöms öka med förslaget om vilka elever som ska antas till en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott. Det kommer explicit att framgå av gymnasieförordningen att i de fall idrotten bedrivs könsuppdelat ska ungdomar som söker till utbildningen jämföras med andra sökande av samma kön, dvs. både flickor och pojkar ska ha samma möjligheter att ta del av utbildning med specialidrott. Jämställdhetsperspektivet föreslås även lyftas fram i statsbidragsförordningen genom att det explicit anges att elitsatsande ungdomar, såväl kvinnor och män, ska ges bättre möjligheter att kombinera sin idrottsutövning med gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott.

Elever med funktionsvariation

I samband med förslagen lyfts anpassningar som behövs för elever med funktionsvariation särskilt fram bl.a. i samband med kvalitet när det gäller de idrottsliga miljöer som behövs för utbildningen. Regelverket kommer också att jämfört med nuvarande bestämmelser om idrottsutbildningar tydliggöra möjligheterna för elitidrottssatsande ungdomar i både gymnasie- och gymnasiesärskolan, dvs. alla elevers lika möjligheter och värde synliggörs i regelverket.

De integrationspolitiska målen

Förslagen svarar mot vad som anges i de integrationspolitiska målen, dvs. alla ska ha lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

Värdegrundsfrågorna lyfts fram särskilt i samband med förslaget, bl.a. när det gäller ansökan om utbildning, vilket kan kopplas till målet om ett samhälle fritt från diskriminering.

Konsekvenser för Sveriges medlemskap i Europeiska unionen

Förslagen om utbildning i gymnasie- och gymnasiesärskolan berör inte frågor som är reglerade i EU-rätten.

7 Författningskommentar

Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

15 kap.

18 a § *Utöver sådana kostnader som anges i 18 § får det även förekomma kostnader som avser individuell idrottsutrustning och liknande som en elev behöver för en utbildning där elitidrott ingår och som eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för.*

Regeringen får meddela föreskrifter om i vilka utbildningar det får förekomma ett sådant kostnadsansvar.

Kostnadsansvaret gäller inte när eleven eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden.

Huvudmannen prövar frågor enligt tredje stycket.

Paragrafen, som är ny, innebär ett införande av ytterligare ett undantag från huvudregeln i 15 kap. 17 § skollagen (2010:800), om att utbildningen i gymnasieskolan ska vara avgiftsfri.

Av *första stycket* framgår att det även får förekomma kostnader för individuell idrottsutrustning och liknande som en elev behöver för en utbildning där utövande av elitidrott ingår och som eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för. Det gäller alltså inte bara vad som i normalt språkbruk kan anses vara utrustning utan även liknande som behövs för elevens elitidrottsutövande, såsom t.ex. en ridhäst för en elitidrottsansatt ryttare. De kostnader som tillåts är anskaffnings- och underhållskostnad men även kostnad för tilläggsutrustning eller andra modifieringar. Av bestämmelsen framgår även att det ska vara fråga om individuell utrustning. Om det är fråga om utrustning som behöver nyttjas av flera elever inom ramen för utbildningen, såsom t.ex. en fölgebåt för kanotister, eller är ren förbrukningsmateriel, såsom valla för skidåkare bör de i stället bekostas av huvudmannen. Detta gäller även t.ex. basfoder som kan vara gemensamt för flertalet hästar medan specialfoder eller annat som är hänförligt direkt till den individuella utrustningen eller liknande ska bekostas av eleven eller dennes vårdnadshavare. Uppställningskostnader för utrustningen, eller liknande, hos utbildningsanordnaren omfattas dock inte, och denna kostnad ska därför också fortsatt bekostas av respektive huvudman.

Av *andra stycket* följer att regeringen får meddela föreskrifter om vilka utbildningar som avses i första stycket. Sådana bestämmelser finns i gymnasieförordningen (2011:2039).

Av *tredje stycket* framgår att kostnadsansvaret inte gäller när eleven eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden. Syftet med bestämmelsen är att elever inte ska hindras från att antas till en utbildning på grund av att eleven eller dennes vårdnadshavare saknar ekonomiska förutsättningar att bära de kostnader som omnämns i första stycket. Bestämmelsen gäller inte enbart vid antagningen utan även i de fall där eleven redan påbörjat utbildningen och den ekonomiska situationen i en elevs familj försämrats så mycket att den inte längre kan stå för kostnaderna enligt första stycket.

Av *fjärde stycket* framgår att det är huvudmannen som ska fatta beslut enligt tredje stycket.

Övervägandena finns i avsnitt 4.6.

16 kap.

50 § En kommun som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av dennes hemkommun (interkommunal ersättning).

Första stycket gäller även en region som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i samverkansområdet för utbildningen.

Paragrafen motsvarar tidigare lydelse med undantaget att det bemyndigande som framgått av tidigare tredje stycket flyttats till 16 kap. 51 § skollagen (2010:800).

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

51 § Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat, och annat inte heller följer av andra och tredje styckena, ska den interkommunala ersättningen motsvara anordnarens självkostnad. Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat, och annat inte heller följer av andra–*fjärde*, ska den interkommunala ersättningen motsvara anordnarens självkostnad.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om interkommunal ersättning. Sådana föreskrifter får avvika från bestämmelserna i första stycket när det gäller utbildningar där avgifter enligt 15 kap. 18 a § förekommer.

När eleven har tagits emot i andra hand enligt 47 §, ska ersättningen högst uppgå till den kostnad som hemkommunen själv har för motsvarande utbildning. Är anordnarens kostnad lägre, ska hemkommunen i stället ersätta den lägre kostnaden.

När det är fråga om riksrekryterande utbildning eller särskilda varianter inom de nationella programmen, ska hemkommunen betala det belopp som har beslutats i varje särskilt fall av Statens skolverk.

Paragrafen motsvarar tidigare lydelse med undantaget att det i *första stycket* införs ett förtydligande att den interkommunala ersättningen kan regleras annorlunda än i skollagen även i den situationen att föreskrifter har meddelats med stöd av andra stycket

Därtill införs i *andra stycket*, som är nytt, det bemyndigande som tidigare fanns i 16 kap. 50 § skollagen (2010:800). I nämnda stycke införs också en upplysningsbestämmelse att föreskrifterna får avvika från första stycket när det gäller sådana utbildningar där avgifter enligt 15 kap. 18 a § förekommer.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

52 § Hemkommunen ska lämna bidrag till huvudmannen för varje elev på ett nationellt program vid skolenheten som hemkommunen, enligt 42 §, var skyldig att erbjuda utbildning på nationella program vid den tidpunkt när utbildningen påbörjades.

Bidraget består av ett grundbelopp enligt 53 § och i vissa fall ett tilläggsbelopp enligt 54 § samt i vissa fall merkostnadsbelopp enligt 54 a §.

Första stycket gäller inte om statsbidrag lämnas för en elevs utbildning på grund av att eleven är utlandssvensk.

Paragrafen motsvarar i huvudsak nuvarande lydelse och förtydligar beståndsdelarna av det bidrag som en elevs hemkommun ska lämna till en fristående gymnasieskola för elevens utbildning vid skolan.

I *andra stycket* görs ett tillägg att bidraget i vissa fall även ska bestå av ett merkostnadsbelopp enligt den nya 54 a §.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

54 a § *Merkostnadsbelopp ska lämnas för elever som går på vissa av de utbildningar som avses i 13 § tredje stycket.*

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om för vilka utbildningar merkostnadsbelopp ska lämnas och hur merkostnadsbeloppet ska bestämmas.

Paragrafen, som är ny, reglerar vad som ska gälla för det merkostnadsbelopp som anges i 16 kap. 52 § skollagen (2010:800).

Av *första stycket* följer att merkostnadsbelopp ska utgå för elever som går på vissa sådana utbildningar som avses i 16 kap. 13 § tredje stycket. De utbildningar som avses är sådana idrottsutbildningar med ämnet specialidrott som föreslås regleras i gymnasieförordningen (2011:2039).

Av *andra stycket* följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka utbildningar där merkostnadsbelopp ska lämnas och hur merkostnadsbeloppet ska bestämmas.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

18 kap.

18 a § *Utöver sådana kostnader som anges i 18 § får det i en utbildning där elitidrott ingår även förekomma kostnader för individuell idrottsutrustning och liknande som en elev behöver för sådant utövande som eleven eller dennes vårdnadshavare ska stå för.*

Regeringen får meddela föreskrifter om i vilka utbildningar det får förekomma sådant kostnadsansvar.

Kostnadsansvaret gäller inte när eleven eller dennes vårdnadshavare av ekonomiska skäl inte kan stå för kostnaden.

Huvudmannen får i enskilda fall fatta beslut enligt tredje stycket.

Paragrafen, som är ny, innebär ett införande av ytterligare ett undantag från huvudregeln i 18 kap. 17 § skollagen (2010:800), om att utbildningen i gymnasiesärskolan ska vara avgiftsfri.

Paragrafen motsvarar den nya 15 kap. 18 a §, se kommentaren till den paragrafen.

Övervägandena finns i avsnitt 4.6.

19 kap.

43 § En kommun som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av hans eller hennes hemkommun (interkommunal ersättning).

Första stycket gäller även en region som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i samverkansområdet för utbildningen.

Paragrafen motsvarar tidigare lydelse med undantaget att det bemyndigande som framgått av tidigare tredje stycket flyttats till 19 kap. 44 § skollagen (2010:800).

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

44 § Om inte den anordnande huvudmannen och elevens hemkommun kommer överens om annat, och om annat inte heller följer av andra och tredje styckena –*fjärde*, ska den interkommunala ersättningen enligt 43 § första stycket motsvara anordnarens självkostnad.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om interkommunal ersättning. Sådana föreskrifter får avvika från bestämmelserna i första stycket när det gäller utbildningar där avgifter enligt 18 kap. 18 a § förekommer.

När eleven har tagits emot i andra hand enligt 39 §, ska ersättningen högst uppgå till den kostnad som hemkommunen själv har för motsvarande utbildning. Är anordnarens kostnad lägre, ska hemkommunen i stället ersätta den lägre kostnaden.

När det är fråga om riksrekryterande utbildning eller särskilda varianter inom de nationella programmen, ska Statens skolverk för varje utbildning eller variant besluta den ersättning som hemkommunen ska betala.

Paragrafen motsvarar tidigare lydelse med undantaget att det i *första stycket* införs ett förtydligande att den interkommunala ersättningen kan regleras annorlunda än i skollagen även i den situationen att föreskrifter har meddelats med stöd av andra stycket.

Därtill införs i *andra stycket*, som är nytt, det bemyndigande som tidigare fanns i 19 kap. 43 § skollagen (2010:800). I nämnda stycke införs också en upplysningsbestämmelse att föreskrifterna får avvika från första stycket när det gäller sådana utbildningar där avgifter enligt 18 kap. 18 a § förekommer.

45 § Hemkommunen ska lämna bidrag till huvudmannen för varje elev på ett nationellt program vid skolenheten som hemkommunen enligt 18 kap. 27 § var skyldig att erbjuda utbildning i gymnasiesärskolan vid den tidpunkt när utbildningen påbörjades.

Bidraget består av ett grundbelopp enligt 46 § samt i vissa fall ett tilläggsbelopp enligt 47 § och i vissa fall merkostnadsbelopp enligt 47 a §.

Första stycket gäller inte om statsbidrag lämnas för en elevs utbildning på grund av att eleven är utlandssvensk.

Paragrafen motsvarar i huvudsak nuvarande lydelse och förtydligar beståndsdelarna av det bidrag som en elevs hemkommun ska lämna till en fristående gymnasieskola för elevens utbildning vid skolan.

I *andra stycket* görs ett tillägg att bidraget i vissa fall även ska bestå av ett merkostnadsbelopp enligt den nya 47 a §.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

47 a § Merkostnadsbelopp ska lämnas för elever som går på vissa av de utbildningar som avses i 12 § tredje stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om för vilka utbildningar merkostnadsbelopp ska lämnas och hur merkostnadsbeloppet ska bestämmas.

Paragrafen, som är ny, reglerar vad som ska gälla för det merkostnadsbelopp som anges i 19 kap. 45 § skollagen (2010:800).

Av *första stycket* följer att merkostnadsbelopp ska utgå för elever som går på sådana utbildningar som avses i 19 kap. 12 § tredje stycket. De utbildningar som avses är sådana idrottsutbildningar med ämnet specialidrott som föreslås regleras i gymnasieförordningen (2011:2039).

Av *andra stycket* följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka utbildningar där merkostnadsbelopp ska lämnas och hur merkostnadsbeloppet ska bestämmas.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

28 kap.

5 § Beslut av en kommun eller en region får överklagas till allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. godkännande enligt 2 kap. 5 § eller återkallelse av sådant godkännande enligt 26 kap. 13 eller 14 §,
2. bidrag enligt 8 kap. 21 §, 9 kap. 19 §, 10 kap. 37 §, 11 kap. 36 §, 14 kap. 15 §, 16 kap. 52 §, 17 kap. 35 § eller 19 kap. 45 §,
3. avstängning enligt 5 kap. 17 eller 19 §,
4. föreläggande för vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter enligt 7 kap. 23 §,
5. skolskjuts enligt 9 kap. 15 b § första stycket, 9 kap. 15 c § första stycket, 10 kap. 32 § första stycket, 10 kap. 33 § första stycket, 11 kap. 31 § första stycket, 11 kap. 32 § första stycket, 18 kap. 30 § första stycket eller 18 kap. 31 § första stycket,

6. ekonomiskt stöd till inackordering enligt 15 kap. 32 § eller 18 kap. 32 § första stycket,
7. medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt eller återkallelse av sådant medgivande enligt 24 kap. 23 eller 24 §,
8. rätt till bidrag enligt 25 kap. 10 eller 15 § eller återkallelse av sådan rätt enligt 26 kap. 13 §,
9. bidrag enligt 25 kap. 11 §,
10. tillfälligt verksamhetsförbud enligt 26 kap. 18 §,
11. vitesföreläggande enligt 26 kap. 27 §, *eller*
12. *beslut enligt 15 kap. 18 a § fjärde stycket eller 18 kap. 18 a § fjärde stycket.*

I paragrafen anges de kommunala beslut som får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Tolfte punkten, som är ny, innebär att ett beslut av en kommunal huvudman i fråga om en elev eller dennes vårdnadshavare till följd av ekonomiska skäl inte ska stå för kostnaden för individuell idrottsutrustning och liknande får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.

6 § Beslut av en enskild huvudman får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. avstängning enligt 5 kap. 17 eller 19 §, *eller*
 2. *beslut enligt 15 kap. 18 a § fjärde stycket eller 18 kap. 18 a § fjärde stycket.*
- Den enskilde huvudmannen ska vara den enskildes motpart.

I paragrafen anges de beslut av en enskild huvudman som får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

I paragrafen införs en punktuppställning där *andra punkten*, som är ny, innebär att ett beslut av en enskild huvudman i fråga om en elev eller dennes vårdnadshavare till följd av ekonomiska skäl inte ska stå för kostnaden för individuell idrottsutrustning och liknande får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.

Referenser

Budgetpropositionen för 2019 utg.omr. 17. Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Dir. 2018:17. Planering och dimensionering av gymnasial utbildning.

Fahlström, PG., Gerrevall, P., Glemne, M. & Linnér S. (2015). Vägarna till landslaget. Om svenska elitidrottarens idrottsval och specialisering. *FoU-rapport 2015:1*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Fahlström, PG., Glemne, M. & Linnér, S. (2016). Goda idrottsliga utvecklingsmiljöer. En studie av miljöer som är framgångsrika i att utveckla elitidrottare. *FoU-rapport 2016:6*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Ferry, M. (2014). Idrottsprofilerad utbildning – i spåren av en avreglerad skola. *Gothenburg Studies in Educational Sciences 355*. Göteborgs universitet.

Hedberg, M. (2014). Idrotten sätter agendan. En studie av Riksidrotts-gymnasietränares handlande utifrån sitt dubbla uppdrag. Akademisk avhandling i idrottsvetenskap vid Institutionen för kost- och idrottsvetenskap. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

<http://www.parasport.nu>

Interpellation 2018/19:49. Avgiftsfria nationellt godkända idrottsutbildningar.

Kulturdepartementets betänkande 1994/95:KrU14. Idrott.

Lund, S. (2010). Idrottsutbildning och utbildningsreformer – en kartlägningsstudie av Sveriges gymnasiala idrottsutbildning och dess villkor i den nya gymnasieskolan. *FoU-rapport 2010:2*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Lund, S. & Liljeholm, M. (2012). Nationellt godkända idrottsutbildningar – certifiering och talangidentifikation. *FoU-rapport 2012:4*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Läroplan för gymnasieskolan 2011. Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

Läroplan för gymnasiesärskolan 2013. Förordning (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan.

Malmö idrottsgymnasium (2020). Skrivelse till Utbildningsdepartementet om avgifter. Dnr U2019/02782-15.

Prop. 1994/95:100 Bilaga 9, Bilaga 14. Förslag till statsbudget för budgetåret 1994:95. Civildepartementet (åttonde och trettonde huvudtiteln).

Prop. 2006/07:100. 2007 års ekonomiska vårproposition.

Prop. 2009/10:80. En reformerad grundlag.

Prop. 2008/09:199. Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan.

Regeringsbeslut. Ansökan om medgivande att överlämna undervisning inom Skolväsendet på entreprenad. Stockholm: Regeringskansliet. Dnr. U2013/4139/GV.

Regeringsbeslut. Ansökan om medgivande att överlämna undervisning i skolväsendet på entreprenad. Dnr U2016/01168/GV.

Regeringsbeslut. Uppdrag om att skapa fler vägar in i läraryrket. Dnr U2018/03202/UH.

Riksdagsskrivelse 1994/95:224.

Riksdagsskrivelse 2018/19:269.

Riksidrottsförbundet (2015). Skrivelse till Utbildningsdepartementet angående utveckling av idrottsgymnasiesystemet och specialidrott i gymnasieskolan. Dnr U2015/03706/GV.

Riksidrottsförbundet (2017a). Vägledning för SF vid tillstyrkan av NIU. <https://www.rf.se/contentassets/be025e20f3274314826d22136dda9c1/sf-s-tillstyrkan-av-niu.pdf>, hämtad 2019-10-10.

Riksidrottsförbundet (2017b). Idrottsrörelsens jämställdhetsmål att uppnå 2005. www.rf.se/jamstalldhet/jamstalldhetsmal, hämtad 2019-09-26.

SFS 1974:152 Kungörelse om beslutad ny regeringsform.

SFS 1993:100 Högskoleförordning.

SFS 2000:655 Studiestödsförordning.

SFS 2008:567 Diskrimineringslag.

SFS 2010:110 Socialförsäkringsbalk.

SFS 2010:800 Skollag.

SFS 2010:2039 Gymnasieförordning.

SFS 2011:326 Förordning om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare.

SFS 2015:1047 Förordning med instruktion för Statens skolverk.

SKOLFS 2010:32 Skolverkets föreskrifter om ansökan om riksidrotts-gymnasium.

SKLOFS 2010:33 Skolverkets föreskrifter om ansökan om nationellt godkänd idrottsutbildning.

SKOLFS 2010:144 Skolverkets föreskrifter om ämnesplan för ämnet specialidrott i gymnasieskolan.

SKOLFS 2011:159 Skolverkets föreskrifter om krav på en lärares kompetens för vissa ämnen.

SKOLFS 2013:130 Skolverkets föreskrifter om ämnesplan för ämnet specialidrott i gymnasiesärskolan.

SKOLFS 2017:102 Skolverkets föreskrifter om vad som krävs för att en lärares kompetens ska vara relevant för vissa ämnen i gymnasiesärskolan.

Skolinspektionen (2011). Anmälan angående avgifter vid Luspen-gymnasiet i Storumans kommun. Dnr 41-2011:5273.

Skolinspektionen (2012). Anmälan av Plönningegymnasiet i Halmstads kommun. Dnr 41-2012:1377.

Skolinspektionen (2018). Beslut för gymnasieskola efter riktad tillsyn i Berga Naturbruksgymnasium beläget i Haninge kommun. Dnr 430-2018:7782.

Skolverket (2017). Konsekvensutredning – Omklassificering av ämnet specialidrott och ändrade bestämmelser för behörighet i ämnet specialidrott. Dnr 2016:1320.

Skolverket (2018). Hemställan avseende de gymnasiala idrottsutbildningarna; riksidrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning. Dnr. U2018/01495/GV.

Skriftlig fråga 2018/19:119. NIU på Berga naturbruksgymnasium. Sveriges Kommuner och Landsting (2017a). Behov av översyn angående ramverket för elitidrottsgymnasier. Skrivelse till Utbildningsdepartementet. Ärendenr. 17/05561.

Sveriges Kommuner och Landsting (2017b). Explosionsartad elitidrotts-satsning i gymnasiet. www.skr.se. Publicerad den 14 november 2017, hämtad 2019-10-10.

Sveriges Kommuner och Landsting (2019). Mottagande till och ersättning för Nationellt godkänd idrottsutbildning. Cirkulär nr 19:36. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

SOU 2008:27. Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola.

SOU 2017:51. Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola.

Svenska Fotbollförbundet (2019). Svenska Fotbollförbundet – NIU-fotbollsgymnasier. Certifieringskrav för Nationellt godkänd idrottsutbildning perioden 2019–2022. Solna: Svenska Fotbollförbundet. Utbildningsdepartementets dnr U2019/02782-9-1.

Svenska Fotbollförbundet & Svenska Ishockeyförbundet (2019a). Ämnet specialidrott i gymnasieskolor. Skrivelse till Utbildningsdepartementet med förslag till nytt upplägg. Dnr U2019/02782-10-1.

Svenska Fotbollförbundet & Svenska Ishockeyförbundet (2019b). Gymnasiala idrottsutbildningar. Skrivelse till Utbildningsdepartementet. Dnr U2019/02782-13-1.

Svenska Ishockeyförbundet (2017). Svenska Ishockeyförbundet – Elit-hockeygymnasier. Certifieringskrav för Nationellt godkänd idrottsutbildning. Stockholm: Svenska Ishockeyförbundet. Utbildningsdepartementets dnr U2019/02782-7-1.

Svenska Ridsportförbundet (2019). Vägledande faktorer för SF:s tillstyrkan – RIDSPORT. Strömsholm: Svenska Ridsportförbundet. Utbildningsdepartementets dnr U2019/02782-8-1.

Svenska Simförbundet (2019). E-post: Grunder vi önskar hos huvudmannen. Utbildningsdepartementets dnr U2019/02782-12-1.

Sveriges Kommuner och Landsting (2011). Cirkulär nr 11:22, dnr 11/2510. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

Tilläggsdir. 2020:2 till utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskolan.

Uebel, M. (2006). Nya perspektiv på riksidrottsgymnasierna – Vad flickor och pojkar värdesätter i RIG-verksamheten. *FoU-rapport 2006:4*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Utbildningsutskottets betänkande 2018/19:UbU17. Frågor om otillåten spridning av nationella prov och om att införa särskilda regleringar för idrottsgymnasier.

www.csn.se

www.rf.se

www.skolverket.se

Inbjudna till dialog med Utbildnings- departementet hösten 2019

Riksidrottsförbund

Sveriges Riksidrottsförbund

Specialidrottsförbund

Svenska Bordtennisförbundet

Svenska Fotbollförbundet

Svenska Friidrottsförbundet

Svenska Ishockeyförbundet

Svenska Parasportförbundet

Svenska Ridsportförbundet

Svenska Simförbundet

Svenska Skidförbundet

Myndigheter och övriga organisationer

Statens skolinspektion

Statens skolverk

Friskolornas riksförbund

Sveriges Kommuner och Landsting

Offentliga huvudmän (två grupper)

Göteborgs kommun

Helsingborgs kommun

Linköpings kommun

Malmö kommun

Stockholms stad

Umeå kommun

Danderyds kommun

Köpings kommun

Mora kommun

Region Stockholm

Växjö kommun

Enskilda huvudmän

Sveriges Ridgymnasium

Stockholms Idrottsgymnasium

Fria Läroverken i Sverige

Tibble gymnasium

Växjö fria gymnasium

Finansiering, dimensionering och organisation

5. Det finns i dag ett 30-tal idrotter som anordnas som riksidrotts-gymnasier (RIG), dvs. är riksrekryterande. Hur ser ni på det?
6. Vilka idrotter måste vara riksrekryterande för att fungera för elitsatsande ungdomar?
7. För vilka idrotter finns det egentligen inte behov av riksrekrytering?
8. Behövs nationellt godkända idrottsutbildningar (NIU)? Om ja, för vilka idrotter?
9. Hur ska kvalitet och likvärdighet i utbildningen kunna upprätthållas när NIU expanderat som det har (45 idrotter och 142 huvudmän läsåret 2019/20)?
10. RIG får statsbidrag som kompletterar ersättning från elevernas hemkommuner, men inte NIU. Vad säger ni om det?
11. Hur skulle RIG/NIU organiseras för att fungera optimalt och tjäna sitt syfte att utveckla elitsatsande ungdomar samtidigt som de får en gymnasieutbildning? Kostnadskonsekvenser?

Tillstyrkansprocessen

12. Specialidrottsförbundens tillstyrkan av NIU har uppmärksammats som icke likvärdig, trots att det finns en utarbetad vägledning. Vad är er uppfattning om det?
13. Hur skulle man kunna förändra för att försäkra sig om att utbildningar får starta utifrån likvärdiga bedömningar? Konsekvenser?

Avgifter

14. Det kan inom vissa utbildningar uppstå betydande kostnader för en elev för att han eller hon ska kunna gå en idrottsutbildning. Hur ser ni på det?
15. Behövs förändringar? I så fall vilka?

Pojkar – flickor

16. På vilka grunder fördelas platser på utbildningar mellan pojkar och flickor?
17. Finns det någon risk att detta är diskriminerande?
18. Finns det skäl att förändra platsfördelningen? I så fall hur?

Ämnes- och kursplaner

19. Vilken uppfattning har ni om hur nuvarande ämnes- och kursplaner i ämnet specialidrott fungerar?
20. Behövs förändringar? I så fall vilka?

Entreprenad

21. Det finns i dag en kommun som har fått dispens att lägga ut utbildning i specialidrott på entreprenad. Vad talar för respektive emot att detta ska vara möjligt?

Övrigt

22. Något ytterligare ni vill skicka med?